

diyânet

Aylık Dergi | Haziran 2016 | Sayı 306

GELİN GÖNÜLLER YAPALIM BU RAMAZAN VE HER ZAMAN

GELİN GÖNÜLLER YAPALIM

Gönül insanı denilince aydınlanmış bir kalbe sâhip, davranışlarını kalp ve gönül yürüncesinde yöneten, empati yapmasını bilen, başkalarının dardını hisseden, imkânlarını paylaşan insan hatıra gelir.

BİR KEZ GÖNÜL YIKTIN İSE

Gönül yıkmanın, insan danılmanın vebalini anlatabilmek için büyükler ne diller dökmüş, ne manidar uyarılarda bulunmuşlardır.

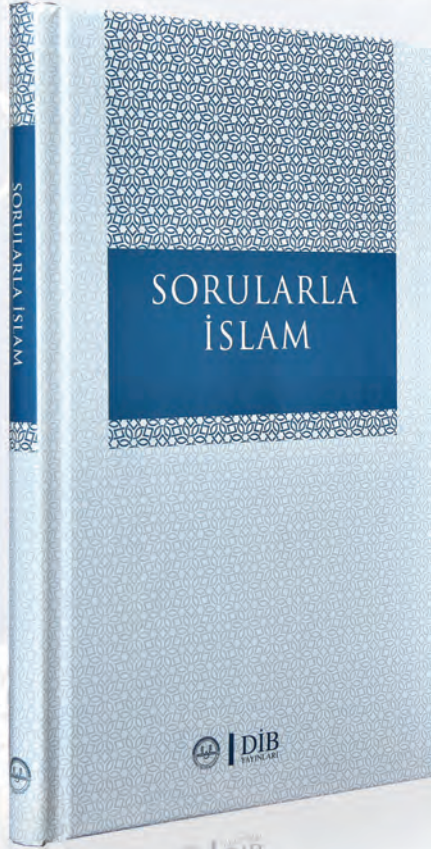
HZ. MUHAMMED'E GÖNÜL VERMEK

O bizi seviyor, dünyada da ahirette de bize en yakın o. Dünyada elimizden, gönümüzden tutan o. Ahirette en yakınımızda bulunacak olan o.

PROF. DR. MUSTAFA KARA İLE GÖNÜL ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Peygamber Efendimiz'in ifadeleriyle Allah şekil ve suretimize değil, davranış ve kalplerimize bakacak. Gönlümüze nazar buyuracak...

YENİ YAYINLARIMIZ

SORULARLA İSLAM

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

www.diyamet.gov.tr

GÖNÜLLERİN tatlı bir ahenk içinde Cenab-ı Hakk'a yöneldiği rahmet, merhamet ve mağfiret ayı ramazana bizleri kavuşturan rabbimize sonsuz hamd ü senalar olsun. Bizlere saadet yollarını yaşayarak öğreten, yolunuzu aydınlatıp bize her hususta rehberlik eden sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.s.) salat ve selam olsun.

İnsanı manevi eğitimden geçiren orucu; evlerimizi, mabetlerimizi ve gönüllerimizi nurlandıran mukabelesi, ruhumuzu dinlendiren teravihi, sevincimizi artıran iftarı, hanelerimizin bereketini artıran sahuru ve kalplerimizi arındırıp manevi zenginliğimizi artıran itikâfi ile paslanan yüreklerin arındığı bir aydır ramazan. Gönül erlerinden Üftade hazretlerinin söylediği gibi, "canlarda irfan bitiren aydır ramazan". Bu ayda büyük bir aşk ve şevkle ifa edilen ibadetler, kişiyi manen Allah'a yaklaştırır ve O'nun rızasına kavuşturur. Belki de riya ve gösterişin en az karıştığı ibadet olan oruç ile kul, iman ve ihlasın zevkine, kulluk ve maneviyatın yüksek neşvesine erişir. Gönül dünyası zenginleşir ve çevresindeki her şeye karşı daha duyarlı, daha merhametli ve anlayışlı olur.

Manevi kazanımlar ile gönüllerin imar ve ihyası ramazanda daha anlamlı hâle gelir. Kul, ramazanın manevi ikliminde öncelikle kendi gönül evini kir ve paslardan temizler. Fazilet ve erdemlerin menbaı olan selim kalbe sahip olan kişi, başka gönülleri de kazanma hususunda gayret gösterir. Zira bilir ki, oruç tutmak aç ve susuz kalmaktan ibaret olmayıp yüksek insani hasletleri kazanmanın, olgun bir mümin olma yolunda ilerlemenin adıdır. Söz ve davranışlarıyla incelenen, Allah'ın nazargâhı olan kalpleri incitmemenin ve gönüller yapmanın yoludur.

Biz biliriz ki, birbirine gönülden bağlı bireylerin oluşturduğu topluluklar, her türlü güçlüğü üstesinden gelebilir. Birbirini Allah için seven, birbirinin gönlünü Allah için ferahlatanlar hiçbir zaman sıkıntı ve zorluk yüzü görmezler. Zira gönül, insanları birbirine kaynaştıran, fertler arasında sevgi, saygı ve kaynaşmayı temin eden en güçlü bağıdır.

Ramazanın ayı, kişisel hatalarımız ile zedelenen kalplerimiz arasındaki ayrılıkları tamir edeceğimiz, İslam dünyasının içinden geçtiği zor süreçte, Müslümanlar olarak yeniden birlik ve kardeşlik ruhunu dirilteceğimiz önemli bir zaman dilimidir. Gönül bağlarını tekrar ve sınırsız bir şekilde güçlendirmek için iftarda aynı sofraya oturmak, teravih namazlarında omuz omuza verip aynı safta el bağlamak ne kadar büyük bir servettir. Son zamanlarda gerek ülkemize gerekse İslam dünyasına musallat olmuş sıkıntıları bertaraf edebilmek için önemli bir fırsattır ramazan. Gönüllerin ramazanın manevi iklimiyle coştığı bu ayı değerli bir fırsat bilmek gerekir.

Ramazanın bu yılki teması, "Gelin Gönüller Yapalım, Bu Ramazan ve Her Zaman." Bu tema etrafında hazırladığımız dergimizde; Diyanet İşleri Başkan Yardımcımız Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz, "Gelin Gönüller Yapalım" başlıklı yazısında toplumsal bağların kuvvetlendirilmesinde gönüle ve gönül birliğinin önemine dikkat çekti. Prof. Dr. Çağfer Karadaş, "Ramazanda Gönülden Tevhidi Yaşamak" makalesinde, toplumsal huzurumuzun tesisinde ramazan ayının birleştirici rolünü bizimle paylaştı. "Bir Kez Gönül Yıkın İse" isimli yazısıyla Doç. Dr. Ülfet Görgülü, gönülün değeri ve hayatımıza kattığı anlamı değerlendirdi. Prof. Dr. Hüseyin Algül, "Hz. Muhammed'e Gönül Vermek" başlıklı makalesinde, Kutlu Nebi'ye (s.a.s.) neden gönül vermemiz gerektiği sorusunun cevabını aradı. Prof. Dr. Kadir Özköse, "Gelin Canlar Bir Olalım" diyerek farklılıklara rağmen bir ve beraber olmanın dinamiklerini bize anlattı. Yrd. Doç. Dr. Hatice Toksöz, "Sevgiyi Besleyen Davranışlar" başlıklı yazısında İnsanlar arasında muhabbete vesile olan davranışlara değindi. Gündem konularının yanı sıra, Prof. Dr. Mustafa Kara ile gönül üzerine yaptığımız kapsamlı söyleşide, gönülün medeniyet inşasındaki yerini ve gelecek nesiller için önemini konuştuk.

Birbirinden değerli kalemlerin yazılarını ilginize sunarken, ramazan ayının örselenen kalplerimiz arasındaki sevgi ve saygıyı tamir etmesini, gönüllerimizi imar etmesini, toplumumuza huzur ve mutluluk, İslam dünyasına ve küresel ölçekte insanlığa barış ve mutluluk getirmesini diliyorum.

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

Dr. Yüksel Salman

diyanet

306

06 G Ü N D E M

- 6** Gelin Gönüller Yapalım
Prof. Dr. H. Kâmil YILMAZ
- 10** Ramazanda Gönülden
Tevhidi Yaşamak
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ
- 14** Bir Kez Gönül Yıktın İse
Doç. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ
- 17** Hz. Muhammed'e Gönül Vermek
Prof. Dr. Hüseyin ALGÜL
- 20** Gelin Canlar Bir Olalım!
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
- 24** Sevgiyi Besleyen Davranışlar
Yrd. Doç. Dr. Hatice TOKSÖZ
- 26** Prof. Dr. Mustafa Kara ile Söyleşi
Mutlu DOĞAN
- 30** Zaman, Mekân ve Kutsal
Prof. Dr. Ali KÖSE
- 32** İmsak Vaktinin Başlangıcı
Prof. Dr. Ahmet YAMAN
- 34** Oruçla Yakınlaşmak
Muhammet Emin GÜRDAMUR
- 36** Boş Vakit mi Dediniz?
Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ
- 38** Soğuk Aynalar
Rukiye AYDOĞDU DEMİR
- 40** Hilal Görünce
Ahsen İKBAL
- 42** İlme Adanan Ömür Vehbe ez-Zühayli
Ahmet OĞUZ

Diyaret İşleri Başkanlığı
Adına Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Ali AYGÜN
Muhammed Kâmil YAYKAN

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

[✉ diyanetdergi@diyanet.gov.tr](mailto:diyanetdergi@diyanet.gov.tr)

[f facebook.com/diyanetaylikdergi](https://facebook.com/diyanetaylikdergi)

[t twitter.com/DiyanetDergisi](https://twitter.com/DiyanetDergisi)

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.

No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara

Tel : 0312 295 86 61

Faks : 0312 295 61 92

SÖYLEŞİ

26

SÖZÜN YANKISI

40

DİN VE HAYAT

49

GEZİ-YORUM

71

46 İyiliklere Alışma ve Zor Şartlara Hazırlık Eğitimi: Ramazan
Mustafa AKPINAR

49 Ezanlarımız
Selahaddin ÇELEBİ

52 Oruç ile Gelenler
Doç. Dr. Ahmet ÇAPKU

54 Şükür, Nimeti Bağlar
Dr. Lamia LEVENT ABUL

56 İftarlık Atom
Ali AYGÜN

58 Edebiyat Penceresinden Ramazan
Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

60 Gönülden Kopan Beyitler
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şamil BAŞ

62 Modern Zamanlarda Eski Ramazanları Hatırlamak
Prof. Dr. Alâattin KARACA

66 Rasim Özdenören ile Söyleşi
Ali AYGÜN

71 Sıkıyye'den Sicilya'ya-1
Palermo Notları
Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

74 İncelikle Lütfeden: el-Latif
Fatma BAYRAM

76 Eskişehir'de Bir Kıraat Âlimi:
Mehmet Sarıcaoğlu
Mustafa BODUR

78 İslam Ahlakı
Temel Konular, Güncel Yorumlar
Hamdi KARANFIL

80 Ramazan
Esmâ CAN

Abone İşleri
Tel : 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurtiçi yıllık: 72.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 000 1 00 25 330 599 4308 5019 nolu hesabına yatırılması ve maktubuzun fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara adresine gönderilmesi gerekir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - **Yurtdışı:** Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri / Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım: Aral Grup [www.aral.org] Tel: +90.312 219 53 26 [Mustafa Kemal Mahallesi 2141. Cadde 33/3 Çankaya/Ankara
Baskı: İleri Haber Ajansı Tanıtım İletişim Matbaacılık Yayıncılık ve Teknik Hizmetleri A.Ş. Tel: 0212 454 32 90
Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe) **Basım Tarihi:** 07/06/2016 ISSN-1300-8471

Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

Gelin Gönüller Yapalım, Bu Ramazan ve Her Zaman

YENİ bir ramazana sevinçle, heyecanla, umutla kavuşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Zamanı yaratan ve bereketlendiren, bizi mübarek aylara ulaştıran Rabbimize sayısız hamd ü senalar olsun. “Mübarek ramazan ayına kavuştunuz. Yüce Allah bu ayda size oruç tutmayı farz kıldı. Bu ayda sema (cennet) kapıları açılır, cehennem kapıları ise kapanır.” (Nesai, Sıyam, 5.) buyuran Sevgili Peygamberimize salat ü selam olsun. Ramazan, İslam'ın rahmetle yoğrulmuş adaletini, bilgi ve hikmetle bütünleşmiş ahlâkını bütün insanlığa anlatan bir rahmet ayıdır. Ramazan mağfiredir, takvadır, taattir, hasenattır, kurbettir. Ramazan, Cenab-ı Hakk'a yakın olma mevsimidir. Ramazan, müminlerin oruç sayesinde önce kendi nefislerini dünyevi zevke ve iştaha karşı sınırlayarak arındırdıkları, sonra da toplumsal yardımlaşmanın ve dayanışmanın bilincine erdikleri aydır.

Ramazan alışageldiğimiz koşturmanın, stresin, dünya telaşının içinde bir an durup düşünmemizi, irkilmemizi, kendimize ve çevremize bakmamızı sağlar. “Nereye gidiyorsunuz?” diye sorar. Bu hâliniz nedir? Bu gidişat ne-reyedir? Toparlanmamız ve istikamet bulmamız için bizlere yeni bir can, yeni bir hayat, yeni bir nefes getirir. Yeryüzünü mabede dönüştürür; iradelerimizi eğiten bir mektep, nefislerimizi terbiye eden bir okul olur. Bu yüzden ramazan, her bir Müslüman'ın hasretle beklediği, derin bir tefekkürle kendisiyle yüzleştiği, hayata ve kâinata ilişkin tutum ve alışkanlıklarını sorguladığı bir hesaplaşma ayıdır.

Din-i mübin-i İslam'ın medeniyet anlayışı iyi ve güzel ilişkiler ağı üzerine bina edilmiş, bu ilişkiler bizzat Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından ilmek ilmek dokunmuştur. İyiliği ve güzelliği, unuttuğumuz ve ihmal ettiğimiz nice değeri bizlere hatırlatan ramazan, Rasul-i Ekrem'in sünnet-i seniyyesi ile taçlanır. Bu şerefli ay, ibadetin lezzetine erdiğimiz, teravihin secdelerinde, mukabelenin ayetlerinde, sahurun bereketinde bulduğumuz aydır. Bu mübarek günler, kötü alışkanlıklara son verme; hayırdan, haktan, hakikatten, adaletten yana yeni sayfalar açma; ahlâkımızı güzelleştirme günleridir.

Ramazanın şifalı elleri, yaralarımızı sarar, derterimize derman olur. Bu ay zarafet, ülfet, şefkat ve inayet ile dertli gönülleri imar edip, kırık kalpleri onarma zamanıdır. Ramazan, yara alan kardeşliğimizi tedavi etme, “gönüller yapma” zamanıdır. Selâmı, selameti, affı, merhameti, saygıyı ve sevgiyi tüm toplumda tesis etmek isteyen müminler için ramazan ne büyük bir ilahî fırsattır!

Her sene bir ay hanelerimizi şerefliendiren bu misafire “Hoş geldin ya şehri ramazan” derken, onun bizi etkilemesine, kendimizle buluşturmasına, değerlerimizi hatırlatmasına müsaade edelim. Şatafatla, eğlenceyle, reklam ve israfla geçen günlere ve gecelere ramazanın ihtiyacı olamaz! Oysa bizim ramazanın huzuru, vakarı ve maneviyatı ile olgunlaşacak günlere ve gecelere çok ihtiyacımız var... O hâlde biz onu dönüştürmeden onun bizi değiştirmesine izin verelim. Sonra da bu kutlu değişimi bütün bir yıla taşıyalım.

Ramazan, iyilik kervanlarının yola çıktığı aydır. Bu ay bize şunu hatırlatır: İyiliğin sınırı, hududu olmaz; sayısı, hesabı tutulmaz. İyilik; kişinin kendisine, Rabbine, dinine, ailesine, akrabalarına, fakirlere, yoksullara, kimsesizlere, yurtsuzlara, mültecilere, sokak çocuklarına, yetimlere, yaşlılara, kimsesizlere, dullara, düşkünlere kıscası bütün insanlara, mahlûkata, yeryüzüne, gökyüzüne ve bütün eşyaya yapılıdır. İyilik kervanına katılmak ise, tanıdığımız ya da tanımadığımız ama kardeş bilip bağrıma bastığımız müminlerle lokmamızı paylaşmak, yani başımızdakilerin ihtiyacını fark edebilmek, dünyanın dört bucağına yardım eli uzatmak, çok uzaklarda da olsalar birileri açken tok yatmamak, insanlığın huzur ve barışı, birlik ve dirliği için elimizden geleni yapmaktır.

Başkanlığımız, her yıl ramazan ayında kaybolmasını istemediğimiz yüce bir değerimizi toplumumuzun gündemine taşımaya, bu konuda ortak bir bilinç oluşturmaya ve dikkatleri bu hususa teksif etmeye çalışmaktadır. Bu yıl seçmiş olduğumuz tema, sadece ülkemizin değil bütün dünyanın ihtiyaç duyduğu bir husustur: Gönül birliği. 2016 yılı ramazan ayının teması “Gelin Gönüller Yapalım, Gelin Gönüller Onaralım, Bu Ramazan ve Her Zaman” sloganiyla beş başlık hâlinde idraklere sunulacaktır.

1. Gelin Bize Sığınan Kırık kalpleri Onaralım

Hicret yurdu olarak anılmayı hak eden ülkemiz, mülteci misafirleriyle bir Ramazanı daha karşılamaktadır. Yıllar yılı aynı tarihi, kültürü, coğrafyayı ve değerleri paylaştığımız iki buçuk milyona yakın Suriyeli mülteci bizlerle birlikte oruca niyetlenip, mescide koşacaktır. Şimdi, Yüce Rabbimizin “Müminler, ancak kardeşler.” (*Hucurat, 49/10.*) ayetiyle bizleri kardeş ilan ettiği mazlum ve mağdur muhacirlerimize ensar olma vaktidir. Ramazan, mülteci kardeşlerimizin maddi ihtiyaçları için elbirliğine, manevi ihtiyaçları içinse gönül birliğine gitme zamanıdır. “Birbirlerine acımakta, birbirlerini sevmekte ve birbirlerine şefkat göstermekte, müminlerin tek bir vücut gibi olduklarını görürsün!” (*Müslim, Birr, 66.*) buyuran Sevgili Peygamberimizin tanımladığı gibi tek yürek, tek bilek, tek ümmet olma zamanıdır. Gönülümüzün kapılarını Allah'ın bu biçare misafirlerine açalım. Kötü duyguların, art niyetlerin, fesat dillerin bizi ayırtmasına izin vermeyelim. Ramazanın kardeşlik bağlarımızı güçlendirmesi için gayret gösterelim.

2. Gelin Minik Yüreklere Merhem Olalım

Ne acıdır ki, insanlığın vicdanını kaybettiği, merhamet damarlarının kuruduğu, kalplerin katlaştığı bir dönemden geçiyoruz. Son 30 yılda İslam coğrafyasında 11 milyon Müslüman katledilmiş ve 150 milyon çocuk yetim kalmıştır. Yetim feryatları yeryüzünü kuşatmışken kulağının üstüne yatmak, huzur içinde uykuya dalmak mümkün olamaz. Sadece yetimhaneler açıp çeşitli maddi imkânlar sunmak da yetimle ilgilenme sorumluluğunu ifa etmede yeterli değildir. Aksine yetimler yetimi bir peygamberin ümmeti olarak bizlere düşen, bu yavrularımızın mahzun gönüllerine dokunmak olmalıdır. Her biri cennetin anahtarları olan yetimlerimizi Ramazanda yalnız bırakmayalım, sevgiyle başlarını okşayalım, onları şefkatle bağrımıza basalım. “Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle (yan yana) olacağız.” (*Buhari, Talak, 25.*) buyurarak işaret parmağıyla orta parmağını gösteren Allah Rasulü'nün müjdesine nail olalım.

3. Gelin Koca Yüreklere Saygı Duyalım

Zamanın son demleri, ömrün sonbaharı olan yaşlılık, güçten düşen insanın her zamankinden daha fazla ilgiye ve bakıma muhtaç olduğu dönemdir. Aslında yaşlıyla ilgilenen kimse, ondan ziyade kendisine iyilik eder. Yaşlının gönülünü alan, rızasını kazanan kimse kendi gönül dünyasını ihya eder. Hele bir de bu yaşlılar hasretle yolumuzu gözleyen anne babamız ise, onlara sunulacak hürmet ve ikrama paha biçilemez. Ramazanda Sevgili Peygamberimizin “Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı hürmet ederse, Allah da ona yaşlılığında kendisine hürmet edecek birisini hazırlar.” (*Tirmizi, Birr ve Sila, 75.*) tavsiyesini hatırlayalım. Yılların yüküyle yaşlanmış yürekler için umut, güven ve rahmet olalım.

4. Gelin Yüreğimizdeki Engelleri Kaldıralım

Eşref-i mahlukat olarak yaratılan insanın bir yaratılış gayesi vardır. Bu gaye kulluktur, kulluk ile imtihandır. Farklı şekillerde de olsa her birimizin hayatı imtihan basamaklarıyla doludur. Yokluğun imtihanı olduğu kadar varlığın da bir imtihanı vardır. Yüce Allah bazen verdikleriyle imtihan ettiği gibi bazen de vermedikleriyle imtihan eder. Engelli kardeşlerimiz de Rabbimizin vermedikleriyle imtihan olmaktadır. Engelli olmaları rızay-ı ilahîye, huzur ve kemale ulaşmalarına engel olmayan bu kardeşlerimizle Ramazan ikliminde buluşalım. Fiziksel ve duygusal desteğimizi, sevgi ve güler yüzümüzü, ikram ve duamızı onlarla paylaşalım. “Âmâya rehberlik etmen, sağır ve dilsiz anlayacakları bir şekilde anlatman, ihtiyacı olanın ihtiyacını gidermesi için ona yol göstermen, derman arayan dertliye yardım için koşuşturman, koluna girip güçsüze yardım etmen, konuşmakta güçlük çekenin me-ramını ifade edivermen sadakadır.” (*Ibn Hanbel, V, 152.*) buyuran Hz. Peygamberin nasihatine uygun davranalım.

5. Gelin Gönüller Yapalım

Ramazanın manevi atmosferinde mültecileri, yetimleri, yaşlıları ve engellileri hatırladığımız gibi toplumun diğer ihtiyaç sahibi olan kesimlerini de unutmayalım. Gönüller inşa etme niyetimizi her an canlı turalım. Huzurevlerinde kalan 24 bin yaşlımızı, toplumumuzun yetimleri sokak çocuklarımızı, yoksulluğunu belli etmeden onuruyla, izzetiyle yaşayan ihtiyaç sahiplerini, vatanımızın uğrunda canını feda eden aziz şehitlerimizin emaneti olan eşlerini ve yavrularını, terörden dolayı evlerini, yurtlarını, işlerini terk etmek zorunda kalan, maddi ve manevi anlamda zarara uğrayan tüm kardeşlerimizi hatırlayalım. Onların halleriyle hâllenelim, boynu bükük göz yaşlı kalmalarına izin vermeyelim.

Gelin, gönüller yaparak oruçlarımıza güç katalım! Gelin, gönüller yıkarak oruçlarımızı bozmayalım, oruçlarımızı yaralamayalım! Ailemizle, akrabalarımızla, komşularımızla, Müslüman kardeşlerimizle öyle bir ramazan geçirelim ve o ramazanın manevi etkisini bütün bir yıla yayalım ki, gönlü kırık, yüreği buruk, kalbi parçalanmış kimse kalmasın. İftarlarımız, sofralarımız mağdur ve mazlumlarla şenlensin. Cenab-ı Rabbü'l-âlemîn her birimizi bu ayın fazl u kereminden, rahmet ve bereketinden feyiz alanlardan eylesin!

GÜNDEM

Gönül insanı denilince aydınlanmış bir kalbe sâhip, davranışlarını kalp ve gönül yörüngesinde yöneten, empati yapmasını bilen, başkalarının derdini hisseden, imkanlarını paylaşan insan hatıra gelir.

Gelin Gönüller Yapalım

Prof. Dr. H. Kâmil YILMAZ
Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

■ “Gönül” genel olarak “kalp”, bazen de “nefis” anlamına kullanılan özbeöz Türkçe bir kelimedir. Gönül kelimesinin Farsça karşılığı “dil”, Arapça karşılığı da “kalp”tir. Ehlikalp ve ehlidil ile gönül erbabı aynı manayadır. Kur’an ve hadislerde geçen “kalp” kelimesi ile Türkçedeki “gönül” eş anlamlıdır. Nitekim Kur’an’daki: “Kör olan gözler değil, göğüslerdeki kalplerdir.” (Hacc, 22/46.) ayetinde “gönül körlüğü” anlatılmaktadır. Ârifler “Rahman” adıyla gönül arasında sürekli bir münasebet görmüşlerdir. Çünkü Rahman ismi, bu âlemdeki istisnasız bütün yaratıkları rahmetle kuşatır. Gönül bu tür bir tecelliye mazhardır ve her varlığa şefkat ve merhamet nazarıyla bakmayı

telkin eder. Rahman sıfatı, kalp yufkalığı ve gönül enginliğinin kaynağıdır. Gönüller yapmak, gönüller arasında sevgi köprüleri kurmak Rahman’a yakın olmaktır.

Gönül insanı denilince aydınlanmış bir kalbe sâhip, davranışlarını kalp ve gönül yürüncesinde yöneten, empati yapmasını bilen, başkalarının derdini hisseden, imkanlarını paylaşan insan hatıra gelir. Gönül yapmak bir kalp eylemidir. Bunu ancak gönül insanı kıvamına erenler gerçekleştirebilir.

Gönül yapmak canını ve malını Allah’a adayarak (Tevbe, 9/111.) kalbiselime ermek (Suara, 26/89.) ve gönlünü gönüller sultanına vermekle başlar. Bu anlayış kişiyi

başkalarıyla birlikte yaşama ve onları kabullenme algısına yüceltir. Her insanı potansiyel Müslüman görmeye, Müslüman kardeşini kendisine tercih edip karşılıksız severek vermeye yönelir.

Gönül yapmak -inançları, statüleri, renkleri ve dilleri ne olursa olsun- bütün insanlarla iyi ilişki kurarak güzel davranışlarla kuşatmaktır. Gönüller yapmak lafzi ve kavli olmaktan çok fiili ve tatbiki bir iştir. Bu yüzden irfan ehli, gönüller yaparken insanları sözden çok davranışla etkileme yolunu tercih etmişlerdir. İnsanı etkileyen de güzel söz ve yaldızlı laflardan çok sağlam karakter ve tutarlı davranışlardır.

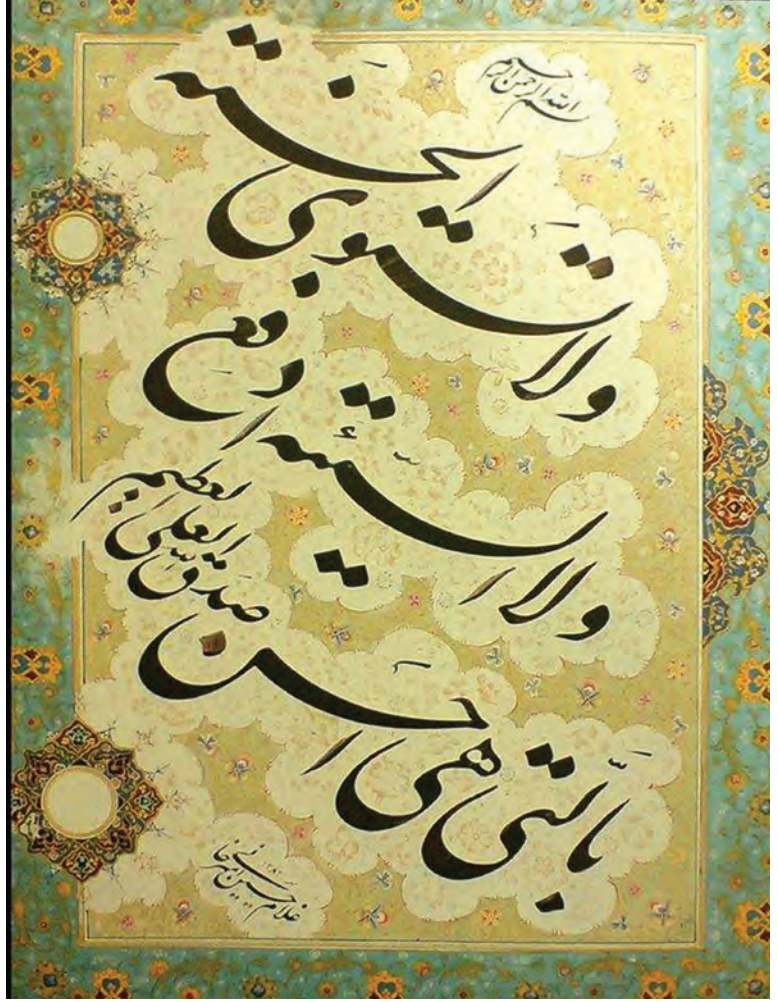
Gönül yapmak, herkese özellikle yıkık gönüllere değer vermektir. Mevlana der ki: “Senin bir saman çöpü kadar değer vermediğin yıkık gönül, arştan da üstündür, kürsüden de, levhden de, kaleminden de. Hor bile olsa, sen o gönül hor tutma, o horluğu bile pek üstündür. Yıkık gönül Allah'ın baktığı varlıktır. Onu yapan can ne kutludur.” (*Divân-ı kebir*, VII, 609, b. 8077-88.)

Gönüller yapmak insanları sevindirmek ve kırık kalpleri onarmaktır. Gönle girmek, gönül imar etmek insani bir iştir. Gönül yapmak ne kadar güzelse, gönül yıkmak; hele hele yüreği yufka, yıkık gönüllere dokunmak o kadar büyük vebaldir:

Fukara gönlüne her kim dokuna

Dokuna sinesi Allah okuna

İslam, insanlara aşkla yaklaşan bir ruhun temsilcisidir. Aşk sa-

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel davranışla sav...” (Fussilet, 41/34.)

yesinde merhamet çekirdeğinden fişkiran mesuliyet, insanı sınırlı ve dar yapılı bir varlık olmaktan kurtarır ve gönüller yapmaya sevk eder. Gönüller yapmak birlikte olmayı ve tanışmayı, tanış olmak ise sevip sevimliyi sağlar. Nitekim Yunus ne güzel söyler: *Gelin tanış olalım / İşi kolay kılalım Sevelim sevillelim / Dünya kimseye kalmaz*

(Yunus Emre Divanı, İstanbul 2005, s. 109 (103/5))

Ben gelmedim dâvî için / Benim işim sevi için

Dostun evi gönüllerdir / Gönüller yapmaya geldim (age. s. 176 (179/2).)

Gönüller yapmak “güzel ahlak ve edep”i hayatın her ânında yansıtmakla; kötülüğe bile iyilikle mukabele etmekle mümkündür. Çünkü gönüller yapmada başkalarıyla geçimli olmak, kahır çek-

mek ve yük kaldırmak esastır:

Dövene elsiz gerek / Sövene dilsiz gerek

Derviş gönülsüz gerek / Sen derviş olamazsın

(a.e., s. 115 (111/2))

Gönüller yapmak, incinmemeye ve incitmemeye bağlıdır. Temelinde hamlık, hoyratlık olan kaba davranışlar ve haddini bilmeyen küstah tavırlar insanları incitir, üzer ve gönüller kırar. Nübüvvet pınarının serçeşmesi Hz. Peygamber (s.a.s.) incinme ve incitme konusunda insanlığa model olmuştur. İslam tarihi boyunca ümmetin yaşadığı güzelliklerde Allah Rasulü'nün yüce şahsiyetinin ve üstün karakterinin izleri vardır. İnsanlar o şahsiyete yaklaşabildikleri ölçüde toplumda kabule lâyık faziletleri ermişlerdir.

Gönüller yapmanın bir özelliği olan incinmemek ve incitmemek, edebiyatımızda ayrı bir güzellik rüzgârı oluşturmuş ve pek çok şair bu konuda duygularını dile getirmiştir. Bunlardan biri olan Pertev Paşa bu manayı şöyle ifade eder:

Ne şemm et bülbülün verdin, ne de hârdan incin

Ne gayrın yârine meyl et, ne sen ağyârdan incin

Ne sen bir kimseden âh al, ne âh u zârdan incin

Ne sen bir kimseden incin, ne senden kimse incinsin

Gönüller yapmak başkalarının derdiyle dertlenmeye ve diğerkâm olmaya bağlıdır. Diğerkâmlık önce kendini değil kardeşini düşünmek ve onun ihtiyaçlarını

görmeyi daha önemli saymaktadır. Hodkâmlık ise kendini düşünmek, nefsinin öne çıkarmak, bencil davranmaktır. Şâir insan yüreğinde bulunan başkalarının dertleriyle dertlenme erdemine ne güzel vurgu yapmaktadır:

Gündüz bir derd, gece bir derd

Bilemedim nice bir derd

Sol böğrümde ince bir derd

Batar Yunus Yunus diye.

Başkalarının derdini hisseden bir anlayışa sâhip gönül insanı, kendi malını da kardeşinin malı olarak görür. “Çünkü onda artık benlik yerini bizliğe bırakmıştır.” Bu tür yaklaşım tarzı, özellikle yokluk ve darlık zamanlarında; acıları paylaşıp imkânları bölüşmenin gerekli olduğu dönemlerde ayrı bir önem kazanır.

Gönül yapmak cömert olmak ve tevazu ile davranmaktır. Zira insanoglunun ölümünden sonra gönüllerde yaşamasını sağlayan en önemli hususiyet tevazu ve cömertliktir. Tevazu gönlü herkese, cömertlik ise imkânları başkalarına açmaktır.

Toplumunu bir vücut, bir organizma; fertleri de organizmanın organ ve hücreleri gibi gören Allah Rasulü, toplum kesimleri arasında bir uçurumun olmamasına özen gösterirdi. Allah Rasulü fakirlik ve maddî sıkıntıyı en derin biçimde hisseden insanların yüreklerini serinletmek, karınlarını doyurmak ve rahatlatmak üzere daima ashabını onlara karşı cömert ve diğerkâm davranmaya teşvik ederdi. Nitekim Allah Rasulü ashabına: “İki kişilik yemeği olan üçüncü, dört kişilik yemeği olan beşinci ve altıncı... kişi ola-

Başkalarının derdini hisseden bir anlayışa sâhip gönül insanı, kendi malını da kardeşinin malı olarak görür. “Çünkü onda artık benlik yerini bizliğe bırakmıştır.” Bu tür yaklaşım tarzı, özellikle yokluk ve darlık zamanlarında; acıları paylaşıp imkânları bölüşmenin gerekli olduğu dönemlerde ayrı bir önem kazanır.

rak suffahılardan alıp evine götürsün” (Buhari, Mevakitü's-salat, 41; Ibn Hanbel, I, 197.) buyururdu. Çünkü en büyük zenginlik sayılan kanaat sayesinde “iki kişiye yetecek yemek dört kişiye de yeterdi.” (bkz. Ibn Hanbel, III, 301; Ibn Mace, II, 1084.) Asr-ı saadetteki gönül yapan bu isar ve diğerkâm tavır, manevi yükselişin adı olmuştur.

Başkalarının derdini görmek ve onların farkında olmak gönüller yapma adına en büyük erdemdir. Bakmakla görmek arasında fark vardır. Bakmaz ve görmezseniz gönlünü yapacak ne fakir, ne yetim, ne acı çeken, ne de dertli bulabilirsiniz. O yüzden önce bakmak ve görmek, sonra hissetmek gerekiyor. Baktığında yaralıyı, dertliyi, hüznünlüyü görebilmek ve kendisi için O'ndan bir şefkat nasibi elde etmek için gönüller yapmak bütün dünyayı yüreğinde taşımaya adım atmaktır.

Ramazanda Gönülden Tevhidi Yaşamak

Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Tevhit, insanlık tarihinde ilk insan Hz. Âdem ile başlayıp son peygamber Muhammed Mustafa (s.a.s.) ile sona eren Allah elçilerinin getirdiği ilkenin adıydı. Her unutulduğunda yeni bir elçi gönderilmiş ve son peygamberle birlikte unutulmamak üzere bu ilke zihinlere kazınmıştır.

■ Ramazan birlik ve birlikteliktir

Ramazan, birliğin ve bütünlüğün canlı, sıcak ve heyecanlı yaşandığı ayın adıdır. Bu ayda birlikte acıkılır ve birlikte doyulur. Hisselerimiz birlikte, hissedişlerimiz birliktedir. Yine bu ayda herkesin yüzünde oruç açar, nefesi oruç kokar, sözleri oruç üzerine olur. Gönülden gönüle yol açılır bu ayda. Gözlerde ışıltı, içte derin bir ferahlık doğar. Duygular samimi, davranışlar hakikidir.

Çocuk hâlimizi bir hatırlayalım; nasıl da cıvıl cıvıldık ramazanlarda. Büyüklerimizle sahura kalkar, gözlerimizi ovuşturarak anne, baba, dede, nine ve bilumum aile fertleriyle sofraya oturur, birlikteliğin getirdiği bereket ve iştah ile yer, içer kalkardık. Yani birlikte uyur, birlikte uyanırdık. Akşam oldu mu annemizin pişirdiği çörekleri kapar, damlara koşar, müezzinin ezanı ile birlikte oruçlarımızı açardık. Ezanın bitmesiyle eve koşar, birlikte sofranın başına dizilirdik. Birlikte yer, birlikte içerdik. Dedemizin, babamızın veya amcamızın elinden tutar, birlikte teravihe giderdik. Onlar namaz kılar, biz arkada kıkırdaşırdık. Arada bir sert bakışlara hedef olurduk ama asla bu birliktelikten sıkılmaz, şikâyet etmezdik. Kısaca bu birliktelikle ramazanın tevhit iklimi hepimizi

kuşatırdı, zihinlerimizin derinliklerine işlerdi.

Bu tevhit, insanlık tarihinde ilk insan Hz. Âdem ile başlayıp son peygamber Muhammed Mustafa (s.a.s.) ile sona eren Allah elçilerinin getirdiği ilkenin adıydı. Her unutulduğunda yeni bir elçi gönderilmiş ve son peygamberle birlikte unutulmamak üzere bu ilke zihinlere kazınmıştır. O rahmet peygamberinin tevhit mücadelesi ve serüveni öncekilerin benzeriydi. Yüce Allah'ın yirmi beş peygamberi Kur'an'da örnek olarak göstermesi bu yüzden olsa gerektir.

Son tevhit mücadelesinin önderi Hz. Muhammed Mustafa'dır (s.a.s.)

Bundan on dört asır önceydi. Bir gün o yüce insan çıktı ve "Allah birdir" dedi. Taşa, toprağa, ağaca tapmaya alışmış insanlar bunu anlamadı. Hâlbuki o yeni bir şey getirmiyordu. İlk insan Hz. Âdem'den, Hz. İbrahim'den, Hz. Musa'dan ve Hz. İsa'dan beri var olan bir ilkeyi hatırlatıyordu: "Ben ilk defa ortaya çıkmış türedi bir peygamber değilim. Bana ve size gelecekte nasıl bir muamelede bulunulacağımı bilemem. Ben ancak bana vahiy olarak gelen bilgiye tabi olurum. Ben sadece bir uyarıcıyım." (Ahkâf, 46/9.)

O zamanlar her kabile, hatta her kişi kendi putuna taptığı için bir diğerini bilmezdi. Belki müşrik Arapların tek şansı ataları Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'den kalma Kâbe idi. Kâbe onları buluşturuyor, birleştiriyor ve etrafında halkalar hâlinde döndürüyordu. Hayatlarında birlikteliği sağlayan bir tek bu tevhit izi kalmıştı. Ancak onlar bu temiz mekânı da putlarla kirletmişlerdi. İşte yüce peygamber "Allah bir" diye haykırırken Kâbe'nin birliğinden Allah'ın birliğine işaret ediyordu. Kalpleri taptıkları putlar gibi taşlaşmış olan bu topluluk bir de o yüce insanla mücadele ediyordu. Onun bunlara sözü ise; "Sizin ve babalarınızın koyduğu isimden başka bir gerçekliği olmayan, tanrı olduklarına dair Allah'ın size bir belge ve bilgi indirmedeği bu putlar hakkında mı benimle mücadele ediyorsunuz? Siz de bekleyin ben de bekleyeyim, bakalım kim haklı çıkacak!" olmuştur. (Araf, 7/71.)

Medine'ye gitti, orada başta Yahudiler olmak üzere bütün ehlikitaba: "Ey ehlikitap! Bizimle sizi hak ve adalet üzere kılacak bir kelimedede buluşalım: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Bazımız bazımızı Allah'ın karşısında rabler edinmesin. Eğer

“En hayırlı nesil benim zamanında yaşayanlar, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir.”

bu apaçık gerçeği görmez de yüz çevirseniz biliniz ki bizler Müslümanız.” diye seslenmişti. (Al-i Imran, 3/64.)

İşte bu şekilde “biz Müslümanız” diyen sahabiler onun etrafında birleştiler ve tek yürek oldular. Namazları birlikte, oruçları birlikte, hacları birlikteydi. Hep birlikte Kâbe’ye yöneliyorlar ve

hep birlikte el açıp Rablerine yalvarıyorlardı. Birlikte sahur yapıp birlikte oruç açıyorlardı. Birlikte üzülp birlikte seviniyorlardı. Çünkü bu topluluk önderlerinin izinde akrabalarını koruyup gözetken, zayıf ve düşkünlere destek çıkan, yoksulu giydiren, misafire ikram eden ve darda kalmış, belaya uğramış kimselere yardım eli uzatan ve hayatta asla yalan söylemeyen, hıyanet etmeyen, riya ve iki yüzlülüğe pirim vermeyen gerçek hak dostlarıydılar.

Aralarında bir sorun çıktığında derhal Hz. Peygamber’e iletirler, o da bu sorunları çözer, birliği ve bütünlüğü yok edecek, tefrikaya meydan verecek bir olgu ve olaya fırsat tanımazdı. Dırar mescidi örneğinde olduğu gibi fitne çıkarmak için mescit yapılmasına bile izin verilmezdi. Çünkü mescitler birliğin, beraberliğin ve bir arada olmanın adıydı. Bunu istismar ederek fitne aracına dönüştürmek

isteyenlerin hevesleri kursaklarında kalırdı. İslam’ın mabedini, ibadetlerini ve şiarlarını birlik ve bütünlüğü bozma aracı hâline getirenler önce Hz. Peygamber’i ve bütün sahabileri karşılarında bulurlardı.

O gün bugüne örnektir

İlahî mesajı getiren ve tebliğ eden Hz. Peygamber ve onun ilk şahitleri olan sahabiler ile yeniden ve güçlü bir irtibat kurmak, dinî açıdan tutarlı, toplumsal açıdan ise hemen karşılık bulabilecek bir çözümdür. Zaten dinin birleştirici tevhit binası dört topluluk eliyle kurulmuştur. Bu dört topluluk; Hz. Peygamber, sahabiler, tabiler ve tebe-i tabilerdir. Bu gerçeğe Peygamber Efendimiz: “En hayırlı nesil benim zamanında yaşayanlar, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir.” (bk. Buhari, Şehadet, 9; Müslim, Fedailü’s-sahabe, 212.) diye işaret etmiştir. Bu üç ne-

sil, birliğin, beraberliğin ve ittifa-
kın çok güzel örneklerini sergile-
mişlerdir. Aralarındaki ihtilafları
sükûnet ve suhulet içinde çözü-
meye çalışmışlardır. Ama hiçbir
ihtilafı kan davasına ve din-iman
meselesine dönüştürmemişlerdir.

Çünkü ihtilafların sadece fikir
düzeyinde kalması bir çeşitlilik
ve zenginlik olarak olumlu bir
gelişmedir. Ancak bunun kin,
nefret ve fitne aracı hâline geti-
rilmesi, toplumların parçalayan
ve içten içe çürüten bir zehre dö-
nüştürmesidir. Dün ve bugün
İslam toplumunun yegâne prob-
lemi fikir düzeyindeki ihtilafların
toplumsal, siyasi ve askerî düzeye
taşınarak bir zulüm aracı hâline
dönüştürülmesidir. Bu iki yolla
gerçekleşmektedir: Birincisi her
düşünce sahibini tek bir doğru
etrafında birleştirmeye kalkış-
mak, ikincisi ise bazı düşünceleri
zararlı sayarak onları yok etmeye
çalışmaktır. Her iki yol da güncel
deyimle bir toplum mühendisli-
ği çalışmasıdır. Bir diğer deyişle;
fertleri ve toplumları tepeden di-
zayn etme girişimidir. Bu da top-
lumda gerilimlere yol açmakta ve
insanları korku ve paniğe sürük-
lemektedir. İslam toplumunun
bugünkü çıkmazı veya en büyük
problemi tam bu korku ve panik
hâlidir.

Birlik sünnet üzere yaşamaktır

İslam toplumlarının tek çıkış
yolu Hz. Peygamber'den başla-
yıp sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin
eliyle devam eden vefakâr âlimler
eliyle bu günlere gelen sünnet
üzere olmak ve yaşamaktır. Eh-
lisünnet velcemaat, işte bu yaşa-
manın adıdır. Çünkü sünnet, Hz.

Peygamber ve sahabesinin İslam'ı
yaşama ve yaşatma biçimine tabi
olmayı, cemaat ise İslam'ın baş-
langıcından bugüne bu yol ve
yöntem üzerinde bulunan Müs-
lüman ana kitleyi ifade etmek-
tedir. Bu anlamıyla ehlisünnet,
Müslümanların en geniş manada
toparlayıcı ana bünyesini oluş-
turmaktadır. Onun tarihteki mis-
yonu bu olmuştur ve bugün de
bu özelliğini ve vazifesini devam
ettirmektedir. Bu yol ve yöntem
Müslümanların bir arada, barış
ve sükûnet içinde yaşamasının da
tek teminatıdır.

Ehlisünnet "Müminler kardeşir-
ler." ilkesi çerçevesinde sadece
kendileri gibi düşüneni değil,
bazı görüş ayrılıkları dolayısıyla
ana kitlenin dışında kalmış Müs-
lümanları da kucaklamış, onları
da içine alacak geniş bir ehlikib-
le şemsiyesi açmıştır. Buna göre
Kâbe'yi kible bilen bütün Müs-
lümanlar İslam çerçevesi içinde,
iman şemsiyesi altındadır. Hiç-
bir Müslüman görüş, düşünce
veya tavrı dolayısıyla dışlanamaz.
Bunu da "Ehlikible tekfir oluna-
maz." yani Kâbe'yi kible kabul
eden hiçbir Müslüman İslam dı-
şında sayılamaz ilkesi ile tayin ve
tespit etmiştir. Mehmet Fevzi'nin
getirdiği tarif ise ehlikibleyi bi-
raz daha netleştirmektedir. Ona
göre; ehlikible, Kâbe'nin kible
olduğunu kabul ve ikrarda bulu-
nan kişilere verilen genel addır.
Bu tarifini, "Yüzünü Mescid-i
Haram'a çevir." (Bakara, 2/114.) aye-
tine dayandırır. Her ne kadar
ehlikibleden olan bazı kimseler
unutma, ihmal veya emre uyma-
ma şeklinde namazı terk etmiş

olsalar bile bu, onları ehlikible
olmaktan çıkarmaz. (Mehmet Fevzi,
Cemal ale'l-Celal, s. 11.)

Öte yandan ehlisünnet, bütün
insanlığı da kucaklamış, inanan-
ları yani Allah'ın emrine ve Hz.
Peygamber'in davetine icabet
edenleri ümmet-i icabe (İslam'a
girmiş olanlar) halkası ile kuşatıcı
bir çerçeve çizerken henüz inan-
mamış olanlara da ümmet-i da've
(davete hazır topluluk) pence-
resini açmış, onlara sürekli bir
kurtuluş ipi uzatmıştır. Çünkü
inanmış olanlar kurtuluşa ermiş-
tir, inanmamış olanlar ise kurtu-
luş için davet bekleyenlerdir. Zira
Peygamberimiz Hz. Muhammed
Mustafa (s.a.s.) bütün insanlığa
gönderilmiş son uyarıcıdır.

Bu anlayış ve düşünce bizi kuşat-
tığı sürece hem Müslümanların
hem de bütün insanlığın huzur
ve kurtuluşu mümkün hâle gelir.
Nitekim etrafımıza baktığımızda
her yıl olduğu gibi bu yılki rama-
zan ikliminde, gönülden birlik
ve bütünleşmenin adı olan tev-
hit yaşanıyor. "Ey inananlar, siz-
den öncekilere farz kılındığı gibi
oruç size de farz kılındı." (Bakara,
2/183.) ilahî emri, tam da tarihin
derinliklerinden gelen bu ger-
çeği dile getiriyor. Yine bu ayda
kadın, erkek, zengin ve fakir her-
kes birlikte acıkmanın ve birlikte
doymanın bir aylığına provasını
yapıyor. Zaten ötekini anlama-
nın adıdır oruç. Bir başka deyişle
kendini ötekinin yerine koyarak
ötekileştirmeden vaz geçip bir-
likten diriliğe erme, kısacası
gönüllü ve gönülden birlikte ya-
şamadır ramazanda oruç.

Bir Kez Gönül Yıktın İse

Doç. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

■ İki cihanın, dünya ve ukbanın, madde ve mananın, fena ve bekanın arasında yaratılmış bir şehirdir gönül. Beden ikliminin arş-ı âlâsı, nazargâh-ı ilahî, mana ve hikmetlerin membaı, beşeri insan yapan öz, kalpte oluşan manevi duyguların kaynağı, ruhun derinliklerindeki güç, kulun Rabbi ile ilişki ve irtibatının zuhur yeri... Yüklendiği bütün bu anlamlardan kaynaklanıyor gönlün değeri. Bu yüzden irfan geleneğimizde bir gönül yapmak ne kadar takdire şayan görülmüş ise bir gönlü incitmek de o derece günah addedilmiştir.

Gönül yıkmamanın, insan darıltmanın vebalini anlatabilmek için büyüklükler ne diller dökmüş, ne manidar uyarılarda bulunmuşlardır. Gönül Kâbe'ye benzetilmiş, hatta Kâbe'den aziz kabul edilmiştir. Bu kabul, Zat-ı Risalet Penah'ın; "Ey Kâbe! Ne kadar hoşsun, kokun ne kadar da güzel! Şanın, hürmetin ne kadar da yüce! Ama canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah nezdinde malıyla, canıyla müminin hürmeti senin hürmetinden daha büyüktür." (Ibn Mace, Fiten, 2.) hitabına dayanıyor olsa gerektir. "Çün ki

bildin müminin kalbinde Beytulah var / Niçin izzet etmedin ki ol evde Allah var."

Kâbe, Yüce Rabbimizin zatını, azametini, tevhidi temsil ettiği gibi gönül de fuyuzat-ı Rabbaniyye ve marifet-i ilahiyyeye mazhariyetle şerefyap olmaktadır. Bu yüzden insan hem kendi kadr u kıymetini bilip gönlünü zenb u kasavetten muhafaza etmeli, hem bir canı incitmekten, bir gönle dokunmaktan, halka adavetten imtina eylemelidir. Bunun için her daim enfüsi bir mücadele ve deruni bir muhasebe içinde olmak gerekir.

Zira bir anlık ihmal ile küçük bir kıvılcımın topyekün bir ormanı yakıp yok etmesi misali, bir anlık gafletin zuhuru kem bir nazar ya da sözle nice kalpler kırılabilmekte, haysiyetler heder edilmekte, dostluklar yitip bitmektedir. Yalan, dedikodu, gybet, nemime, suizan, alay, iftira ile sadece diller değil, yürekler kirletilmekte, muhabbet katledilmektedir. Öfkeyle kalkanın zararları oturmağı ise gün gibi aşikâr bir hakikattir. Elbette insan melek değildir. Kusurları, zaafı, müspet, menfi pek çok duyguları vardır. Ancak erdem ve olgunluk duyguları kontrol edilmekte, nefsi dizginleyebilmektedir. Allah Rasulünün ifadesiyle gerçek pehlivan olmak da ancak böyle mümkündür: “Pehlivandır şol kişi ki nefsinı katleyledi, / Hep erenler meclisinde ana eyvallah var.”

Rasulullah Efendimiz (s.a.s.) cahil, kaba saba, söz dinlemez, hâlden anlamaz ne çok insanla muhatap oluyor, tahammülü zor söz ve davranışlara maruz kalıyor lakin sükûnet ve vakarından taviz vermiyordu. Bazen bu muameleler gayretullaha dokunuyor da örneğin Hucurat suresi nazil oluyordu. Kur'an bize, Allah'ın merhametinin bir eseri olarak O'nun insanlara yumuşak davrandığını, katı ve kaba muamelede bulunsaydı çevresindekilerin dağılıp gitmiş olacağını duyurduğuna göre (Al-i Imran, 3/159.) bu ayetten payımıza düşen dersi almış olmalıyız.

Fahr-i kâinat Efendimiz (s.a.s.)'in, “elinden ve dilinden başkalarının zarar görmediği kimse” şeklinde-

ki Müslüman tanımını, gönül incitmekten sakındırmaya yönelik nebevi bir ikaz olarak okumak mümkündür. Hadis-i şeriften mülhem “eline, diline ve beline sahip olmak” düsturu irfan talibinin uyması beklenen kuralların başında yer almaktadır.

Vaktiyle dervişin biri mensubu olduğu meşrebin gereği saçlarını kazıtmak için berbere gider. Berber dervişin saçlarını kazımaya başlar. Tıraşın ortasında içeriye bir kabadayı girer, dervişin yanına gelip başına okkâlî bir tokat atar ve “kalk bakalım kabak, ben tıraş olacağım” der. Derviş karşılık vermeksizin kalkar; adam tıraşını olur; geldiği gibi çıkar; atına biner. Lakin birden huysuzlanan at sahibini üstünden atar; ayağı üzengiye takılan adam yerlerde sürünerek can verir. Adamın akıbetini dervişin gönül koymasına yorup da, “Erenler, keşke affetseydiniz bu haddini bilmezi” diyenlere derviş, “Ben değil, kabağın sahibi razı olmadı.” der. Kısadan hisse, gönül ehli olanlar, varlığa hikmet nazarıyla bakanlar yaratılanı Yaratanın hatırına hoş tutar da değil insanı, eşyayı dahi incitmekten kaçınır; hayatlarında merhamet ve nezaketi şiar edinirler. “Kimseye ta'netme ey dil sırrı Hakka vakıf ol / Cümle eşya nuru Haktır sanma gayrullah var”

Bu rikkat ve dikkat sahiplerinden biri de eskilerin ehliilim ve'l-irfan dedikleri, ilmiye sınıfına mensup, mutasavvıf bir aileden gelen Sun'ullah Gaybi hazretleridir. Zat-ı muhterem Mevla'ya yakarmakta ve bir gönül incitmektense nelere razı olacağını bakın nasıl

dile getirmektedir:

*Ya ilahî neyler isen et beni
Tek heman benden gönül incinmesin
Bu kemale layık et can u teni
Tek heman benden gönül incinmesin*

*Ne ibadat ile mağrur olayım
Ne maarif ile mesrur olayım
Matlabımdan cümle mazur olayım
Tek heman benden gönül incinmesin*

*Halk içinde olayım hâk-i siyah
Gece gündüz edeyim tek ah u vah
İlmim erdi bundan ulu yok günah
Tek heman benden gönül incinmesin*

*Olmasın âlemde bana feth-i bab
Cevr u mihnetden yürek olsun kebab*

*Kailim her ne kadar varsa azab
Tek heman benden gönül incinmesin*

*Yere göğe sığmayan Hallak'a bak
Gönle sığmış, anı kılmış ol durak
Her amelden olayım Gaybi ırak
Tek heman benden gönül incinmesin*

(Sun'ullah Gaybi Divanı, DİB Yayınları, Haz. Bilal Kemikli, Ankara 2013, s. 69-70.)

Bir gönül incitmektense bunca mihnete razı olmak ancak ehli dil olanların harcıdır. Bu kervanın kutlu yolcularından bir diğeri olan Hz. Yunus ise bir kimsenin hem namaz kılıp hem gönül kırabilmesine anlam veremediğinden olsa gerek, “Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil” serzenişinde bulunmaktadır. Vücudun zamanla bazı mikroplara bağışıklık kazanması gibi maalesef günahlara bağışıklık kazanıldığından mıdır, kalp kırmanın bardak kırmaktan kolay ve basit hale gelmesi? Evde, yolda, işte, alışverişte hâsılı gündelik hayatın her

hangi bir yerinde ne çok tekrarlanmakta incitmeler, incinmeler, kalp kırmalar, gönül koymalar... Enaniyetimize yenik düşmemeyi, dilimizin dikenini kırmayı becerebilsek, kaşları çatmayı, öfkeyle bakmayı bırakabilsek, kusurları örtmeyi, hataları affetmeyi başarabilsek, güler yüzümüzü, tatlı dilimizi mezara saklamak yerine burada kullanabilsek, gönül yıkmak yerine kalbimizi masivadan yıkayabilsek ne güzel kul ve insan olurduk! İbadat u taatın hazına erer, özüyle sözü, kavliyle hali bir olmanın emsalsiz huzurunu bulurduk! Kahır lütfu bir bilebilseydik gamı neşeye çevirir, nedenlerin, niçinlerin eleminden azat olurduk!

Gönül yıkan değil yapan olabilmek, taş, toprak yapılar da değil,

kalplerde mekân tutabilmek o kalbin sahibini tanımaktan, her yüzden bir yüze nazar kılmaktan geçer. Tevhit ile kemale erenler, âleme vahdet penceresinden bakanlar iğneyi değil sadece çuvaldızı da kendilerine batırırlar; batıracak başka bir varlık bulamazlar zira. Onlar gönül ehli olmanın incitmek kadar incinmemekten geçtiğini bilirler. Sun'ullah Gaybi Efendî'yi bir kez daha rahmetle yâd edelim. Ne güzel söylemiş hazret:

*Bela bârân gibi gökten yağarsa
Hakikat sūfilik incinmemektir
Serapa bâr-ı gam sana ağarsa
Hakikat sūfilik incinmemektir*

*Bütün âlem ederse ger seni zem
Olar hakkında sen bir söz deme
kem*

“... insan hem kendi kadr u kıymetini bilip gönlünü zenb u kasavetten muhafaza etmeli, hem bir canı incitmekten, bir gönle dokunmaktan, halka adavetten imtina eylemelidir.”

*Düşüp şirke getirme kendine gam
Hakikat sūfilik incinmemektir*

*Eğer Yusuf gibi çâha atılsan
Dönüp kul oluban Mısır'a satılsan
Girüp zindanlara habse katılsan
Hakikat sūfilik incinmemektir*

*Hudayı fail-i mutlak bilirsin
Celalinden ya niçin incinirsin
Şikayetler edip zari kılarırsın
Hakikat sūfilik incinmemektir*

*Tutarsan işte budur hayr-ı a'mal
Ki bundan gayrısı hep kıl ile kâl
Yürü Gaybî bunu hal ide gör hal
Hakikat sūfilik incinmemektir*

(Sun'ullah Gaybî Divanı, s. 54-55.)

Mevla bize anlayış versin...

Hiz. Muhammed'e GÖNÜL VERMEK

Prof. Dr. Hüseyin ALGÜL
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi

■ Asr-ı saadette ona gönül verenler

Bir gün bir zat Rasul-i Ekrem'e (s.a.s.) kıyametin ne zaman kopacağı ile ilgili bir soru sordu.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) soruyu soran kişiye; "O saate, o güne ne hazırladın?" dedi. Çünkü kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başkası bilemezdi. Adam; "Ey Allah'ın elçisi! Benim farz ibadet-

ler dışında öyle fazla bir orucum, namazım, verilmiş sadakam yok. Fakat ben Allah'ı ve Rasulü'nü seviyorum" dedi. Rasul-i Ekrem Efendimiz de ona; "Öyle ise sen sevdiğilerle beraber olacaksın."

buyurdu. Bu hadisin ravisi Hz. Enes b. Malik, “Hz. Peygamber’in (s.a.s.), sevdikleriyle berabersin müjdesine sevindiğimiz gibi hiçbir şey bizi sevindirmede.” diyor ve şöyle devam ediyor: “Ben, hem Peygamber Efendimizi, hem Hz. Ebu Bekir’i, hem Hz. Ömer’i seviyorum. Onların yaptığı güzel işlerin benzerlerini o ölçüde yapmamış olsam bile kendilerini sevdiğim için onlarla beraber olmayı umuyorum.” (*Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, IX, 348-349.)

Ashab-ı Kiram bu sevgi ile bu ümitle Yüce Allah’ın rızasına ve Sevgili Peygamberimiz’in hoşnutluğuna erişecek bir hayat yaşadılar, barış ve güven içinde huzurla yaşayabilecekleri mesut ve medeni bir dünya kurdular.

Peygamber Efendimiz’e beslenen derin sevgide, onu gönüllerimizin ışığı yapmada sahabe farkını anlayabilmek için bir de şu örneğe bakalım:

Bir sahabi Allah Rasulü’ne (s.a.s.) gelmiş ve dünyayı kendisine dar eden şu endişesini dile getirmiştir: “Ey Allah’ın elçisi! Ben seni kendimden ve çocuklarımdan daha çok seviyorum. Evimde iken seni hatırlıyor, hasretine dayanamadığım için hemen gelip görüyor, yüzüne bakıyorum. Senin ve benim ölümümü düşündüm. Anladım ki, sen öldüğünde ve cennete girdiğinde peygamberlere mahsus yüce makamlarda bulunacaksın. Ben ise cennete girdiğimde seni göremeyeceğimden korkuyorum!” Bu zat-ı muhterem, Rasul-i Ekrem’i (s.a.s.) ne kadar da samimi ve halisane

duygularla seviyordu. Gönlü mahzundu, ruhunu öteki dünyada onu görememe hüznü sarmıştı. Peygamber Efendimiz bu zata henüz bir cevap vermeden Nisa suresinin müjdelere getiren 69. ayeti nazil oldu: “Kim Allah’a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve salihlerle (iyi kimselerle) birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”

Demek ki bu dünyada Yüce Allah’ı, O’nun peygamberlerini ve Peygamber Efendimizi sevenler ve yolundan gidenler, öteki dünyada onu görme ve meclisine erme nimetine erişeceklerdir; özü sözü bir olan sıddıklarla, Allah yolunda canını feda eden şehitlerle, ömrünü sürekli iyiliklerle besleyen salih kimselerle beraber olacaklardır.

Peygamber Efendimiz’e gönül vermenin karşılığı

O bizi seviyor, dünyada da ahirette de bize en yakın o. Dünyada elimizden, gönlümüzden tutan o. Âhirette en yakınımızda bulanacak olan o. Dolayısıyla ona karşı kayıtsız kalmamız yakışık almaz. O, gönüllerimizin tabibi, dertlerimizin ilacı. O bizi özlüyor, özlediğini söylüyordu, “Kardeşlerimi özledim” diyordu. Sahabe, onun sohbet arkadaşlarıydı, dostlarıydı; kardeşleri, gelecek asırlarda onu görmeseler de onun izinden gidecek müminlerdi. “Onları nasıl tanıyacaksınız” diyenlere de şu cevabı veriyordu: “Sizden birinin alınında ve ayaklarında beyaz nişanı olan bir atı olsa, siyah renkli atların arasında onu tanımaz mı?

Onlar kıyamet günü alınlarında ve abdest organlarında nur olduğu hâlde gelecekler, ben onları Kevser Havuzu’na götüreceğim.”

(*Müslim, Taharet*, 39.)

Cennete kavuşmanın, Kevser havuzuna ulaşmanın yolu: Gönülleri onarmak

Hz. Enes b. Malik ile Abdullah b. Amr b. el-As, Peygamber Efendimizle oturuyorlardı. Efendimiz Hazretleri onlara; “Şimdi buradan cennetlik bir adam geçecek.” dedi. Sa’d adında bir amca geldi, iki gün daha aynısı tekrar etti. Hz. Abdullah, cennetlik adamın sırrını öğrenmek için bir plan yaparak üç gün o zata misafiri oldu. Cennetlik adam, gece gündüz Allah’ı zikrediyor, hoş ve güzel şeyler söylüyor, tekbir getiriyor ve namaz vaktinde camiye gidiyordu. Abdullah, onu cennetlik yapan özelliklerini anlayamadı. Çünkü benzeri şeyleri kendisi de yapıyordu. Üç gün sonra vedalaşıp evden ayrılırken misafiri olan gencin aradığı cevabı bulamadığını fark eden cennetlik adam ona: “Dur yeğenim!” dedi. “Ben hiçbir Müslümana kin gütmem ve Allah’ın birine verdiği nimeti kesinlikle kıskanmam!” Abdullah, meseleyi anlamıştı: “Tamam Sa’d amca” dedi. “Şimdi anladım: Seni cennetlik yapan işte bu özelliğin olmalıdır!” (*Abdullah b. Hanbel, Müsned*, III, 166.)

Evet... Bir sahabinin şahsında Peygamber Efendimiz iki gence ve onlar aracılığıyla bizlere kindarlıktan ve hasetten uzak durmanın, gönülleri onarmanın insanı cennete götüren iki önemli özellik olduğunu öğretiyor. Şu

dünyada buna uygun davrananlar, cennete ulaşabilir, Kevser'e kavuşabilirler. Çünkü insan, cennete giden yolun asfaltını burada döküyor, Kevser'e uzanan geçidin taşlarını burada döşüyor, cehennem alevlerini harlatacak odunu da buradan götürüyor.

Peygamber Efendimiz bize cennet yolunu nasıl hazırlayacağımızı, Kevser'e nasıl erişeceğimizi öğretti. O bize gönül kırmamayı, incitmeyi, haset etmemeyi, kin tutmamayı öğretti; her canlıya sevgi ile bakmayı, şefkatli ve merhametli olmayı örneklerle yaşattı; karşılıksız sevmeyi, bir binanın tuğlaları gibi birlik içinde kenetlenmeyi gösterdi. O bize, sıkıntıda ve rahatlıkta, kederde ve sevinçte, üzüntüde ve neşede, darlıkta ve bollukta sarsılmaz bir dayanışma hissiyle birbirimizi desteklemeyi örneklemiştir. O, hiç kimseyi üzmedi, hiç kimsenin yüzüne üzüleceği bir şeyi söylemedi, hiçbir kişinin ayıbını yüzüne vurmadı; yasaklanması gereken şeyleri umumî olarak (herkesi kastederek) söyledikleri, o hatayı yapan kişi şahsına söylenmiş gibi incinmesin! -İbn Ümmü Mektum örneğinde olduğu gibi- farkında olmadan kırdığı insanların gönüllerini kazanmak için yoğun çaba gösterirdi.

Bir gün Peygamberimiz (s.a.s.), adamın birinin üstünde ağır bir kokunun herkesi rahatsız ettiğini gördü ve hissetti, üstelik göze batan sarı bir rengi vardı. Adam kalkıp gidinceye kadar bir şey söylemedi, yüzüne vurmadı. Kalkıp gittikten sonra orada bulunanlara; "Bu kişiye yumuşak bir

yolla söyleseniz de bir daha bu rahatsız edici sarı renkli kokuyu kullanmasa!" dedi.

Sevgili Peygamberimiz şu sözleriyle insan ilişkilerinde gönül safiyetine/iç temizliğine ne derece önem verdiğini göstermektedir: "Hiç kimse diğer biri hakkında bana (kötü) bir şey ulaştırmasın. Çünkü ben yanınıza (Hiçbiriniz hakkında herhangi bir ön yargı taşımaksızın) selim bir kalple tertemiz çıkmak isterim." O, ayıp araştırmaz, mahremiyete giren şeyleri deşifre etmez, yaymaz ve yadırmazdı. Onun hayatı güven ve huzur temelliydi, o emindi; onun söz ve davranışlarında fitne, nifak ve aldatmak söz konusu olamazdı. O, hak yemez, gönül kırmaz, incitmezdi. O, sürekli kolaylaştırır, zorlaştırmazdı; müjdeliler, nefret ettirmezdi.

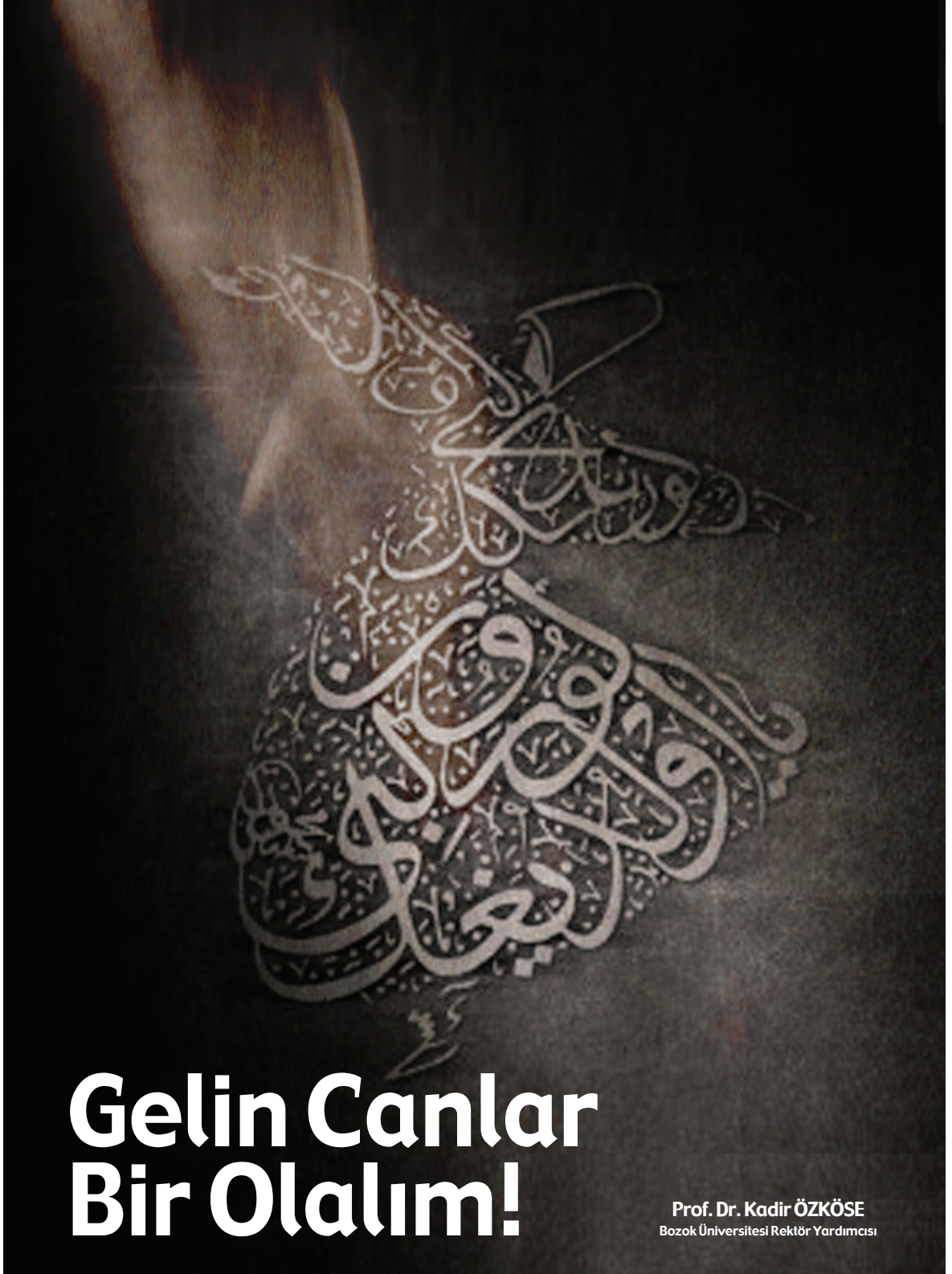
Sonuç

Rasulullah Efendimize gönül vermişsek, söz ve davranışlarımızda onunla uyum içinde olalım! Hem dünyada hem de ahirette bize en yakın olduğunu söyleyen Peygamberimize karşı vefa borçlu olduğumuzu unutmayalım! İnsanları incitmeyelim, dünyevileşme çıkmazında bocalamayalım; kindarlıktan, hasetten, fitneden, fesattan, ihtirastan, aşırılıklardan uzak duralım! Nefs-i emmareyi denetim altına alalım! Gönülleri imar edelim! İnsanlara eza verecek şeyleri önleyelim, ilişkilerde ülfeti, muhabbeti, meveddeti hâkim kılalım, sevgi ile barışık olmayı önleyen engelleri kaldıralım, selâm verelim, selam alalım da yolda selametlik ve güven olsun, gönüllerimiz huzur dolsun,

Güler yüzlü olalım
da yüzümüz
gülsün! Asık
suratlı olmayalım
ki insanlar selam
versek alır mı, bir
ihtiyacımızı arz
etsek dinler mi, bir
adres sorsak söyler
mi diye endişeye
kapılmasınlar!

musafaha edelim de oradan ayrılmadan günahlardan kurtulalım! Bir haceti olanın elinden tutalım! Güler yüzlü olalım da yüzümüz gülsün! Asık suratlı olmayalım ki insanlar selam versek alır mı, bir ihtiyacımızı arz etsek dinler mi, bir adres sorsak söyler mi diye endişeye kapılmasınlar! Hz. Muhammed'e (s.a.s.) gönül verdik; o, sürekli mütebessimdi, mütevazı idi, hiç kimseyi incitmezdi. Biz de öyle olalım; İnsanları incitmeyelim, üzmeylem, gönül kırmayalım, aksine gönülleri imar edelim! Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin Tefviznamesi'nde dediği gibi:

*Hiç kimseye hor bakma / İncitme
gönül yıkma / Sen nefesine yan çıkma
/ Görelim Mevla neyler / Neylerse
güzel eyler!*

Gelin Canlar Bir Olalım!

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Bozok Üniversitesi Rektör Yardımcısı

İnsanlar arasında din, renk, ırk ve düşünce ayrımı yapmayan sufiler, insan denilen varlığı layığıyla sevmeyi, onun hakkına riayet etmeyi, hata ve kusurlarını hoş görmeyi en önemli gaye bilmişlerdir. Âlemşumul sevgi, tasavvufi idrakin en bariz özelliğidir.

■ Tasavvuf erbabına göre, Allah'a giden yollar kulların nefesleri sayısı kadardır. Bütün tarikatlar müntesiplerini Allah'a götürmeyi hedeflemektedir. Tasavvuf erbabı, Kur'an-ı Kerim'in "Ey insanlar!" davetinin esprisine uygun olarak tüm insanlığı, hatta tüm mevcudatı muhatap kabul etmişlerdir. (Mustafa Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, Sır Yayıncılık, İstanbul 2004, 292-293.)

Tasavvufi telakkiye göre insan, kâinat ağacının meyvesi, Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve ilahî emanetin taşıyıcısıdır. Sufilere göre insan, âlem-i sağır, mikrokozmos, zübde-i âlem ve vasatı camiadır. Yani, farklı unsurları toplayan, birleştiren bir varlıktır. Kısacası insan, âlemin kalbidir. İnsanı evrenin minyatür bir modeli olarak gören Şeyh Galip müsemmat gazelinde insana sufiyane bakış açısını şöyle beyan kılmaktadır:

*Merteben ayn-ı müsemmadadır,
esma sanma,*

*Merci'in hâlık-ı eşyadadır, eşya
sanma.*

*Gördüğün emr-i muhakkakları
rû'ya sanma*

*Başkasın kendini sûretle heyûla
sanma.*

*Hakkına söylenen evsâfi müdârâ
sanma.*

*Hoşça bak zâtına kim zübde-i
âlemsin sen*

*Merdüm-i dîde-i ekvân olan
âlemsin sen.*

(Şeyh Galib, Şeyh Galib Divanı'ndan Seçmeler, haz.: Abdülbâki Gölpinarlı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s. 10.)

Tasavvuf, insana saygı temeli üstünde gelişmiş bir düşüncedir. İnsanlar arasında din, renk, ırk ve düşünce ayrımı yapmayan sufiler, insan denilen varlığı layığıyla sevmeyi, onun hakkına riayet etmeyi, hata ve kusurlarını hoş görmeyi en önemli gaye bilmişlerdir. Âlemşumul sevgi, tasavvufi idrakin en bariz özelliğidir. İnsan ruhunun mahiyetini ve hakikatini doğruya en yakın şekilde teşhis eden genelde sufilerdir.

Dervişliğin gayesi Hakk'a vuslat ve fena hâlinin gerçekleşmesidir. Derviş, yaratılmışa Hak nazarı ile bakmadan Hakk'a ulaşamaz. Halkın sıkıntılarını yüklenmeden Hak şarabını yudumlayamaz.

Fikirleri ayrı, meşrepleri farklı, mezhepleri değişik olan kimseler

arasındaki kavga ve sürtüşmelerin çözüm adreslerinden biri de tekkeler olmuştur. Zira tekke, her düşünceden olan kimselere kapılarını ardına kadar açan, mezhebi, meşrebi, dini ve siyasi görüşü tamamen değişik Müslümanları ortak potada buluşturan birlik atmosferidir.

Tekkeler aslına sadık kaldığı ve kendilerinden beklenen işlevi yürüttükleri dönemlerde toplumun her kesimine hitap etmişlerdir. Onlar, köylüsü şehirlisi, kadını erkeği, yerlisi yabancı, genci yaşlısı, âlimi cahili, fakiri zengini ile birlik mekânı konumuna gelmişlerdir. Camilerde yakalanan birlik ruhu tekkelerdeki eğitimle daha fazla güçlendirilmiştir. İslam coğrafyasının her tarafına yayılan tekkeleri ile aynı tarikatın mensupları farklı mezhep ve coğrafyaya ait olsalar da rahatlıkla kaynaşabilmişlerdir. Tahkiki imana ermek isteyen dervişler dinin merasim boyutundan ziyade özünü yakalamayı gaye edinmişlerdir. Bu nedenle mezhep farklılıklarını gündeme taşıyamamış, mezhep taassubuna bürünmemişler, mezhep taklitçiliğine düşmekten kurtulmaya çalışmışlardır. Örneğin, İslam birliği siya-

Tekkeler aslına sadık kaldığı ve kendilerinden beklenen işlevi yürüttükleri dönemlerde toplumun her kesimine hitap etmişlerdir. Onlar, köylüsü şehirlisi, kadını erkeği, yerlisi yabancı, genci yaşlısı, âlimi cahili, fakiri zengini ile birlik mekânı konumuna gelmişlerdir.

setini/ittihad-ı İslam düşüncesini benimseyen II. Abdülhamit bu hedefini gerçekleştirirken daha çok tekkelerin birleştirici ruhundan, tarikat şeyhlerinin saygın kişiliğinden ve derviş zümrelerinin hasbi gayretlerinden faydalanmaya çalışmıştır. (Özköse, "Vahdette Kesreti Kesrette Vahdeti Görmek", Somuncu Baba, Yıl: 14, Sayı: 88, s. 26.)

Dervişlik yolunun bidayetinde salikin fena fi'l-ihvan/aynı şeyhe intisap eden kardeşlerini candan benimsemesi duygusuna bürünmesi istenir. Farklı bedenlerde ortak ruhun tecelli etmesi sağlanır. Bu duyguyla o, başkalarını sevebilmeyi, ötekini kendinden bilmeyi, başkasını görebilmeyi, nefsanî arzular yerine Rahmani duygularla hareket edebilmeyi

öğrenir. Sürekli eleştiri oklarını başkalarına yöneltmek yerine, iç muhasebe eğitimi almaya, öz eleştiri yapmaya başlar. Ortada bir sorun varsa, öncelikli olarak kendi kusurunu görmeye çalışır. "Eler yahşi biz yaman" anlayışı ile başkasına karşı optimist olurken, kendisine karşı kuşku duygularını depreştirir. Kendi egosunu tatmine koyulan günümüz insanının iflah olmaz hastalığı yerine nefsinin eğitimi, hatasını görebilmeyi ve kendi kusurunun farkında olabilmeyi öğrenir. Elindekini kardeşi ile paylaşmayı, gönlünü ve sofrasını kardeşine açabilmeyi, verebilmeyi şiar edinir. Karz-ı hasen (Allah rızası için borçlanma) usulüyle ya da gönüllü destekleri ile kardeşinin ekonomik sıkın-

Blagay Tekkesi, Bosna Hersek

tlarına tercüman olduğu kadar, hâldaşı, gönüldaşı ve sohbetdaşı bir dost olarak da onun iç sıkıntılarına, yalnızlığına ve her türlü bunalımına hayat iksiri olur. İncitmeyen sözleri, yerinde uyarıları, diriltlen muştuları ve güç veren duaları ile kardeşini taşımaya çalışır. Zira onun dünyasında bâr olmak/yük olmak değil, yâr olmak esastır. Onlar, aynı şeyhin meclisinde ortak atan kalp ritimlerine sahiptirler. Aralarındaki uhuvvet bilinci kendine değil kardeşine paye vermeyi gerektirir. Her biri bir diğerinin aynası ve dayanağı olmaları hasebiyle toplu atan yürekler mesabesinde dirler. Dolayısıyla iki padişah koca bir cihana sığmazken, kırk derviş bir postta oturur hâle gelmiştir. Gönülde yer edinenlerin sığamayacakları mekân yoktur. Herkesin hakkını yerli yerince yerine getirmeyi ilke edinen derviş, farklılıkları bünyesinde toplamaya, zıtların ahengini sağlamaya, yani camiu'l-ezdedad olmaya başlar. (Özköse, age. s. 24.)

Tasavvuf, ilm-i zevk olduğu ve seçkinler yolu kabul edildiği için bu yolda dışlamak, reddetmek, kovmak yoktur. Sufilerin gönülleri engin, dergâhları esenlik vericidir. Onlar dar kalıplara, kendi kliklerine, kendi dünyalarına hapsolmayı değil içinde bulunduğumuz dünyanın yaşanabilir bir huzur adası hâline gelmesine öncülük etmişlerdir. Sonsuzluk yolcusu olan bu şahsiyetlerin hakikati kendilerinden ibaret görmeleri düşünülebilir mi? Yaratılanı Yaratandan ötürü sevmeye çalışanların bağnazlığı,

körlüğü ve taassubu olur mu? Hakk'ın ve haklının yanında yer alan bu erdemliler, "Gel, ne olursan ol yine gel, bu dergâh umutsuzluk dergâhi değildir." diyerek buluşmaya, kaynaşmaya ve birlikte yaşamaya davet etmişler, Hakk'ın ışığını kararan kalplere taşımaya koyulmuşlardır. Sufi kitleler orduların beldeleri fethetmeye, onların gönüllerini fethetmeye, onların kalplerini İslam'a açmaya çalışmışlardır. Onlar hiçlik ve mahviyet duygusunu esas kabul etmişlerdir. Zıtları özlerinde barındırdıkları ve zıtların ahengini sağladıkları için kendilerine camiu'l-ezdedad adı verilmiştir. Hâl dilinden anlarlar, her derdin devasını fark ederler, herkeşe anlayacağı dilden konuşurlar, sözlerinde derinlik, yüzlerinde nuranilik ve nazarlarında basiret vardır. Bu özellikleri nedeniyle onların kapısını çalan herkes, o dünyadan bir şeyler alabilmiş, konumuna göre istifade edebilmiş, meramını giderebilmiş ve kendisini oraya ait görebilmiştir.

Tasavvuf düşüncesinde birlik esas, çokluk izafidir. Var diyebileceğimiz yegâne varlık Hak Teala'dır. O'nun varlığı asli, diğerlerinin mevcudiyeti O'na bağlıdır. Çokluk aynasında yansıyan Hakk'ın isim ve sıfatlarıdır. Kesret âlemine baktığımızda her şey aslında Hak'tan geldiğini, Hakk'a ait olduğunu ve Hakk'a işaret ettiğini göstermektedir. Varlıklar arasında anlamsız, faydasız ve gereksiz olan söz konusu değildir. Zira Allah'ın yaratmasında

abes yoktur. Kozmik düzendeki bu ahengi fark ettikten sonra insanoglu olarak bize düşen de bu birliği idrak edebilmektir. Zarfın içindeki mazrufu fark edebilmektir. O zaman tüm varlıkların gereksinimlerini Allah'tan karşıladıklarını, çokluk olarak gördüğümüz, farklılıklar diye bildiğimiz tüm ayrılıkların bir olan Allah'tan farklı yansımalar olduğunu bilmiş oluruz. Hakk'ın celal ve cemal tecellisini, kahır ve lütfunu, mihnet ve nimetini bir gördüğümüz zaman kozmik gerçeği idrak etmiş oluruz. Çünkü insan-ı kamiller, eşyanın hakikatini idrak edenlerdir.

Sonuç olarak tasavvuf düşüncesine göre insan-ı kâmil toplayıcı ve ara bir varlıktır. Hakk'a bakan yönü ile Hakk'ın vasıflarını kazanmış, mahlukata bakan yönü ile de yaratılmışların vasıflarını yüklenmiştir. Âlemin tüm kodları insan denilen sırda saklıdır. İnsan kendini bildiği, hakikatini idrak ettiği takdirde konumunu da belirlemiş olacaktır. O zaman kan döken, bozgunculuk çıkararak, fesada ve yıkıma yol açan değil diriltmeye, yaşatmaya, düzeltmeye ve düzenlemeye koyulan varlık olacaktır. Bu özelliği ile meleklerle öğretmenlik yapacak, gaye varlık özelliğini gerçekleştirecektir. Yetkin insanların olmadığı, kalıbı ile değil adamlığı ile temayüz eden şahsiyetler bulunmadığı zamanlarda insanlık kaos ve bunalıma sürüklenmiştir. (Özköse, age. s. 26-27.)

Sevgiyi Besleyen Davranışlar

Yrd. Doç. Dr. Hatice TOKSÖZ
Süleyman Demirel Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

■ Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de hem Allah ile kullar hem de insanlar arasında sevginin önemi vurgulanmaktadır. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde buyurmaktadır: “Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tövbe edin. Çünkü Rabbin çok merhamet eden ve çok severdir.” (Hud, 11/90.) “Allah çok bağışlayandır, çok severdir.” (Buruc, 85/14.)

Mezkûr ayetlerde geçen Allah'ın Vedud (el-vedud) ismi, O'nun kullarına olan sevgisini, merhametini ve bağışlayıcılığını ifade etmektedir. Peki, Allah kimleri sever?

Allah sevgisine layık olanları, Kur'an'da şu şekilde bildirmektedir: “İman edip de iyi davranışlarda (salih amel) bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, gönüllerde bir sevgi yaratacaktır.” (Meryem, 19/96.) Bu ayette Allah'ın iman edip, iyi davranışlarda bulunan kimseyi sevdiği ve ayrıca bu kimse için diğer insanların gönüllerinde bir sevgi yaratacağı bildirilmektedir. Toplumda, “Allah bir insanı severse

insanlar da o kimseyi sever.” şeklinde var olan bu düşüncüyü Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisinde şu şekilde dile getirmektedir:

“Allah, bir kulu sevdiği zaman Cibril'e seslenir (ve ona şöyle der):

‘Ben filanı seviyorum, sen de onu sev.’ Bunun üzerine Cibril de onu sever ve gökyüzünde yaşayanlara seslenir (ve onlara şöyle der):

‘Allah, filanı seviyor, siz de onu sevin.’ Bunun üzerine göktekiler de onu severler. Sonra yerdeki insanlardan onu tanıyan Müslümanların gönlüne o kimse hakkında bir sevgi konulur da Müslümanlar arasında o kimse sevilir ve iyi kişi olarak anılır.” (Müslim, Birr, 157, III, 2030.)

Görüldüğü üzere hem Kur'an'da hem de Hz. Peygamber'in hadislerinde iman edip, iyi davranışlarda bulunan insanı Allah'ın, Cibril'in, Peygamber'in (s.a.s.) ve bütün insanların sevdiği vurgulanmaktadır. Şu hâlde Allah'ın sevdiği ve iyi davranışlarda bulunan insanı nasıl tanıyacağız?

Kur'an'da açıklanan iyi davranış-

larda bulunan kimse, İslam ahlak düşüncesinde güzel ahlak sahibi olarak nitelendirilmektedir. Nitekim Hasan-ı Basri, güzel ahlakı, “güler yüzlü, tatlı sözlü olmak, iyilik yapmak ve kötülük yapmamak” (Gazali, İhyâ Ulûmi'd-dîn, III, trc. A. Serdaoğlu, İstanbul: Bedir Yayınları, 1974, s. 124.) şeklinde ifade etmiştir. Maverdi ise güzel ahlakı “yaşayışı rahat, tabiatı yumuşak, güler yüzlü, tatlı dilli ve ağır başlı olmak” (Ebu'l-Hasan el-Maverdi, Edebü'd-dünya ve'd-dîn, trc. S. Kip-Â. Sönmez, İstanbul: Bahar Yayınları, (t.y.), s. 341.) şeklinde tanımlamıştır. Genel olarak güzel ahlak sahibi, iyiyi tercih eden, iyi ve takdir edilen davranışları yaparak etrafındaki insanları mutlu edip onların rızasını kazanan, düşmanlık getirecek kötü davranışlardan sakınan, kötü ahlak sahibi kimselerle dostluk kurmayan kimse olarak tanımlanmaktadır. İslam ahlak düşüncesinde iyi hasletlerle donanmış kimselerle dostluk övülmüş, buna karşılık kötü huylara sahip kimselerle dostluk ise uygun görülmemiştir. Hatta kötü huy sahibi kimselerle

dostluk denize binmeğe benzetenler, ona binen kimsenin bedeni selamette olsa bile kalbinin korku içinde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kötü arkadaşın iyi insanlara karşı olan hüsnüzannın bozulmasına neden olduğu düşünülmektedir. (*Ebu'l-Hasan el-Maverdi, age. s. 222.*)

İslam ahlak düşünürleri, insanda iyi ahlak sahibine karşı tabii bir meyil ve kötü ahlak sahibi kimselere karşı da fitri bir nefret oluştuğu kanaatindedirler. Çünkü iyiliklerin insanların kalbini birbirine bağladığı ve insanlar arasındaki sevgiyi kuvvetlendirdiği, buna karşılık kötülüklerin gönülleri kırarak insanları birbirinden uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Bu hususu Yüce Allah Kur'an'da şöyle bildirmektedir:

“...İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzerine yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın...” (*Maide, 5/2.*)

Bu ayette de bildirildiği üzere takvada Allah'ın rızası, iyilikte de insanların hoşnutluğu söz konusudur. Ancak insanların birbirine düşmanlık beslemesi ve düşmanlıkta yardımlaşmaları uygun görülmemektedir. İslam ahlak düşüncesinde kötü ahlak olarak da nitelendirilen ve insanların birbirinden uzaklaşmalarına sebep olan bu davranışların bazıları; hırs, kötü düşünceye sahip olma (suizan), cimrilik, büyüklük taslamak ve haddi aşmaktır.

Kötü ahlak huyları olarak da zikredilen bu davranışlar, gerçekte kalbin hastalıkları olarak ifade edilmektedir. Örneğin hırs, insanın dünyaya, mal-mülk biriktirmeye aşırı düşkünlüğü manasındadır. Suizan ise kimseye güvenmemektir. Suizan, Allah'a karşı olursa şüphe ve sapıklığa,

insanlara karşı olduğu takdirde de hıyanete sebep olur. (*Ebu'l-Hasan el-Maverdi, age. s. 248-249.*) Bu davranışlar, insanın değerini düşürmeye, diğer insanlar tarafından nefret edilmesine ve toplumsal ayrılıklara yol açar. Benzer şekilde cimrilik de insanı hem Allah'tan hem de diğer insanlardan uzaklaştıran bir hastalık olarak ifade edilmektedir. Çünkü cimri kimsenin nefsi, sevdiği şeylerden ayrılmaya dayanamaz, aradığının peşini bırakmaz ve hakkı da yerine teslim etmez. Nitekim Gazali, cimrilik hastalığının tedavisinin cömertlik ve infak etmek olduğunu belirtmektedir. Ancak cimrilik hastalığının tedavisinde insan aşırıya giderek israfa kaçmaması gerekir. Zira israf da kalbin bir hastalığıdır. Bu yüzden de cömertliğin, israf ile cimrilüğün itidal noktası olmasına dikkat edilmesi gereklidir. (*Gazzâlî, age. s. 144.*) Ayrıca İslam ahlak düşünürleri kalbin bir hastalığı olan cimrilik ve israfın ortası olan cömertliğin toplumsal boyutuna dikkat çekerek cömertlikte edebe riayet edilmesini tavsiye etmişlerdir. Nitekim bu hususu Cüneyd-i Bağdadi şu olay ile anlatır:

“Bir cuma günü salihlerden biri yanıma gelerek, ‘Benimle birlikte bir fakir dervişi gönder ona ikramda bulunayım, evimde yemeğimi yesin de beni sevindirsin.’ dedi. Ben sağa sola baktım, bir fakir gördüm, üzerinde ihtiyaç hâli görünüyordu. Onu çağırdım ve kendisine, ‘Bu yaşlı amca ile git, yemeğini ye de kendisini memnun et.’ dedim.

Biraz sonra davet eden adam yanıma geldi ve “Ey Ebu'l-Kasım! Bu fakir adam sadece bir lokma yedi, sonra çıktı gitti.’ dedi. Ben adama, ‘Herhalde sen onu inci-

tecek bir söz söyledin.’ dedim. Adam, ‘Ona incitici bir şey söylemedim.’ dedi. Sağa sola bir göz attım, baktım ki fakir orada oturuyor. Ona, ‘Bu adamı niçin tam olarak sevindirmedin, yemeğinden yemedin?’ diye sordum, fakir şöyle dedi:

‘Efendim, Küfe'den yola çıktım, Bağdat'a kadar geldim. Bu arada hiçbir şey yemedim. Sizin huzurunuzda açlığımın dolayısıyla benden kötü bir edebini ortaya çıkmasını hoş görmeyerek açlığımı gizledim. Siz beni çağırınca sevindim; çünkü teklif ilk olarak sizden gelmişti. Adamla gittim, ama kalben buna razı olmamıştım. Sofraya oturduğum zaman adam bana bir lokma vererek, ‘Ye, bu benim için on bin dirhem gümüşten daha sevimlidir.’ dedi. Ondan bu sözü işitince kendisinin düşük himmetli ve basit hesaplı biri olduğunu anladım, yemeğini yemekten çekindim.’ Cüneyt, fakiri davet eden adama, ‘Ben sana ona karşı edepte kusur etmişsin demedim mi?’ dedi. O zaman adam, ‘Yaptığıma tövbe ediyorum.’ dedi. Bunun üzerine Cüneyt fakirden tekrar adamla evine giderek onu sevindirmesini istedi.” (*Abdülkerim Kuşeyri, Kuşeyri Risâlesi, trc. D. Selvi, İstanbul: Semerkand, 2014, s. 540.*)

Sonuç olarak, Kur'an'da idealize edilen mükemmel insan (insan-ı kâmil) mertebesine ulaşmanın yolu erdemli davranışlar sergilemektir. Bunun yanı sıra gönül kıran davranışlardan sakınarak insanların sevgisini kazanmaktır. Unutmayalım ki sevgi, insanlar arasında karşılıklı muhabbete vesile olan; birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularını yeşerten ve daima yaşamasını sağlayan önemli bir faktördür.

Prof. Dr. Mustafa KARA:

“Gönüller yapmak için şefkat ve merhamet okullarına, bu okulları yaşatabilecek gönül dilini bilen gönül ehlerinden âlim ve âriflere ihtiyacımız vardır.”

Hocam, gönül kavramı medeniyetimizde müstesna bir yeri haizdir. Düşünce geleneğimizde üzerine sistemler kurulan ve edebiyatımızda üzerine şiirler yazılan gönülden bahsedebilir misiniz, gönül nasıl bir varlıktır?

İlk sorunun cevabına dinî hayatın ilk cümlesiyle başlayalım: İman, dil ile ikrar kalp ile tasdikdir. Yani dinin temel terimi imandır ve imanın yeri kalptir, gönüldür. Şöyle bir tespit de yapılabilir: Kur'an-ı Kerim kalp merkezli bir kitaptır. Buradan hareketle din eğitimine gönül eğitimi demenin hiçbir mahzuru yoktur. Çünkü din eğitimi kalbin hastalıklarını, kir ve pasını, katılaşmasını, kabalaşmasını, taşlaşmasını giderme faaliyetidir. Gönül eğitimi gerçekleştiğinde yani yukarıdaki olumsuzluklar giderildiğinde kalbin ismi Kitab'ımıza göre kalbiselim olur. (Suara, 36/89.) Evet, Allah Teala üç organ üzerine dikkatimizi çekiyor: Kulak, göz, gönül. Karşıtlarını da biliyoruz: İşitmeyen kulak, görmeyen göz, akletmeyen kalp. (A'raf, 7/179, 195.) Gönlü besleyen iki ana damar vardır: Kulak ve göz. Kulak ve göze hayatiyet kazandıran bir kaynak vardır: Kalp. Bizim Yunus, gönül

gözü ve can kulağına bir terim daha ekleyerek “sacayağı”nı tamamlıyor:

*Ey yârenler siz bu sözü dinlen gönül kulağıle
Can dudağı halis gerek birlik şarabın tutmağa*

Bir beyit daha:

*Yunus imdi sen Hakk'a er, dün ü günü de Hakka ver
Gönül gözü görmeyince bu baş gözü görmeyiser*

Yunus Emre ile devam edelim isterseniz. Bir şiirinde:

*“Bir kez gönül yıktın ise
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi*

Elin yüzün yumaz değil.” diyor. Bu şiirden yola çıkarak inancımızda gönül kavramının itikat ve ibadetler arasındaki ilişki nasıldır?

Peygamber Efendimiz'in ifadeleriyle Allah şekil ve suretimize değil, davranış ve kalplerimize bakacak. Gönlümüze nazar buyuracak... Onun için gönül erleri “Nazargâh-ı ilahîdir yıkma kalbin kimsenin.” demişlerdir. İbadetlerimize dikkat ettiğimiz kadar ahlaki davranışlarımıza

da dikkat etmemiz gerekir. Ahlaki zaafılarımız çoğaldıkça ibadetlerimizin bereketi de azalır. İbadet dünyamız derinleştikçe ahlakımız da güzelleşir. İkisi birbirini besler. Namazımız gerçek namaz makamına tırmanırken, insanlarla olan ilişkilerimiz kemal devrini yaşar. “İncinme ve incitme” zevkine ulaşılır. Bu yol, bizi dünyaya gönül kırmak için değil gönül yapmak için geldiğimiz şuuruna taşır. Gönül doktoru Yunus’unuzun burada dikkatimizi çektiği tehlike ise ibadetlerimize güvenerek başkalarını hakir görmektir. Kabul edilip edilmediğini bilmediğimiz ibadetlerimize yaslanarak, diğer müminleri küçümsemek ana sermayemizi tüketen bir afettir. Hâlbuki her zaman başkalarını kendimizden daha üstün görmek gerekir.

Usta’yı dinleyelim:

*Ey bana iyi diyen benim kamudan kemter
Şöyle mücrimem yolda, mücrimler benden server
Benim gibi mücrim kul gel işde bir dahi bul
Dilimde ilm u usûl gönlüm de dünya sever*

Hz. Peygamber, “Din samimiyettir” buyuruyor. Bu noktada samimiyetten söz açılınca gönül kavramına da değinmek lüzumu doğuyor. Hocam, Hz. Peygamber’in kastettiği dindarlık anlayışını idrak edebilmek için samimi olarak gönül vermek, gönül gözüyle bakmak ve gönül diliyle konuşmanın öneminden bahsedebilir misiniz?

İhlas ve samimiyet bilindiği gibi dinimizin temel terimlerinden biridir. Zıddı ise riya ve gösteriş. Dini hayatımız riya ve gösterişle temas hâlinde ise yürüyüş merdivenimiz yukarıya doğru çıkmıyor demektir. Riya -Gazali’nin ifadesiyle- nefsin gizli tuzağıdır ve bu tuzak mümini gizli şirk durağına kadar sürükleyebilir. Bu tuzaklara düşmemek ve gönül merkezli bir hayat kurmak için Peygamber Efendimiz’in irşadına ihtiyacımız vardır. Yani onun önem verdiklerine önem vermek, onun gerilere ittiği konuları gerilere itmek gerekir. Bu Ahlak-ı Muhammedi’nin birinci maddesidir. Çünkü o, peygamber olarak niçin gönderildiğini bize izah ederken tek kelime kullanmıştır: Ahlak. Ahlak, dinî hayatımızın zeminidir. Zemin yoksa bina yapılamaz. Yapılsa da uzun ömürlü olamaz. Efendimiz’in ifadeleriyle, “imanın tadını tatmak” için bu tuzağa düşmemek için her an uyanık olmak gerekir.

Gönül rehberimiz elimizden tutuyor:

Her asırda insanın dengesini bozan, sapmasına sebep olan farklı “hastalık”lar vardır. Asrımızın üç “veba”sı ise: materyalizm, kapitalizm ve sekülerizmdir. Hastalıklarımıza, zaafılarımıza doğru teşhis koyabilmek için bu konuyu büyüteç altına almak gerekir. Materyalizmin tek derdi vardır: madde. Kapitalizmin tek değeri vardır: para. Sekülerizmin tek putu vardır: dünya.

*Aşıklar ortasında sofuluk satmayalar
İhlas ile bu aşka riyayı katmayalar.*

Medeniyetimizin inşa edilmesinde Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana ve İbn Arabi gibi gönül sultanlarının rolü büyüktür. Anadolu’nun İslamlaşması sürecinde de toprakların savaşlar yoluyla fethedilmesinden ziyade gönüllerin fethedilmesi ana etmen olmuştur. Hocam Ahmet Yesevi’ler, Yunus Emre’ler gönülleri nasıl fethetmiştir?

Nefs-i emmareyi nefs-i mutmainne hâline yükseltmek tasavvufî eğitimin temel hedefidir. Bazen salih insan, bazen evliyaullah bazen de gönül erleri diye isimlenen insanlar bu “büyük savaş”tan galip çıkmış insanlardır. Söz konusu şahsiyetler Allah ile dost olmanın yolunun Rasulüallah’tan geçtiğini öğrendikten sonra bu muhabbetin peşine düşmüşlerdir. Kalbiselim sahibi insanları arayıp bulmuş onların rehberliğinde gönül yolculuğuna çıkmışlardır. Birileri toprakların fethiyle meşgul olurken onlar gönülleri fethetmenin yollarını aramışlardır. Allah ve Rasulüallah aşkıyla gerçekleşen bu fetihlerin “şifre”si nedir diye bendenize sorarsanız selim kalbin sergilediği tevazudur/alçak gönüllülüktür derim. Topraklar zaman içinde el değiştirmiştir. Bundan sonra da değiştirecektir. Fakat gönüllerin fethiyle okunmaya başlanan Ezan-ı Muhammedi –çağıldayan ırmaklar gibi- kıyamete kadar susmayacaktır. Gönül erlerinin eserleri de böyledir. Hiç eskimezler. Her gün yazarlarıyla birlikte yeniden doğarlar. Aşkın yoluna düşenler de susuzluklarını o eserlerle giderirler.

Gönüldaş Yunus bütün meslektaşları adına davetiyesini sekiz asır önce Anadolu'da yazdı ve bütün insanlığa gönderdi:

*Yoldaş olalım ikimiz gel dosta gidelim gönül
Haldaş olalım ikimiz gel dosta gidelim gönül*

*Bu dünyaya kalmayalım fanidir aldanmayalım
Bir iken ayrılmayalım gel dosta gidelim gönül*

Hocam, çağımızda gönül kavramının yerine güç kavramı ön plana çıkartılmaktadır. Kariyer basamaklarını bir bir çıkarken ardımızda kırık gönüller bırakıyoruz. Sosyal yaşantımızda gönül hukukunu göz ardı ederek kolaylıkla gönüller kırabiliyoruz. Modern insanın kronik yalnızlığında gönül hukukunu gözetmemesi ne kadar etkilidir?

Her asırda insanın dengesini bozan, sapmasına sebep olan farklı "hastalık"lar vardır. Asrımızın üç "veba"sı ise; materyalizm, kapitalizm ve sekülerizmdir. Hastalıklarımıza, zaafplarımıza doğru teşhis koyabilmek için bu konuyu büyüteç altına almak gerekir. Materyalizmin tek derdi vardır: madde. Kapitalizmin tek değeri vardır: para. Sekülerizmin tek putu vardır: dünya. İletişim araçlarının da olağanüstü desteği ile bu üçlü ahtapot yedi iklim dört köşeyi tehdit ediyor. Oluşturduğu "tsunami" ile hepimizin ayaklarını yerden kesiyor. Gönülümüzün hakikatle temasını engelliyor. Biz de bazen farkında olmadan onların değirmenine su taşır hâle geliyoruz.

Dünya malına tamah, daha çok kazanma hırısı, gittikçe büyüyen israf deliğini kapatma telaşı bizleri aşırılığa ölçsüzlüğe sevk ediyor, gönül yapmak yerine gönül kırmaya yönlendiriyor. Dünyanın aldattıcı, parıltılı hedeflerine doğru koşarken kırdığımız kalplerin farkına bile varmıyoruz. Çünkü bu yalancı hedefler hepimizi "sarhoş" yapmıştır. Tepkilerimiz şuursuzdur. Dünyaya dönük gözümüzü dört açtık, gönül gözümüzü ise kör ettik.

*Dünya gözün rüşen edip gönül gözün kör eyledin
Zulmet dolucak gönlüne aşk neylesin senin ile*

Hocam gençlerimizin yaşadığı en ciddi sorunlardan birisi de kimlik bunalımı. Kimlik bunalımı nedeniyle gençlerimiz alkol ve uyuşturucu gibi kötü alışkanlıkların ağına düşebiliyor. Gençlerimizin yaşadığı kimlik bunalımından kurtulabil-

mesi için gönül bir çıkış kapısı olabilir mi?

Artık şu gerçeği sağır sultan da duydu: Problemler gençlerin büyük bir kısmı sevgi ve saygı ortamını oluşturamayan ailelerin üyesidir. Anne baba arasında gönül iletişimi bozulmuşsa, ebeveyn arasında bir insan yetiştirme şuuru yoksa faturanın büyük kısmı, bu atmosferi teneffüs etmek zorunda olan küçüklere kesilmektedir. Alması gereken sevgi gıdasını alamadığı için, tatması gereken muhabbet mayasıyla tanışamadığı için ruhen topal, hissen çolak, fikren alil olmaktadır. İlk iş bu açlığı gidermektir. Bu da merhametli, hizmetten zevk alan gönüllerin sohbetleriyle, hiçbir maddi beklentisi olmayan fedakâr insanların gayretleriyle gerçekleşebilir.

Maalesef kötü alışkanlıklara müptela olan gençlerin adedi artmaktadır. Elimizi çabuk tutmazsak geç kalmış olabiliriz. Üç-beş kuruş kazanabilmek için bu gençlere bir "şeyler" satanların putu da paradır. Bu insanlara gerçek zenginliğin yolunu kim, nerede, ne zaman, nasıl gösterecek?

Gençlerle ilgili sorular hepimizin uykularını kaçırarak mahiyettedir. Meselenin, bazı genelgeler yayınlamakla, bir iki bina yapmakla, sekiz-beş mesaisiyle çözülebileceğine inananlar yanılıyorlar. Topyekün bir gönül seferberliğine başlamak gerekir. Bunu da âşıklar ordusu yapabilir. Bu "ordu"nun birinci özelliği yaptığını Hak rızası için yapmasıdır. O, vitrinlere, tribünlere, alkışlara oynamaz. İpek böceği gibi kozasını örerken gösteri yapmaz. Sessiz ve derinden yürür. Onun en büyük ödülü Hakka âşık olmak, onun "yüz"ünü görmek, onun en mükemmel varlığı

olan insanı sevmektir.

Bu dünyaya “gönüller yapmaya” geldiğini söyleyen gönül mimarı şöyle diyor:

*Pinhan edenler kendözün onlar görürler Hak yüzün
Görmek dilersen Hak yüzün ikrar eden gelsin beri*

Hocam gönül coğrafyamız olan İslam dünyamızda gönül birlikteliğini kaybetmiş durumdayız. İslam ülkelerinde gönül kıblesi bir olan ve aynı secdeye baş koyan Müslümanlar birbirlerini öldürmektedir. Ramazan ayının birleştirici ve bütünlleştirici ruhunu yaşadığımız günlerde İslam dünyasının gönül birliğinin sağlamak adına ne tür mesajlar vermek istersiniz?

Az önce “yakıcı” bir konudan bahsettik. Bu ateş evimizin içinde. Bir ateş de komşularımızda var. İslam ümmeti ateşler içinde bir ramazan daha karşılıyor. Dervişlerin ifadeleriyle celali tecelli... Müslümanlar birbirini öldürüyor. Mehmet Akifin deyişiyle “dındaş öldüren biçare dındaşlar”... Cinnat hâli devam ediyor. İslam dünyası bu hâlde iken biz hâlâ “Ramazan Eğlenceleri” adıyla âdeta ibadetlerle alay etmeye devam ediyoruz.

İnsan öyle bir varlıktır ki usulünce terbiye edilir esaslarına uygun olarak eğitilirse gerçekten karcıyı bile incitmeyen bir noktaya yükselebilir. Kin ve düşmanlıkla beslenince canavarlardan, sırtlanlardan daha yırtıcı hâle gelebilir.

Meselenin çözümü kolay değildir, imkânsız da değildir.

İlk soru şu: Neyi paylaşamıyoruz? Paylaşılmaayan şeyler yukarıda zikredilen üç putla ilgilidir. Ya maddi bir şey, ya mali bir şey veya dünyevi.

İkinci soru: Dünyaya bunlar için mi geldik? Kin ve hunharlık damarını bu kadar tahrik etmenin manası nedir? Düşmanlık duygusunu bu kadar beslemenin anlamı var mıdır? Milyonlarca insanın kaderini bu “put”ların emrine vermenin izahı nedir? İki-üç kovboyun düellosu için bu kadar insan kanı akıtmanın makul bir gerekçesi var mıdır? İnsan, insan öldürmek için bu kadar güçlü silahları nasıl üretti?

Son soru: Vahşi hayvanlar bile günlük ihtiyacı ile yetinirken insanoğlunu bu derece saldıran hâle iten sebepler nelerdir?

İş dönüp dolaşıp aynı yere geliyor. Yani olmamız gereken yerde değiliz. Sınırları aştık. Hudutları tarumar ettik... Sarhoş bir vaziyette bize ait olma-

yan yerlerde, bize ait olmayan değerler için sağa sola saldırıyoruz.

Erenler doğruyu söyler:

*Bu dünyanın meseli benzer murdar gövdeye
İtler murdara üşdü Hak dostu kodu kaçtı*

En çok düşündürücü/can yakıcı soruyu yine Hz. Yunus soruyor, cevabı da içinde:

*Kimde ki şefkat vardır rahmet dahi ondadır
Şimdi bir gönlü açık sünnî müsülman k'ani*

Gönüller yapmak için şefkat ve merhamet okullarına, bu okulları yaşatabilecek gönül dilini bilen gönül ehliâlîm ve âriflere ihtiyacımız vardır. Allah sayılarını çoğaltsın!

Prof. Dr. Mustafa KARA

1951 yılında Rize’de doğdu. Güneyce İlkokulundan 1960 yılında mezun olan Mustafa Kara Kutuz Hoca diye meşhur olan babasının yanında hafızlığını tamamladıktan sonra eğitim hayatına İstanbul İmam Hatip Okulunda devam etti. 1974 yılında Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsünden mezuniyetinin akabinde Şebinkarahisar ve İspir Lisesi’nde öğretmenlik yaptı. 1977’de Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü Tasavvuf Tarihi asistanı oldu. 1983’te “İbn Teymiyye’ye Göre İbn Arabî “ konulu tezini doktora tamamlamak üzere 1989’da doçent, 1994’te profesör oldu. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak çalışmalarını sürdüren Mustafa Kara’nın ilk eseri Tekkeler ve zaviyeler’i kırk yıl önce kaleme aldı. Tasavvuf ve Tarikatlar tarihi 1985’te basıldı. Anabilimdalı ile ilgili çalışmalarını üç kitapta bir araya getirdi: Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları, Dervişin Hayatı Süfinin Kelâmı, Buhara Bursa Bosna. Tercüme ve sadeleştirmelerin dışında Gençlerle Gönül Gönüle, Gönül Kabesini Tavaf Etmek, Gönül Mektupları, İstiklalimizin Bülbülü Mehmet Akif Ersoy, Eşrefoğlu Rûmî Niyazi-i Mısri Hz. Üftade, Miraciyye gibi yayınlanmış birçok kitap ve makalesi bulunmaktadır.

“Ve gördük ki, mekân değildir zamandır önemli olan; velakin o da değildir eylemdir önemli olan ve dahi o da değildir kalp olmadıkça.”

Cahit Zarıfoğlu

Zaman, Mekân ve Kutsal

Prof. Dr. Ali KÖSE

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İNSANOĞLUNUN bu dünyadaki varlığı aslında bir ilişkiler ağı düzleminde gerçekleşmektedir. Bu ilişkiler ağını, insanın kendisiyle, toplumla, tabiatla ve Yaratıcısıyla ilişkisi şeklinde sınıflandırabiliriz. Yüce dinimiz İslamiyet bizlere bu ilişkiler ağının tümü üzerine çeşitli prensipler sunmakta, duygu, düşünce ve eylemlerimizi yönlendirmekte, hatta za-

man zaman önümüze “haram ve helaller” şeklinde kesin çizgiler koymaktadır. Bu yönlendirme sonucunda ortaya çıkan en önemli eylemlerimiz ise ruhsal derinliklerimizde var olduğuna ve Rab-bimizle irtibatımızı sağladığına inandığımız aşkın duygularımızı harekete geçiren ibadetlerimizdir. İlk bakışta insanın sadece Rabbiyle ilişkisi bağlamında görülen iba-

detler aslında onun yukarıda belirttiğimiz diğer ilişki ağlarında da fonksiyonel bir görev icra etmektedir.

Bizim hayattaki tecrübelerimiz, eylemlerimiz aslında iki dayanak üzerinde konumlanmaktadır. Bunlar; zaman ve mekân olgularıdır. Aslında tüm algılarımız bu iki olguya bağımlı olarak gerçekleşirler. İbadetlerimizi de bu ol-

İnsan olarak sorumlu bir varlık olduğumuzu, irade sahibi olduğumuzu, ama özgürlüklerimizin de bir sınır taşıdığını bilincimize yerleştirmeliyiz. Aklımızı ulvi duygularla buluşturan bir dindarlık formuyla ancak iç huzuruna erebileceğimizi, varlığımızı ancak bu şekilde anlamlı hâle getirebileceğimizi bilmeliyiz.

gular eşliğinde yerine getiririz. Bu bir zorunluluktur, çünkü insanların zaman ve mekânı kutsallaştırma ihtiyacı duydukları psikolojik bir gerçekliktir.

Ramazan ayı işte bu gerçekliğin ifa edildiği, bu ihtiyacın doyurulduğu bir zaman dilimidir. Bir dindarlık türünü tanımlamak üzere dile getirilen ve çoğu zaman da bir küçümseme ifadesi olarak kullanılan “Ramazan Müslümanı” tabirinin arkasında da sanırım bu espri yatmaktadır. “Ramazan’da kapalıyız” diyen meyhane kapısı bile aslında bu iki sözcükle sanki bir sihir taşır hâle gelmektedir. Diğer dinlere baktığımızda da “zaman ve mekân”ın kutsallaştırıldığı çok açık bir şekilde görürüz. Noel’in, Paskalya Yortusu’nun Hıristiyanlar için taşıdığı anlamı, Kudüs’ün üç İbrahimi din için ne denli önem taşıdığını hepimiz biliyoruz. Oruç ibadetinin gerçekleştiği ramazan ayı, hac ibadeti için seçilen Mekke şehri İslam’ın en kutsal zaman ve mekânlarıdır. Peygamber Efendimizin Veda Haccı esnasında buyurdukları en çarpıcı mesajlarından birisi insanın kutsal zaman ve mekân ilişkisine işaret eder: “...Ey insanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mübarek bir şehir ise; canlarınız, ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü saldırıdan emindir...”

İşte böylesi kutsallık arz eden bu zaman diliminde bizleri deruni

duygulara götürecektir olan bir tefekkürle yoğurmamız benliğimizi. Aklımızla Rabbimizi bilirken, duygularımızla onu hisseden bir tefekkür şekli olmalı bu. İnsan olarak sorumlu bir varlık olduğumuzu, irade sahibi olduğumuzu, ama özgürlüklerimizin de bir sınır taşıdığını bilincimize yerleştirmeliyiz. Aklımızı ulvi duygularla buluşturan bir dindarlık formuyla ancak iç huzuruna erebileceğimizi, varlığımızı ancak bu şekilde anlamlı hâle getirebileceğimizi bilmeliyiz.

İnsanoğlu evreni, tabiatı, toplumsal yaşantıyı ve bütün bunlardan önce kendi hayatını anlamlandırmak ister. Günümüz insanının bir “anlam arayışı” içinde olduğu ve bu arayışın dinin duygu boyutunu ihmal eden modern yaşantı biçimlerinde daha fazla hissedildiği artık bugün psikologların sıradan teşhisleri arasında. Adına ister ruhsal, isterse manevi tatminsizlik densin, insanların bugün belki kapanmaz gözükken ve belki de iç dünyalarında “big bang” kadar büyük boşluklar hissettikleri, dolayısıyla da hayatlarından memnun olmadıkları bir dönemde yaşıyoruz. Aya çıktık, yıldızları keşfettik, belki de evrene hükmettiğimizi düşünmeye başladık. Rus astronot Gagarin gibi “uzaya çıktım, ama Tanrı’yı göremedim!” diyenlerimiz oldu belki. Kısacası, dış dünyayı keşfettik, ama iç dünyamızda kara delikler var. Her şeyi açıklayabileceğimizi düşündük, belki de açıkladık, ama her

şeyi anlamlandıramadık.

Varoluşun anlamlandırılmaması psikolojik bir çöküntüdür insanoğlu için. Katlanılabilecek bir durum değildir. Bu nedenle insanlık dine, Allah inancına bugün belki her zamankinden daha fazla muhtaç. İşte bu nedenle 21. yüzyılın dinin yüzyılı olacağı söylenebilir, şimdiden.

Bu yüzyılın başlarında yaşayan Amerikalı psikolog William James; “İnançlar doğru oldukları için işe yaramazlar, işe yaradıkları için doğrudurlar.” der. Belki her durum ve her inanış için geçerli olmayan bir söz bu. Ama insanların kendi menfaatleri için, psikolojik yararları için dine muhtaç olduklarını belirtmek üzere söylenmiş bir söz olduğu da ortada. Hayatımız da bir “gün” gibi; gündüzü var, gecesi var. Aydınlik yönleri var, karanlık yönleri var. İşte din ve Allah inancı o karanlık geceyi aydınlatan bir ışık bizim için. Kendimizi bilmemizi sağlayacak bir kandil...

Ve o kandil bugünlerde, Peygamber Efendimiz’in ifadeleriyle “bu mukaddes ayda” daha bir parlak olmalı ve o iç dünyamızdaki kara delikleri aydınlatmalı. Dine bu ışığı yakma fırsatını vermeyenler “gerçeklik” duygusunu, varoluşun anlamını bir başka yerde arayacaklardır ki, onun adı da “batıl inançlar” ya da “hurafeler” olacaktır. Bu tehlikeden de ancak aklımızın duygularımıza mukayyet olmasıyla sakınabiliriz.

İmsak Vaktinin Başlangıcı

Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İSLAM'IN temel ibadetlerinden biri olan ramazan orucunda iki vaktin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bunların birincisi ramazan ayının ilk gününün tespiti, ikincisi ise oruca başlama anı olan imsak vaktinin belirlenmesidir. Bu yazıda ikincisi üzerinde durulacaktır.

Bilindiği üzere oruç, “Fecrin/şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarmaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun!” (Bakara, 2/187.) ayetine göre imsak vaktinde yani fecr-i sadıkın doğuşuyla başlamaktadır. İmsak vakti aynı zamanda sabah namazının kılınmaya başlandığı vakittir.

Kur'an-ı Kerim'de “fecd” kelimesi beş yerde geçmekte (Bakara, 2/187; İsrâ, 17/78; Nur, 24/58; Fecd, 89/1; Kâdr, 97/5.) ve bu ayetlerin hepsinde “tan yerinin ağarması, şafağın sökmesi” anlamında kullanılmaktadır. Zaten fecd kelimesinin kök anlamı da “yarmak” ve “bir şeyi iki parçaya ayırmak”tır.

Fecrin iki çeşidi olduğunu beyan eden Hz. Peygamber (s.a.s.) bunlardan kurt kuyruğu (zenebû's-sirhan) gibi yukarıdan aşağıya piramit gibi uzanıp dikey olan fecrin ne yeme-içmeyi haram kılacağına ne de sabah namazına izin vereceğini belirtmiştir. Daha

sonra fecr-i kâzip (yalancı/gerçek olmayan şafak) ismi verilecek olan bu ilk fecd, bazı astronomlar tarafından da zodyak ışması olarak yani güneşin doğu ufkuyla yaklaşmasından değil de güneş ışığının uzaya dağılmış toz parçacıkları tarafından saçılması sonucunda ortaya çıkan ışık kuşağı olarak tanımlanmaktadır. Hadisin devamında, “Ufukta genişliğine yayılan (musta'rız) fecre gelince işte sabah namazı o vakitte kılınır, sahur yemeği de o vakitte haram olur.” buyrulurken fecr-i sadıkın ne olduğu belirtilmiştir. (Dârekutni, Sünen, I, 505-506; Hâkim, Müstedrek, I, 304.)

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu ayırımından fecr-i sadıkın, güneşin doğu ufkuyla yaklaşması sebebiyle ufukta beliren yatay aydınlık yani tan yerinin ağarması olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki, Hz. Peygamber yukarıdaki ayetin beyanı bağlamında, “Bu siyah iplik ile beyaz iplik, gecenin karanlığı ile gündüzün beyazlığından ibarettir.” buyurmuştur. (Buhari, Savm, 16, Tefsiru'l-Kur'an, 30; Müslim, Siyam, 33.) Başka hadis-i şeriflerde de fecr-i sadık, ufka yayılan yatay beyazlık olarak açıkça tanımlanmıştır. (Müslim, Siyam 40, 43; Tirmizi, Savm, 15.) Hatta bunların birinde Hz. Peygamber (s.a.s.) parmaklarını yukarıya kaldırıp aşağıya dikmiş ve “Fecd,

beyazlığın böyle açığa çıkması değildir, ta ki şöyle olmayınca” demiştir. Bunu söylerken de şahadet ve orta parmağını üst üste bindirip sağa sola uzatarak konuyu görsel olarak da anlatmıştır. (Buhari, Ezan, 13; Müslim, Siyam, 38; Ebu Davud, Savm, 17.)

Fecrin kızılık olduğunu ifade eden başka bazı rivayetler de bulunmakla birlikte (Tirmizi, Savm, 15, Ebu Davud, Savm, 17; Darekutni, Sünen, I, 506-507.) bunlar, konunun aslı delili olan yukarıdaki ayet, sahih rivayet ve sahabe döneminden günümüze kadar gelen yerleşik uygulamalara ters oldukları için şaz sayılmışlardır. Diğer taraftan “kızıl” kelimesinin Arap dilinde “beyaz” anlamında kullanıldığı da bilinmektedir. Hz. Peygamber'in Veda hutbelerinden birinde, “Kızıl olanın siyah üzerine bir üstünlüğü yoktur.” şeklindeki cümlesi de bu kullanımın bir örneğidir. (Beyhaki, Şuabü'l-İman, VII, 132.) Dolayısıyla “kızıl”ı “beyaz” olarak anlamak da mümkündür.

Bu bilgi ve yerleşik uygulamaya istinaden dört mezhep âlimlerinin de içinde bulunduğu büyük çoğunluk, imsak vaktinin ufka yayılan beyazlık ile başladığını kabul etmişlerdir. Klasik kaynaklarda bu noktada bir ihtilafın bulunmadığı açıkça kaydedilmiştir. (Cessas, Ahkâmü'l-Kur'an, I, 285; Kurtubi,

el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an, II, 318 vd.) Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sabah namazını "ğales" hâlinde yani gecenin sonundaki karanlık anında kaldırdığı; sabah namazından sonra evlerine dönen sahabilerin, havanın hâlâ tam aydınlanmamasından dolayı yolda birbirlerini ancak çok dikkatli baktıklarında tanıyabildikleri yönündeki çok sayıda rivayet de bu gerçeği teyit etmektedir. Mesela bu rivayetlerden birinde Hz. Âişe (r.a.) şu bilgiyi vermektedir: "Mümin kadınlar, elbiselerine bürünmüş bir hâlde Rasulü Allah (s.a.s.) ile birlikte sabah namazını kılarlardı. Namazı kıldıktan sonra evlerine dönerlerken etraf henüz karanlık olduğundan kimse onları tanımazdı." (Buhari, Mevakitu's-Salat, 379; Müslim, el-Mesacid ve Mevadiu's-Salat, 39; Ebu Davud, Salat, 8.) Cabir b. Abdullah'ın (r.a.) şu anlatımında da aynı bilgi vardır: "Rasulü Allah (s.a.s.) akşam namazını güneş batınca kılıyordu, yatısı namazını insanlar çoğalınca (toplanınca) erken kılıyordu, insanlar az olunca tehir ediyordu, sabah namazını ise henüz karanlık iken (ğales) kılıyordu." (Buhari, Mevakitu's-Salat, 373; Müslim, el-Mesacid ve Mevadiu's-Salat, 40.)

Günümüzde şehir hayatının ufku gözlemeyi zorlaştırması, şehir ışıklarının sağlıklı bir gözlem yapmaya engel oluşu, gözlem yapılan yerin yüzey yapısının uygun olmaması, hava kirliliği veya atmosferik hava şartları gibi birçok neden, fecr-i sadıknın doğuşunu bireysel gözleme dayanarak tespit etmeyi son derece güçleştirmiştir. Güneş, Dünya ve Ay'ın hareketleri başta olmak üzere gök ve ufuk olaylarını takip ve tespitinde bilimsel gerçekleri ve teknolojiyi kullanmak zorunlu hâle gelmiştir. Yüce Allah'ın evrene koyduğu şaşmaz denge de (En'am, 6/96; Fatır, 35/13; Yasin, 36/38-40; Kamer, 54/49.) esasen bunu öngörmektedir. Bu gerekçelerle vakitlerin hesap ile tespiti işlemi gündeme gelmiş ve günümüz Müslümanları tarafından, hesaba göre hazırlanan takvime

müracaatla namaz vaktini tayin yöntemi benimsenmiştir. Hesapla belirlemeye, aynı yerleşim birimi veya coğrafyada yer alan Müslümanlar arasındaki birliğin sağlanması bakımından da büyük ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, imsak vaktinin başlangıcı olarak bilimsel bir ölçüt olan astronomik tanı yani 18°'yi esas almaktadır. Bu ölçütü, ilk Müslüman astronomlardan itibaren yapılagelen astronomik gözlemler de teyit etmektedir. Buna göre sabah şafağının başlangıcı, güneşin ufka 18° yaklaşması (bir başka ifadeyle güneşin doğmadan önce ufkun 18° altında olması) halindeki vakit olarak tespit edilmiştir. Çeşitli yerleşim birimlerinde bunun çıplak gözle fark edilmesi daha geç olabilir. Ancak imsak vakti hesapla belirlendiğine göre hesabın çeşitli yerleşim birimlerine göre değişken olmayan ve bilimsel temeli olan bir ölçüte dayanması daha isabetlidir. Bunun için de en uygun ölçüt, astronomik tanın başlangıcı olan 18°'dir. Diyanet İşleri Başkanlığının Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümünden bir grup bilim insanıyla yaptığı uzun süreli gözlemlerin sonucunda, ufuk ışımasına duyarlı aletlerle yapılan tespitlerin de 18° tercihiyle uyumlu olduğu görülmüştür.

Bunun yanında coğrafyamızdaki

birçok İslam ülkesi ve Müslüman topluluk ise daha ihtiyatlı hareket etmek için güneşin 19° ufka yaklaşmasını esas olarak imsak vaktini ve dolayısıyla sabah namazı vaktini daha erkene almaktadırlar. Şu hâlde güneş ufkun altındayken (yani doğmadan önce) doğu ufkunda yatay olarak belirmeye başlayan ve gittikçe yayılarak yükselen beyazlığın normal şartlarda çıplak gözle görülmeye başlaması, fecr-i sadıknın yani imsak ve sabah namazı vaktinin başlangıcıdır. Bulunduğu ortam yukarıda belirtilen şartlara uygun olduğu takdirde, astronomik ve atmosferik belirtileri bilen bir Müslüman, fecir rasatında ay ışığının bulunmaması, ufukta pus oluşturacak kadar bir nemlenmenin olmaması, rasatı etkileyecek oranda bir hava kirliliğinin bulunmaması ve şehir ışıklarının rasat yapanları yamıltacak yoğunlukta olmaması kaydıyla bireysel olarak güneşin hareketlerini gözlemleyerek namaz vakitlerini ve bu çerçevede sabahleyin doğu ufkunu gözleyerek imsak vaktini tespit edebilir. Bu mümkün ve meşrudur. Ancak bu atmosferik olayın, yukarıda bir kısmı sıralanan sebeplere bağlı olarak çıplak gözle tam olarak tespit edilemeyeceği kuvvetli şüphesine binaen, güneş ışıklarının ufka ulaştığı ve gözle görülmesinin mümkün olduğu anın bilimsel ifadesi olan astronomik tanın esas alınması daha uygundur.

Oruçla Yakınlaşmak

Muhammet Emin GÜRDAMUR

Oruç bir yandan açlığı hatırlatmak suretiyle yeryüzünde aç kalanların ahlaki sorumluluğunu Müslümanların önüne koyar, diğer yandan Müslümanların biyolojik güdülerini kontrollü bir terbiyeye tabi tutar. Bu terbiye, bedenle sınırlı kalmaz; insanın fizikötesi alanla rabitasını sağlayan ruhsal gözeneklerini temizler.

İNSAN dünyada gurbettedir. Vahyin sesi her şeyden önce bu gurbete, bu firaka şifadır. Âdemoğlu, halife kılındığı mekânda gurbettedir. Hem o gurbeti mamur kılmakla vazifelendirilmiş, hem de çok derinlerde bir bağ ile asıl vatanına raptedilmiştir. Bu bağ, gurbetin geçici heveslerine kapılmaması için ona Halik'ı tarafından lütfedilmiş ruhudur. Mutasavvıflar, dünyadaki ontolojik huzursuzluğu, sahibinden ayrı düşen ruhun kanat çırpışına benzetirler. Dünyaya meyleden bedendir. Bedensel arzuların müşterek ve sembolik kaynağı nefistir. Gurbette olan, asıl vatani-

nı özleyen ise ruhtur. Bu sebepten gurbet, mekân veya zamanla alakalı bir uzaklıktan ziyade, irili ufaklı derelerin ummana erişmek için gayriihtiyari çırpınışını andıran bir huzursuzluğu, bir yalnızlığı da ima eder.

Gurbet duygusu, tarihin derin yatağında ağır ağır ilerleyen beşeriyet için hem yara, hem merhemdir. Yaradır, çünkü bu gurbetlik, asıl vatanından ayrı düşen ruhu, daima garipliğin kıyılarına çeker; merhemdir, yeryüzünün halifesi olmakla şerefliendirilen Âdemoğlu ne yaparsa yapsın dünyada nihai bir huzura, mutlak bir felaha eremez ve hakiki vatan fikrine yas-

lanmak zorunda kalır.

Arapça 'garp' kökünden türeyen 'gurbet', vatandan ayrı düşmek anlamına geldiği gibi 'güneşin battığı taraf', 'atıldıktan sonra bulunmayan ok', 'yürüyen at', 'gözyaşının geldiği damar' gibi anlamlara da şamildir. Gurbetin en belirgin hissiyatı elbette kaygıdır. Kaygı korkudan derin bir kökene sahiptir. Kierkegaard bu ayrımın altını çizer. O, korkunun belirli bir şeye yönelik olduğunu, nesneye bağlı bulunduğunu söyler ve fakat kaygının ise belirsizlik taşıdığını, herhangi bir yönelimi olan 'duygu' değil, nesnesi olmayan 'ruhsal durum' olduğunu vur-

gular. Kısaca korkuya ontik, kaygıya ontolojik bir izah getirir.

İnsan tedirginliğin toprağında büyür. Diğer canlılarla insan arasındaki temel fark tam da burada billurlaşır. Diğer canlılar da ölümlüdür, lakin onlar ölümü ancak maruz kaldıkları anda, en doğru ifadeyle tattıkları anda bilirler. Ölümün şuurunda olan insandır. İnsanı diğer canlılardan ayıran, onu müstakil bir mertebeye oturtan hususiyet bu şuur ve tedirginlikle yakından ilintilidir. Varlık, yokluk, zaman gibi ontolojik meseleler sadece insanın ufkunda kızıl bir gün batımına dönüşür. Bu durumda denilebilir ki, insanı ruhundan kısıvrak yakalayarak gökyüzüne bağlayan kaygılar iken, onu bedensel olarak yeryüzüne bağlayan korkulardır. Bu gerilim hattında ilk nefesinden son nefesine kadar sınanmakta olan da insandır.

Yemek, barınmak ve üremek gibi bedensel ihtiyaçlar insanoğlunun tabiatına mündemiçtir. Cenab-ı Allah, vahiy aracılığıyla insanoğluna bu tabii ihtiyaçlarını karşılarlarken nelere dikkat etmesi gerektiğini, hangi sınırları muhafaza etmesi gerektiğini bildirmiştir. Çünkü insan, yine tabiatı itibarıyla tarihsel bağlamından kopamaz. Tarih üstü veya tarih ötesi doğruları kâmil manada denk düşüremez. Hayat çok boyutludur. Her insan evren kadar katiktir. İnsanla insanın, insanla toplumun, tarihle toplumun münasebeti, sonu gelmez olasılıklara yaslanır. Hayatın kaotik sokaklarında beşeriyetin daima tarih üstü bir sese ihtiyacı vardır. O ses vahiydir. Vahyin sesi, her şeyden evvel yani muhtevasından müstakil

olarak böylesine hayati bir fonksiyon icra eder.

Vahiy, insanın kaygılarının başını okşar. Ona yeryüzünde yalnız olmadığını, doğum ve ölüm arasına sıkışan alelade bir biyoloji olmadığını fısıldar. Hayatın solucanların karnında son bulmadığını müjdeleler.

Orucun emredildiği ayette Cenab-ı Allah müminlere, büyük tevhit yürüyüşüne dâhil olmayı teklif eder: “Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.” (Bakara, 2/183.) Bu teklif, orucu insanın yalnızlığına sunulan bir kâse şerbete dönüştürür. Oruç iklimi, mümini eski ümmetlerin semalarına baktırır. Onların kıyılarındadır. Oruç tutan bilir ki, büyük bir yürüyüşe dâhil olmuştur. Bu yürüyüş alelade bir gezinti değildir. Kâinatı yoktan var eden Halik-ı Zülcelal’in razı olduğu istikamette aşkın bir seyir, kar tanelerinin yeryüzüne inerken ortaya çıkardığı muvazeneyle emsal bir iştiraktır.

Oruç bir yandan açlığı hatırlatmak suretiyle yeryüzünde aç kalkanların ahlaki sorumluluğunu Müslümanların önüne koyar, diğer yandan Müslümanların biyolojik güdülerini kontrollü bir terbiyeye tabi tutar. Bu terbiye, bedenle sınırlı kalmaz; insanın fizikötesi alanla rabitasını sağlayan ruhsal gözeneklerini temizler. Çünkü dünya onu imar etmeye girişenlere karşı o en kadim silahını kullanır; bütün cerbezisiyle bu gözeneklere hücum eder ve insanı korkunç bir havasızlığa, monoton bir yalnızlığa ve içinden çı-

kılmaz bir sessizliğe mahkûm etmek ister.

Müberra kitabımız Kur’an, insanın arzdan yaratıldığını ve yine arzı imarla mücehhez ve mükellef kılındığını beyan eder. (Hud, 11/61.) İnsanın önündeki yol, misafir olduğu dünyayı büyümesine kapılmadan, gerçekliğine kanmadan, ona teslim olmadan düzenlemektir. İnsanlık tarihi, yolu bir araç değil amaç olarak görenlerin savruluşlarıyla doludur. Hatta dünyayı mamur etmek bile amaç değildir. Dünya kendine meyledenlerin meylini artırmakta mahirdir. E-fendimiz (s.a.s.), ümmetinin bir daha putlara tapmasından endişe etmediğini ve fakat dünyaya meyletmesinden endişe ettiğini buyurarak bizi tam da bu hususta uyarmıştır.

Dünya kendine meyledenleri yalnızlaştırır, müstağni olanlara zarar veremez. Müslüman oruçla, imar ettiği dünyaya meyletmediğini, meyletmeyeceğini, Allah (c.c.) için gerekirse dünya nimetlerine, zevklerine, saltanatlarına sırtını dönebileceğini ilan etmiş olur. Barındırdığı bu güçlü sembolik anlamlar birlikte oruç, dünya ve içindekilere karşı meydan okumanın da enfes bir remzidir. Öte yandan o, kurgusal, kavramsal ve sembolik vurgusunu aşarak biza-tihi insanı da içine alan performans dönüşür. Modern ve post-modern zamanlarda gittikçe daha kalabalık yalnızlıklara hapsolan, daha sert gurbetlere maruz kalan insan için orucun anlamı ve önemi de pekâlâ artmaktadır. İslam, bu kesintisiz kaygı ve korku sağa-nağına karşı insanı orucun manevi şemsiyesi altına çağırır.

“Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul. Ancak Rabbine yönel ve yalvar.”

(İnşirah, 94/5-8.)

Boş Vakit mi Dediniz?

Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

HAYATI her hâliyle çekilmez gören karamsarlar da, bütün sıkıntı ve zorluklardan arınmış gibi gören pembe gözlüklüler de hep yanıılmışlardır ama böyle düşünenler de var olagelmıştır; bundan sonra da olmaya devam edecektir. Gerçek ise bu iki bakış açısının arasında bir yerde apaçık olarak ortadadır. Yaşamak için “sa’y ü gayret”in şart olduğunu bir şekilde biliriz de gerekli çabayı sarf etme konusunda hepimiz aynı irade ve enerjiyi sergileyemeyiz. İşleri ağır-aksak yürütmekten tutunuz, gevşek olmaya, tembelliğe hatta vurdumduymazlığa varan davranışlar sergileriz. Evet, tıpkı hızla döndürülen meşalenin kesintisiz bir ateş çemberi oluşturduğu yanılığına düşmemiz gibi hayat da zorluklardan, sıkıntılardan ibaretmiş gibi durur zihin dünyamızda. Bizim bu algımızı Kur’an-ı Kerim: “Ey insan! Şüphesiz sen Rabbine kavuşuncaya kadar didinip duracaksın ve sonunda didinmenin karşılığın ulaşacaksın.” (İnşirah, 84/6.) ayeti ile resmeder. Ama büyük resmi, gerçek görüntüyü yazının başında mealini verdiğimiz ayetler (İnşirah, 94/5-6.) ortaya koyuyor: “Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır.” Zorluklar ve kolaylıklar birbirini takip eder hayat yolunda.

Yokuş yukarı çıkarken zorlanmamız, bütün zorlukları “yokuş” benzetmesiyle ifadeye yöneltmiş bizi. İnsan olarak yokuşa, hele hele sarp yokuşa yönelmekten hoşlanmayız. (Beled, 90/11.) Ama gerçek şu ki inişli çıkışlı bir hayat yolunda ilerlemek zorundayız. Hayatın bu değişmez kuralı, insan ruhuna da uygundur. Kesintisiz zorluklar zincirinin yaşanacağı hayat kadar her şeyin “yolunda” gittiği “kolay” bir hayat da insanı yıldırır; hem ruhunu, hem bedenini tüketir.

Çözülmez, aşılmaz zannedilen yıpratıcı zorluklar

karşısında insanın en büyük silahı ayetlerde vurgulanan “zorluğun ardından bir kolaylığın mutlaka geleceği” ümit ve beklentisidir. Sabır yönelişi kişiye enerji yükleyen ruhi bir kaynak olarak burada ortaya çıkar.

Zorlukları aşmak yolunda sarf ettiğimiz hayatımız zaman denilen süreç içinde akıp gidiyor. Zaman ile onsuz olamayacağımız derecede güçlü bir ilişki içindeyiz. Bu ilişkiyi anlatmak için “İnsan: zamanlı, zamanda, zamanla” tespitini yapıyor Nermi Uygur ve bir adım daha atarak “İnsanın öbür adı: Zaman” deyiveriyor. “Vakit öldürmek, intihar etmek demektir.” (Stendhall) sözünün tam da yeri burası. Zaman kavramının göreceliğini ortaya atan izafiyet teorisini göz önünde tutarak Aristo mantığına başvuracak olursak bu yaklaşım bizi şu sonuca götürür: İnsan zamandır, zaman izafidir, insan da izafidir. Garip bir sonuca ulaştık sanki. Bu mantık gerçekten doğru mu ki? Biraz da ironi içeren bir ifade ile söylemem hoş görülürse cevap veriyorum: Doğru. İnsan olmanın gerektirdiği temel ilkelerden yoksun bir hayat süren akıllı varlık olsa olsa izafi (sana göre, bana göre, ona göre ve şeklen) insan olur. Mesela kendisine ömür adı altında verilen hazinenin değerini bilmeyen, onu bomboş oyalanmalarla boş bir zaman olarak geçiren kişi insan denince akla gelen muazzaz varlığı ne kadar temsil edebilir?

Teknolojinin gelişmesi bir yandan boş zaman problemine sebep olurken, bir kesim insan için işsizlik anlamına geliyor. Birinci durum, işini makineye gördüren insanlar için, ikincisi ise makinenin devre dışı bıraktığı insanlar için geçerli. Ancak biz günlük zorunlu faaliyetler dışında kalan zamanlardan söz ettiğimiz için işsizlik hâli konumuzun dışında kalıyor.

Gerçekte boş zaman diye bir şey yoktur; hakkı gasp edilen, iyi değerlendirilmeyen zaman vardır. Gündelik dilde kullanılan boş zaman ifadesi konuya yüzeysel yaklaşan, mecazi ve “pratik” bir söylemi yansıtır. Fizik dünyası boşluk kabul etmediği gibi zaman denilen şey de boş olmaz. İnsan varsa zaman mutlaka ona ait bedensel ya da zihinsel birtakım eylemlerle yüklüdür. Önemli olan bu bilince sahip olup süreci iyi yönetmektir. Gün sonunda işten yorgun argın dönen kimse dinlenirken boş vakit mi geçirmiş oluyor? Zihnini günün yorgunluğundan kurtarmak için gözlerini yumup mutlu anlarını düşünen insana “boş duruyor” diyebilir miyiz? Zihni arındırma gayreti de bir iştir hem de önemli bir iştir. İş yapıyor olmak için illa da fiili eylem şart değildir. İnsanlık için en yararlı işlerin arkasında düşünce mimarları yer alır. “Boş vakit, felsefenin anasıdır.” (Thomas Hobbes) sözü, boş vakit diye bir şeyin varlığına değil aksine bu yandeki algının yanlışlığına dikkat çekiyor. Düşünce yeteneğimizin felsefe adını verdiğimiz ürünün ortaya çıktığı vakit nasıl boş olur. Mahiyeti ve görüntüsü ne olursa olsun yarara dönüştürülebilen vakit, içinde bedensel bir eylem barındırmasa da boş vakit değildir. Bu bakış açısı ile tekrar vurgulayabiliriz ki boş vakit diye bir şey yoktur; insanın “hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorunluluklardan ve bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir faaliyetle” değerlendireceği zaman vardır. “Boş vakitlerin değerlendirildiği” etkinliklerden ilk anda akla geliverenleri bir kenarda tutarak diyelim ki: İnsan “hiçbir şey yapmazken” de pek çok iş yapabilir: Düşünebilir, hatırlayabilir, planlayabilir, hayal kurabilir, zikredebilir. İslami söylemde kalbin amelleri diye ifade edilen deruni eylemler, Kur’an’ın çizdiği kul portresi için boş vakit diye bir şey bırakmaz.

Hangi hâlde olursak olalım, mutlaka bir iş, hâl ve oluş üzereyiz. Önemli olan bu iş, hâl ve oluşu verimli kılmaktır. Verimli kılınamayan hayat parçaları yine de boş değildir, giderken eteğinde sizin ömür sermayenizden bir şeylerle gitmiştir. Boş vakit kavramı insan söylemine plansızlığın, hayatı düzenleme irade ve yeteneğinin armağa-

nıdır. Gerçekte, hareket hâlinde olsun, sükûn hâlinde olsun, hayatımız eylemlerle doludur. Çoğunlukla bilincinde olmadığımız için iş saymadığımız eylemlerdir bunlar. “Bir işi bitirince diğerine koyul.” (İnşirah, 94/7.) emri bu konuda bilinçli olmaya çağırır, ama yine de muhataplarca garip tavırlar sergilenir: “Zaman öldürülür, bir hayvan mı ki? Zaman harcanır, bir mal mı ki? Zaman doldurulur, bir torba mı ki?” (Nermi Uygur, Yaşama Felsefesi, [Denemeler, 4. Baskı, Kabalca, İstanbul 1993] s. 171.) Çalışma vakitleri gibi “boş vakit”leri de “çalışmak, görülebilir kılınmış aşktır” (Halil Cibran, “Ermiş”, [Türkçesi: İlyas Aslan, 4. Baskı, Kâknûs, İstanbul 2007] s. 47.) anlayışı ile yaşamak gerekiyor. “Aylak olmak mevsimlere bigâne düşmek ve sonsuzluğa doğru haşmetle ve vakur bir tevazuyla seyreden hayat kafilesinin dışında kalmaktır.” (Cibran, s. 43.)

Hayatın dolu dolu yaşanması, bize tahsis edilen zaman dilimini bir şeylerle doldurmak değil, insan ve insanlık için işe yarayacak işlerle doldurabilmektir. İslami söylemin “salih amel” (yararlı iş) diye önce çıkardığı eylem türü budur. “Onlar ki, ayakta iken, otururken, yanları üzerinde iken –her durumda- Allah’ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin ve verimli düşünce eylemi sergilerler.” ayetinin izinde durarak söyleyelim: Mümin için boş vakit diye bir şey varsa o da Allah’ın hoşnutluğuna aykırı eylemlerin sergilendiği vakittir.

TV, internet ve benzeri çağdaş imkânların iki tarafı keskin bıçak gibi çok dikkatle kullanılması gerekiyor. Zaman değerlendirmek için başvurulacak herhangi bir araç tam aksine gizli zehirleme misali, hayat sermayenizden önemli bir miktarı hem de bir “oturumda” alıp götürürverir.

Konunun en ciddi yönü ise, yaşanan bu hayatı israfın farkında olunmamasıdır. Kur’an’ın, ilahi hakikatlerden habersiz olmak anlamında kullanılan gaflet kavramı, gerçekte verimsiz ve getirden uzak bir hayat sürecini de kapsam alanı içine alır.

Gaflet karanlığı içinde ölüm, duvara toslamaktır. Şair, “Gafil gezme şaşkın, bir gün ölürsün.” diye bunu hatırlatıyor.

Ebu Hüreyre'den nakledildiğine göre Rasulü Allah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Mümin müminin aynasıdır...”

(Ebu Davud, Edeb, 49.)

Soğuk Aynalar

Rukiye AYDOĞDU DEMİR

Diyaret İşleri Uzmanı

YORGUNDU. Çalışmaktan değildi yorgunluğu. Aramaktandı. Sonra bulamamaktan. Sonra meraktan, hırstan... Sonra bitkinlikten, sonra bezginlikten, sonra... Kendisinden yorulmuştu aslında. Ardı arkası kesilmeyen sorularından, bulamadığı cevaplarından... Bilmek istiyordu kendisini öyle yalın, öyle gerçek, öyle olduğu gibi. Görmek istiyordu ayan beyan içindekileri, dışındakileri, fazlasıyla eksigini. Yüzleşmekti aslında derdi kendisiyle, içindeki beniyile, görmek istiyordu kendisini. Buydu bunca çabanın sebebi.

Kendisine yaklaşmak ister insan bazen, usulca yanına yaklaşır elini omzuna koymak ister. Uzun zamandır görmediği kadim bir dostla karşılaşmışçasına gözlerinin içine bakıp başkalarından sakladıklarını görmek ister. Gündüz saklanan yaraları karanlığa sığınıp sarmak ister. Kimse duymasın diye söyleyemediklerini herkes sustuğunda dinlemek ister. Farkında olmadan kendisinin üstüne kapattığı onlarca kapıyı açmak, paslı kilitleri kırmak ister. Elinde bir fener, nefsinin dehlizlerinde gezinip en ücra köşelerini aydınlatmak, aydınlanmak

ister. Bazen kendisini bile utandıran taraflarını, kendisine yakıştıramadıklarını, nasıl söylemişim nasıl yapmışım dediklerini, kendisine bile itiraf etmekten çekindiklerini bir bir dinlemek ister. Kendi gözleriyle kendisine bakmak ve neyle karşılaşacağını bilemese de bu belirsizlik onu tedirgin etse de mutlaka “görmek” ister.

- Kendini görmek midir muradın?

- Evet!

- Kıbrının azameti korkutmaz mı seni, nefsinle yüzleşebilir misin?

- Kırdım bütün putlarımı, istemekten yorulduğum, haydi göreyim kendimi.

- Suya bak!

- Baktım, halka halka büyüdü, dalgalandı bütün sular.

- İmajın, tarzın bir fikir vermedi mi? Çizdiğin profil yansıtır belki seni.

- Aradığım hakikat!

- Kendi hakikatini kardeşinde izle der Nebî (s.a.s.). Kardeşin aynandır, onda seyrete kendini!

Kardeşime çevirdim yüzümü, aydınlandı

aynalar... Madem aynasıydı müminin mümin, uzun uzun baktım, onda gördüm kendimi. Suretim değildi sadece yansıyan; hakikatimdi. Oysa ben her baktığımda, başka bir ben görürdüm içimde. Bazen kendimden daha küçüktür gördüğüm, bazense bir deve dönüşmüştür. Ancak her daim temizdir benim içim; içim dışım birdir. Hatalarımı yok sayar, kusurlarıma yokmuş gibi davranırım. Hastalıklarımı iyileşmiş sayarım. Başkalarına olmadığı kadar iyi davranırım kendime. Azımı çok sayarım; boşumu dolu. Görmezden geldiğim olur bazen; göz yumduğum da gözümde büyüttüğüm de doğru. Kendi gözlerimle kendime baktığımda gördüğüm ben değilimdir aslında. O yüzden kardeşimin gözüyle bakıp onun aynasında seyredirim kendimi. Ferasetli bir bakışla kardeşim yakalar beni. Yansıtılamaya çalıştığım ne varsa işte ordadır, onda izlerim kendimi. Allah'ın nuruyla bakan basiretli bir kalpten ne gizlenebilir ki?

Biz müminler, birbirimize yansıyanız. Ne güzel söylemiş Peygamberimiz, birbirimizin aynasıyız. (Ebu Davud, Edeb, 49.) O yüzden benzeriz birbirimize, birbirimizi tamamlarız. Bize gizli olan kardeşimize ayandır. Onun görmediği görüp bilmediği ise benim aynama yansıyandır. Bu yüzden Hz. Ömer kusurlarını öğrenmek için Selman-ı Farisi'nin kapısını çalmıştır. Bu yüzden Sevgili Peygamberimiz Ebu Zer'deki cahiliye izlerine işaret edip onun karanlık yanlarını aydınlatmıştır. Aynası Nebi olduğundan peygamber dostu Ebu Bekir'in (r.a.) yüzü o kadar aydınlıktır. Ömer'in (r.a.) aynasına adalet, Osman'inkine (r.a.) hayâ, Ali'ninkine (r.a.) ise cesaret yansır. Hepsinin yüzü Peygamber'e dönük olduğundan o devirde aynalar o kadar parlaktır.

Yüzümüz kime dönük şimdi, neden parlamıyor aynalar? Aynalar mı paslandı suretler mi karardı neden sustu bütün yansımalar? Aynam susarsa ben konuşamam o paslanırsa ben parlamam. Onda görürüm kendimi, onunla bilirim hakikatimi. Ben onunla varım. Onunla birim, bütünüm. Yarısı yaramdır kardeşimin, eksigi eksigim. Kendimi düzeltmeden ona eğri diyemem. Bilirim ki ondaki eksiklik bendeki fazlalıktandır. Onun yanlışını düzeltmeden ondan şikâyet edemem. Onun acısını dindirmeden halime şükredemem. Kardeşimde gördüğüm kendi vicdanımdır, benim insanlığımdır. Ben onun kadar müminken o benim kadar Müslümandır. Kendimde olmayanı onda arayıp da onu incitemem. Kardeşiz biz. Aynı bedenlerde gezsek de birdir ruhumuz. Aynamız kırılırsa eğer ne asıl kalır ne suret, parçalanırız. Bu yüzden aynamıza yansıyan her hüzünden her acıdan yine biz sorumluyuz. Aynaları kırmadan hakikati yansıtmak, birbirimize hem ayna hem kardeş olmak bizim sorumluluğumuz. Kendimizi değil sadece kardeşimizi de bütün bir ümmetin hâli pürmelini de ancak aynamızda görürüz.

Tutalım aynamızı kardeşlerimize. Neler yansır görelim. Hüzünler, umutlar, çabalar, dualar, bahaneler, hesaplar, kaygılar, kavgalar nasıl görünür aynalarda?

Hayatımızın anlamı, yaşam gayelerimiz, gönlümüzdeki türlü sevdalar, söz geçiremediklerimiz, gündemlerimiz nasıl yansır aynalara?

Mümin beldeler ne haldedir, mabetlerimizin aksi nasıldır aynalarda?

Tutalım aynamızı ümmetin çocuklarına. Peki, neden buğulanmıyor bu kadar soğuk aynalar?

Kardeşime çevirdim yüzümü, aydınlandı aynalar... Madem aynasıydı müminin mümin, uzun uzun baktım, onda gördüm kendimi. Suretim değildi sadece yansıyan; hakikatimdi. Oysa ben her baktığımda, başka bir ben görürdüm içimde. Bazen kendimden daha küçüktür gördüğüm, bazense bir deve dönüşmüştür.

Hilal Görününce

Ahsen İKBAL

Hilal göründü, vakit geldi. Kurtuluş, vakti kuşananlarındır.
Zafer, sabrı ve salih ameli tavsiye edenlerindir. Hüsrandır yoksa zamana ihanetin adı...

BİR koşturmaya yorduk hayatı; tarifeler ve yollar...

Bir oyun sandık; şah ve mat...

Giden ve gelen, yenen ve yenilenden müteşekkil bir hengâmenin içindeyiz. Yükler, denkler ve heybeler... Ne kadar ağırlaştırmışız hayatı kendimize? Bu ağırlıklardan hafifleyemiyoruz. Uçmak istedikçe kanatlarımıza yükler biniyor. Ama şöyle silkelensek, şöyle bir temizlik yapsak...

Ay döner, güneş döner, devran

döner, biz de dönsek aslımıza...

Zaman döner, zemin döner, biz de varsak kendimize...

Vakti geldi, dua dua açıldı kapılar, çözüldü yollar... Olgunlaştı zaman, "Dosdoğru ol!" dedi karanlık gecede hilal...

Göklerin bilgisi ayet ayet inerken zihnimize, tekrar ederken dilimiz, ikrar ederken kalbimiz, paylaşırken elimiz, ulaştırırken ayaklarımız biz hafifleriz...

Zaman nakış nakış işler mi ruha,

dokunur mu mekâna? Benzer mi ruha? Ulaştırmı aslına?

İyiliğe çağıran anlar, hayra meyleden yollar, hayırda yarışan insanlar...

Bereket kokan bir ay, hayra çağırın günler var...

Abanoz gecede ümit timsali hilal görününce...

Gecenin kadri, gündüzün sabrıdır... Bedeni ve zihni fazlalıklardan kurtulmadır. Aza kanaat ile çoğalmadır.

Belki de çocukluk, fitratın saflığıdır. Paylaşmanın sevinci, ulaşmanın huzurudur. Durup düşünme, harekete geçme vaktidir. Gaye için bedeni zevklerden uzaklaşma anıdır. Dem bu demdir, bekleme-ye gelmez...

Hilalle yol alalım o hâlde... Her hilalde bir adım atalım ruhumuzun derinliklerine... Bir iyiliğe alışalım, bir kötülükten uzaklaşalım. Her hilal bir meşaledir, tutuşturulup elimize verilen. Günahla söndürebilir, sevapla çoğaltabiliriz. Her hilal kolaylıkla gelir. Darlıkları, zorlukları bertaraf eder. Her hilal dengeye çağırır aslında. İçimiz ve dışımız, dünyamız ve ahiretimiz... Şirazedir doğruluk yolunda... Ölçüdür, kıymettir bir bakıma... Bir kefesi kendine dönüş, bir kefesi toplumla kucaklaşmadır. Bir eli mağara, bir eli vahadır. Bir gözü batını, bir gözü zahiri görür. Bir kulağı kalbi, bir kulağı halkı iştir.

Hilal göründü, vakit geldi. Kurtuluş, vakti kuşananlarındır.

Zafer, sabrı ve salih ameli tavsiye edenlerindir. Hüsrandır yoksa zamana ihanetin adı...

Ne çok gereksiz uğraşlarımız, zaman hırsızları telâşlarımız var...

Yorgunluktan başka meyvesi olmayan, zamanı değirmen gibi öğüten meşgalelerimiz var...

An, sıyrılmaya vaktidir. Artık bizi Rabbimiz'e ulaştırmayacak her şeyden ayrılma vaktidir.

Birileri gidiyor diye gitmelerimiz, birileri yapıyor diye yapmalarımız, gösteriş abidesi fiilerden kurtulmaktır tek hedef...

Her ramazanda kendimizi yontacağımıza daha da büyük duvarlar

Haydi, bir silkelenelim,
yüklerimizden kurtulalım...

Haydi, bir toparlanalım,
dağınıklarımızı yok edelim...

Haydi, hep birlikte, el
ele, gönül gönüle vakti
kuşanalım...

Birbirimize Hakk'ı ve
sabrı tavsiye edelim hilal
görününce...

örmüşüz. Hayrımız aleni olmuş, inkişafımız batını...

Ramazanı açlık ve eğlence zannetmişiz, ziyafet ve oyunlarla tekâmül etmişiz...

"Açın fakirin halinden anlıyoruz" naraları atarken yoksulun zengini anlamasına müsaade etmemişiz... Garip gurabayı bırakın konu komşuyla bile şenlendirmemişiz iftarları...

Gözümüz ve gönlümüzü malayaniyle doyurmuşuz, zihnimiz imkânsızın peşinde, kalbimiz batıl sevdalardan yorgun...

Yol alıyoruz, yol oluyoruz, yolda oluyoruz lakin bir arpa boyu yol gitmiyoruz. Benliklerimizin elinde bir kement, sıkıkça sıkıyor ruhumuzu... En ferah mekânlarda, en geniş odalarda daralıyoruz, can sıkıntısından kurtulamıyoruz. Ramazanı nasıl idrak ederiz derdinde değil on altı saat açlığa dayanmanın derdindeyiz. Ya ruhumuzun yıllardır susuzluğu ve açlığı... Boşlukları, çılgınlıkları... Dağınıklıkları, yıkılışları... Buhranları, çıkmazları... Düzlükte yorgun, yokuşta bitkin halleri...

Hasreti, gurbeti... Düşündük mü bir kere ten kafesinde bu gönül ne söyler? Nedir feryadı figanı? Yok mudur yolu yordamı?

Biz nereye dersek gidecek, biz ne dersek susacak mı sandık. Kanatlarını kırdıkça uçmaz mı zannettik? Her beden zindan olmuş her bir ruha... Hepimiz seyyar hücreyiz... Ört üstünü, gezdir şimdi kafesi... Özgürlük bu olsa gerek mi dersin kuşa? Ne çok örtülerimiz, ne çok maskelerimiz var... Manayı örten kelimelerimiz, hakikati hayattan sıyıran fikirlerimiz var... Ne kadar çoğaltıyoruz yükleri, ne kadar ağırlştırıyoruz heybeleri...

Şimdi dursun herkes... Bastonuyla yürüyen dede, emekleyen bebek, ağaca tırmanan sincap, hızla giden araba... Zaman durmadan siz durun... Zaman bizi durdurmadan biz duralım... Hızlı okuyoruz, hızlı yolculuk yapıyoruz, hızlı yiyoruz, hızlı konuşuyoruz, hızlı yazıyoruz... Hayat elimizden kayıyor hızlıca işte... Tomurcukları duymadan ağaçlar meyveye durdu, yağmurları dinlemeden güneş açtı, recep ve şaban aylarını idrak edemeden ramazanı şerif geldi... Elimizde son bilet, ruhumuza giden... Elimizde son tohum, baharı müjdeleyen...

Haydi, bir silkelenelim, yüklerimizden kurtulalım...

Haydi, bir toparlanalım, dağınıklarımızı yok edelim...

Haydi, hep birlikte, el ele, gönül gönüle vakti kuşanalım...

Birbirimize Hakk'ı ve sabrı tavsiye edelim hilal görününce...

İlme Adanan Ömür Vehbe ez-Zühaylî

Ahmet OĞUZ
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzman Yardımcısı

08.08.2015 tarihinde 83 yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşan ve Şam'da defnedilen; fıkıh, usûl ve tefsir başta olmak üzere birçok alanda yazdığı değerli eserler ve mutedil görüşleri ile İslam dünyasında yakından tanınan ve Türkiye'de "İslam Fıkıhı Ansiklopedisi", "et-Tefsîru'l-Münîr" ve "et-Tefsîru'l-Vecîz" gibi önemli eserleriyle bilinen Prof. Dr. Vehbe Zühaylî Şam'ın kuzeyinde bulu-

nan "Kalemûn" bölgesinin "Nebek" şehrine bağlı tarihi bir belde olan "Deyr Atıyye"de (1351/1932) dünyaya geldi. Zühaylî'nin dedeleri Lübnan'ın "Zahle" şehrinde geldikleri için kendilerine "Zühaylî" nisbesi verilmiştir.

Zühaylî'nin ailesi ilim, züht ve takva sahibi kişiler olarak bilinmektedir. Zühaylî'nin ifadesine göre annesi Fatıma Hanım (ö. 1404/1984) okur-yazar olma-

masına rağmen çocuklarının yetiştirmelerinde büyük emeği olan takva ehli biri idi. Babası Mustafa Zühaylî (ö.1395/1975) ise, çiftçilik ve ticaretle uğraşan, her gece teheccüt namazı kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar 15 cüz Kur'an okuyup, böylelikle iki günde Kur'an'ı hatmeden bir hafız, ayın çoğunu oruçla geçiren, zikir ve ibadet ehli salih bir insandı. Babası âlim değildi. Ancak ilme ve âlimlere olan sevgisinden dolayı çocukları Vehbe ve Muhammed'i ilme yönlendirdi. Vehbe Zühaylî dokuz kardeşten biri olup üç erkek ve iki kız babasıdır.

Eğitim hayatı

Zühaylî, Kur'an ve tecvit eğitimini Deyr Atıyye'de Kur'an hafızı bir hoca hanımdan ders alarak başladı. Doğduğu beldedeki ilkokuldan mezun olduktan sonra lise eğitimi için Şam'a gitti (1946) ve "Külliyetü's-Şerîa" olarak bilinen lisede 6 yıl eğitim gördü ve 1952 yılında okul birincisi olarak mezun oldu. Şam'daki eğitimini tamamladıktan sonra Mısır'a giderek, orada yüksek ilim tahsiline başladı. Aynı yıllarda birden çok üniversite ve fakülteye devam edip; Ezher Üniversitesi Şeriat Fakültesi (1956), Ezher Üniversitesi Arap Dili Edebiyatı (1957) ve Ayn Şems Üniversitesi Hukuk Fakültesi (1957) diplomalarını almaya hak kazandı.

Zühaylî, yüksek lisansını Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi İslam Şeriatı alanında "ez-Zerâi' fi's-Siyâseti's-Şer'iyye ve'l-Fıkhi'l-İslâmî" adlı teziyle (1959) tamamladı. Doktorasını da aynı Üniversitede Prof. Dr. Muhammed Sellâm Medkûr danışmanlığında "Âsarü'l-Harb fi'l-

Fıkhi'l-İslâmî/Dirâse Mukârene Beyne'l-Mezâhibi's-Semâniye ve'l-Kânûni'd-Düveliyyi'l-Âmm" adlı teziyle (1963) tamamladı. Söz konusu doktora tezi jüri heyetinde bulunan hocaların da tavsiyesi üzerine 1963 yılından günümüze kadar birçok üniversitede ders kitabı olarak okutulmaktadır.

Hocaları ve öğrencileri

Zühaylî, gerek ilk eğitimini aldığı Şam'da, gerekse de tahsilini tamamlamak için gittiği Mısır'da dönemin pek çok önemli âlimlerinin ders halkalarına katıldı. Şam'daki hocaları arasında; Mustafa es-Sibâ'î (ö.1964), Hasan Habenneke el-Meydânî (ö.1978), Muhammed Salih el-Farfûr (ö.1986), Mustafa ez-Zerkâ (ö.1999), Ma'rûf ed-Devâlibî (ö.2004), Ebu'l-Hasan el-Kassâb ve Muhammed Lütfi el-Feyyûmî gibi dönemin meşhur isimleri dikkat çekmektedir. Mısır'daki hocaları arasında da yine dönemin büyük âlimlerinden; M. Abdullah Draz (ö.1958), Mahmud Şeltût (ö.1963), Muhammed Ebû Zehrâ (ö.1974), Ahmed Ferec es-Senhûrî (ö.1977), Ali Muhammed el-Hafif (ö.1978), Abdulğani Abdulhâlık (ö.1983) ve Zekiyyüddîn Şa'bân gibi isimleri saymak mümkündür.

Tedris hayatı boyunca Vehbe Zühaylî'den yüzlerce kişi istifade etti. Öne çıkan bazı öğrencileri şunlardır: Muhammed ez-Zühaylî [kardeşi], Abdussettâr Ebû Gûdde, Muhammed Nuaym Yasin ve Abdullatif Farfûr. Aynı zamanda "Vehbe ez-Zühaylî; el-Âlimül-Fakihü'l-Müfessir" adlı eseri kaleme alan Bedî Seyyid el-Lehhâm da Zühaylî'nin öğrencilerindedir.

İlmi kariyeri ve görevleri

Vehbe Zühaylî, Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde 1963 yılında okutman, 1969 yılında doçent, 1975 yılında da Profesör oldu. Aynı fakültede İslam Fıkhi ve Mezhepleri Bölüm Başkanlığı ve dekanlık yaptı. İslam âleminin değişik ülkelerinde Uluslararası birçok kongre ve sempozyumlarda tebliğ sundu ve konferanslar verdi. Lübnan, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan, Libya, Sudan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Adı geçen üniversitelerde yetmişden fazla doktora tezine danışmanlık yaptı. Zühaylî; "el-İttihâdü'l-'Alemlî li 'Ulemâi'l-Müslimîn, Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî" (Cidde, Hindistan, Sudan, Amerika), "el-Mecma'u'l-Fıkhi" (Mekke), "el-Meclisü'l-'Alâ li'l-İftâ" (Suriye) gibi ilmi kuruluşlarda üyelik yaptı. "el-Mevsû'atü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye" başta olmak üzere birçok ilmî ansiklopedilere maddeler yazdı. Diyanet İslam Ansiklopedisinde yer alan "Eman" (DIA, XI, 79-80) maddesini de Zühaylî kaleme aldı. Akademik çalışmalarını yanında 1950 yılından beri değişik camilerde hutbe okudu, fıkıh dersleri verdi, radyo ve televizyonlarda programlar yaptı. Yaptığı radyo programları çerçevesinde sekiz yıl içinde Kur'an'ın tümünü tefsir etti ve bu dersleri "et-Tefsîru'l-Vasît" adıyla kitaplaştırıldı.

Aldığı ödüller

"Et-Tefsîrü'l-Münîr" adlı eseri "İslam Âleminde En Üstün Kitap Ödülü" aldı (1995). Malezya devleti tarafından kendisine "Üstün İslami Şahsiyet Ödülü" verildi (2008). Dünyada en etkin beş yüz kişi arasına girdi (2014).

“Zühaylî, İslam fıkında uzman olup kitaplarında muhtelif fıkhi görüşleri zikreden, mezhep taassubuna kapılmadan kendi kriterine göre en doğru görüşü tercih eden, sapık fırka ve görüşlerle mücadele eden, hayatı boyunca kendisini ilme, araştırma yapmaya ve kitap yazmaya adanmış mutedil bir âlim idi.”

Eserleri

Araştırmamıza göre Zühaylî, yüz elli küsur eser kaleme almıştır. Bunların yanı sıra beş yüzden fazla makale ve araştırması mevcuttur. İlim camiasında en çok tanınan başlıca eserleri şunlardır:

1- Âsârü'l-Harb fi'l-Fıkhi'l-İslâmî [Dirâse Mukârene, Doktora Tezi, 885 s. Dâru'l-Fikr, Dımaşk 1998]. Bu eser, ilahî dinlerde, Batı'da, Doğu'da savaşın tarihi ve mantığı üzerinde durduğu gibi, uluslararası diplomaside mücadele yönteminin nasıl olması ve cihat meselesine mukayeseli olarak yaklaşması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bundan dolayı söz konusu kitabın giriş bölümü “İslam Hukukunda Savaş” (Terc. İsmail Bayar, İhtar Yayınları, Erzurum 1996) adıyla Türkçeye de tercüme edilmiştir.

2- el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh [11 Cilt, Dâru'l-Fikr 2011]. Dört mezhebin görüşlerini delilleriyle ele alan eşsiz eserdir. İslam dünyasında son zamanlarda yazılan

en kapsamlı fıkhi eserdir. Bu eserde namaz, hac, oruç, zekât, kurban, avcılık, miras, ceza hukuku, sigorta, tazminat, iş hukuku, İslam'da yasama ve yargı organları, alışveriş, hilafet, yiyeceklerde helal ve haramlar, evlilik, boşanma, nişanlanma ve daha yüzlerce konu, binlerce dini mesele ele alınmaktadır. Dünün değil bugünün problemlerini ele alan, üstelik meseleleri günümüz insanının anlayabileceği bir dille ifade eden bir fıkhi şaheserdir. Eser, “İslam Fıkhi Ansiklopedisi” [10 Cilt, Terc., Komisyon, Risale Yayınları, İst. 2011] adıyla Türkçeye ve aynı zamanda Malayca ve Farsçaya da tercüme edilmiştir.

3- el-Fıkhu'l-Hanefî el-Müeyesser [2 Cilt, Dâru'l-Fikr 2010]. Müellif bu eserde Hanefî mezhebinde temel kaynaklardan kabul edilen; Tuhfetü'l-Fukahâ', Merâki'l-Felâh, Tebyînü'l-Hakâik, el-Lübâb, Reddü'l-Muhtâr ve el-İhtiyâr'la birlikte birçok kaynaktan fıkhu'n tüm konularını özet-

leyerek istifademize sunmuştur. Eser, “Hanefî Fıkhi” [4 cilt, Terc., Yusuf Çiğner, Saadet Yayınevi, İst. 2014] adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

4- el-Vecîz fi Usûli'l-Fikh [246 s. Dâru'l-Fikr 1994]. Müellif bu eserinde İslam hukuk metodolojisini ana hatlarıyla ortaya koymakta ve buna dair kavramların uygulamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Söz konusu eser “Fıkhi Usulü” [192 s. Terc., Ahmet Efe, Risale Yayınları, 1996] adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

5- et-Tefsîru'l-Münîr [17 Cilt, Dâru'l-Fikr 2003]. Bu eser, alanında en son yazılan ve en kapsamlı bir tefsirdir. Tefsir, günümüz insanına hitap eden bir üslupla kaleme alınmıştır. Ayetler ilk önce konu başlığı verilerek bölümlere ayrılmış, ardından irabı, daha sonra belagat yönü verilmiştir. Kelime ve ibarelerin anlamı verilmiş, ayetler arası münasebet ve sebebi nüzul belirtilmiş, ardından ayetlerin geniş bir şekilde tefsiri

verilmiştir. Kur'an'dan çıkan gündelik hayata yönelik bütün fikhî hükümler fikh mezheplerinin görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu eserin hem rivayet hem de dirayet tefsiri olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu eser "Tefsîrü'l-Münîr" [15 Cilt, Terc., Komisyon, Risale Yayınları, 2014] adıyla Türkçeye ve aynı zamanda İngilizce, Malayca ve Urducaya tercüme edilmiştir.

6- et-Tefsîrü'l-Vecîz [636 s. Dâru'l-Fikr 1995]. Müellif bu eserde ayetlerle ilgili kısa ve veciz yorumlarda bulunmuştur. Bu esere açıklamalı meal veya özlü tefsir demek mümkündür. Söz konusu eser "Tefsîrü'l-Vecîz" [4 cilt, Dua Yayıncılık, 2012] adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

7- el-Fıkhu'l-Hanbelî el-Müeyesser [4 Cilt, Dâru'l-Kalem, Dımaşk 1997].

8- el-Fıkhu'l-Mâlikî el-Müeyesser [2 Cilt, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Dımaşk 2010].

9- el-Fıkhu's-Şâfiî el-Müeyesser [2 Cilt, Dâru'l-Fikr 2008].

10- el-Kavâidü'l-Fıkhiyye ve Tatbîkâtühâ [1344. s. Dâru'l-Fikr 2006].

11- Fetâvâ Muâsıra [432 s. Dâru'l-Fikr 2003].

12- Fetâvâ'l-Asr [314 s. Dâru'l-Hayr 2005].

13- Kadâya'l-Fikh ve'l-Fikr el-Muâsir [3 Cilt Dâru'l-Fikr 2011].

14- Mevsûatü'l-Fıkhi'l-İslâmî el-Muâsir [8 Cilt, Dâru'l-Mektebî, Dımaşk 2008].

15- Mevsûatü'l-Fıkhi'l-İslâmî ve'l-Kadâyâ el-Muâsıra [14 Cilt, Dâru'l-Fikr 2012].

Zühaylî'nin dilinden

Daha önce İslam davetçisi olmak istiyordum. Bu konuda birçok engeli gördüğüm için söylemek istediklerimi yazmaya başladım. Zira kitaplara yazılanların daha kalıcı olacağı kanaatindeyim.

Bugüne kadar söylemek istediğim her şeyi hikmet dili kullanarak söyledim. Çünkü her ilmin siyaset ve hikmet yönü vardır. Hikmet dili kullanılmazsa hizmet akamete uğrar.

İlkokuldan üniversite çağıma kadar hiçbir ilmi konferansı kaçırmadım. Şimdi bile katılmadığım konferanslara birini görevlendirir, konferansın özetini daha sonra ondan dinlerim. Çünkü namazdan sonra en hayırlı amel ilim meclisinde bulunmaktır.

Kişinin hocası hürmet bakımından baba mesabesinde.

Mısır'daki hocalarımdan ilim, Şam'daki hocalarımdan ise ilimle amel etmeyi ve takvayı öğrendim.

Bu ümmete, Kur'an ve sünnete yapışarak istikamet üzere olmalarını ve hikmetle hareket etmelerini tavsiye ederim. Zira kurtuluş bundadır.

Zühaylî'nin ardından

Zühaylî'nin vefatından sonra İslam âleminde bireysel ve kurumsal anlamda birçok taziye mesajı yayımlandı. Bunlardan bazıları şöyledir:

"Zühaylî, İslam fıkında uzman olup kitaplarında muhtelif fikhî görüşleri zikreden, mezhep taassubuna kapılmadan kendi kriterine göre en doğru görüşü tercih eden, sapık fırka ve görüşlerle mücadele eden, hayatı boyunca kendisini ilme, araştırma yapmaya ve kitap yazmaya adanmış mütedil bir

âlim idi. Belki bazı insanlar onun yazdıklarını çok görebilir. Aslında kendisini ilme adayan kişiden hayret verici çok eser görmek mümkündür. Yazdığı ilk eserlerden biri "Âsârü'l-Harb fi'l-Fıkhi'l-İslâmî" kitabıdır. Bu kitap onun, İslam ümmetinin ihtiyaç duyduğu meseleleri kavrayan biri olduğuna işaret etmektedir. Zira bu kitapta çok güzel görüşler ortaya koymuştur. Ben de, onun bazı görüşlerini "Fıkhu'l-Cihâd" kitabımda zikrettim. Yüce Allah, Zühaylî kardeşimize rahmet eylesin, dinine, kültürüne ve bu ümmete sunduğu hizmetlerden dolayı onu en güzel şekilde mükâfatlandırın. Aile fertlerine, sevenlerine ve bizlere sabırlar versin. Onun yerini dolduracak âlimleri yüce Allah bu ümmete lütfeylesin." [Prof. Dr. Yusuf Karadâvî / Dünya Müslüman Âlimler Birliği Başkanı]

"Zühaylî; büyük bir fakih, muhakkik bir usulcü ve ilmiyle amel eden bir âlim idi. Allah kendisine, yazdığı onlarca değerli eser ve araştırmalarıyla kütüphaneleri zenginleştirecek derece güçlü bir kalem lütfetmişti." [Prof. Dr. Sa'd b. Ali eş-Şehrânî / Dünya İslam Birliği Genel Sekreteri]

"Zühaylî; zühd ve kanaat sahibi, hakkı dile getiren, islâmî şîara sahip olan, hiçbir devlet adamına ve zengine yağcılık yapmayan ve ilim rütbesinin bütün rütbelerden üstün olduğuna inanan onurlu bir âlim idi." [Muhammed Kerîm Râcîh / Şam Âlimler Birliği Başkanı]

Yüce Allah Zühaylî hocamıza rahmet eylesin, ailesine, yakınlarına ve İslam âlemine sabırlar versin, onun geriye bıraktığı değerli eserlerinden yararlanmayı bizlere nasip eylesin.

İyiliklere Alışma ve Zor Şartlara Hazırlık Eğitimi: RAMAZAN

Mustafa AKPINAR
Etimesgut Vaizi

Ramazan-ı şerif ayı, hayatın akışı içerisinde başımıza gelebilecek bela, musibet ve felaketler karşısında bizi bütün bu zor şartlara hazırlayan bir eğitim dönemidir.

Bu eğitimi etkili, kapsamlı ve kalıcı bir şekilde alabileceğimiz en verimli zaman dilimi ramazan ayıdır.

KUŞKUSUZ, ramazan-ı şerif ayını başta kulluk, sabır ve takva olmak üzere insana ruh ve beden sağlığı kazandırması; insanı her türlü şirk, nifak ve günahlardan arındırması gibi yönleriyle ele alıp değerlendirmek mümkündür. Ancak, genel manada ramazanın insan üzerindeki etkisine baktığımızda; insanı iyiliklerle donatma, geleceğe hazırlama ve zor şartlara alıştırmaya yönü ağır basmaktadır. Bu manada ramazan ayını; iyiliklere alışma ve zor şartlara hazırlık eğitimi olarak görmek kanaatimce en kapsamlı bir değerlendirme olacaktır. Burada zor şartlar ifadesinden kastettiğim; dinin bizatihi kendisinden kaynaklanan zorluklar değil, insanın yaratılışı ve hayatın gerçeklerinden kaynaklanan

durumlardır. Zira İslam dini kolaylık dinidir. (Buhari, İman, 16.) Kaldı ki, Allah kulları için kolaylık diler, zorluk dilemez. (Bakara, 2/185.)

Akla şöyle bir soru gelebilir: İnsan iyiliklere alışma ve zor şartlara hazırlık eğitiminden geçmeli midir? İnsanın fıtrata ve yaratılış özelliği ile hayatın gerçekleri göz önüne alındığında böyle bir eğitimin zorunluluk arz ettiği görülecektir. İnsan bir yönüyle eşref-i mahlukat, (İsra, 17/70.) diğer yönüyle de; cahil, nankör, aceleci ve zorluklara dayanamayan bir varlıktır. (Ahzab, 33/72; Mearic, 70/20; Nisa, 4/28; Adiyat, 100/6.) Buna rağmen ağır bir sorumluluk yüklenmiştir. Göklerin, yerin ve dağların kabul etmeye yanaşmadığı emaneti insan üstlenmiştir. (Ahzab, 33/72.) Bu

büyük sorumluluğun her an farkında olması gereken insan, zayıf yönlerini güçlendirmeli ve terbiye etmelidir. Böylece, dinî emirlerle karşı zorluk hissi uyandıran yegâne düşmanımız olan nefis ve şeytana karşı hazırlıklı olma imkânı elde etmiş olur. İnsanın bir başka önemli yönü de alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. O kadar ki, zamanla insanı alışkanlıkları yönetmeye başlar. Öyleyse, insanın güzel alışkanlıklar kazanması; bir başka ifadeyle iyiliklerle bezenmesi kaçınılmazdır. Ramazan-ı şerif ayı, iyilikleri kazanma ve iyiliklere alışma açısından büyük bir fırsattır.

İnsan hayatı ise her zaman güllük gülistanlık değildir. Sağlık olduğu gibi hastalık da vardır. Tokluk olduğu gibi açlık da vardır. Barış olduğu gibi savaş da vardır. Başarı olduğu gibi başarısızlık da vardır. Zenginlik fakir düşmek, güçlüyken zayıf düşmek de vardır. Mutluyken hüznü olmak, genişken darda kalmak da vardır. (Bahara, 27155.) İşte ramazan-ı şerif ayı, hayatın akışı içerisinde başımıza gelebilecek bela, musibet ve felaketler karşısında bizi bütün bu zor şartlara hazırlayan bir eğitim dönemidir.

Bu eğitimi etkili, kapsamlı ve kalıcı bir şekilde alabileceğimiz en verimli zaman dilimi ramazan ayıdır. Yarattığı insanı en iyi bilen Yüce Allah, kullarına karşı şefkat ve merhametinin gereği, bizi her yıl bir ay boyunca zorunlu eğitime tabi tutmaktadır. On bir ay boyunca zayıflamış, örselenmiş, hastalanmış yönlerimizi diriltme, düzeltme ve tedavi etme imkânını sunmaktadır.

İlk bakışta görev ve sorumluluklarının büyüdüğü, yüklerinin art-

tığı hissiyle, nefsi karşısında zayıf düşen insanın imdadına Rabbi-mizin lütfu, merhameti ve mağfireti yetişir. Bu zorluklara ibadet şuuru ile rıza-yı Bari için katlanır insan. Ayette de bildirildiği üzere, oruçla takvaya ulaşan insan (Bahara, 2/183.) güç de olsa, ibadet şuuruyla engelleri aşmasını, zorluklara katlanmasını öğrenir. Çünkü kul olabilmenin sırrına ancak bu sorumlulukları yerine getirmekle ulaşılabilir. İbadet şuuruyla verilen bu eğitim insanda karaktere dönüşür ve bütün ömrünü kuşatır.

Şimdi, ramazanın bizi iyiliklere nasıl alıştırdığına ve zor şartlara nasıl hazırladığına bakalım:

Açlık ve oruç

Haddizatında aç kalmak oruç tutmak değildir. (Buhari, Savm, 8.) Açlık ibadet niyetiyle yapıldığında oruca dönüşür. Tek başına açlık bir eğitim aracı olarak da kullanılmaz. Sanıldığına aksine açlık insanı terbiye etmez, uslandırmaz, sakinleştirmez. Hatta açlık sabırsızlık verir, öfkeyi artırır, insanın keyfini kaçıır. Günün belli bir bölümünde aç kalan insana âdeta sabırsızlık, öfke, bitkinlik ve zorlanma hissi zerk edilir. İşte tam bu noktada orucun eğitim süreci başlar. Oruç, evvela açlığı ibadete dönüştürür ve zehre karşı panzehir gibi olur. Sonra öfkeye, sabırsızlığa, takatsizliğe ve huzursuzluğa karşı bir tahammül eğitimi verir. Oruç tutan kimse, sair zamanlarda kolay kolay engel olamadığı öfkesine, hırslarına orucun verdiği dayanma gücüyle kolaylıkla hâkim olur. İnsan oruç sayesinde bu başarıyı bir ay boyunca tekrar eder. Böylece tahammülsüzlüğün yerini sabır, öfkenin yerini tebessüm, düşmanlığın yerini kardeşlik, kalp kırmanın

yerini gönül alma alır. Böyle bir eğitim sürecine dâhil olanla olmanın bir olmayacağı açıktır. Hiç arzulamasak da savaşlar ve kıtlık sebebiyle toplumlar büyük bir imtihanla karşı karşıya kalabilir. En zor şartlarda bile iyi kalabilme eğitimini ancak oruç ibadetiyle alabiliriz. Kur'an'ın ismini bizzat zikrederek şereflendirdiği mübarek ramazan-ı şerif ayında (Bahara, 2/185.) oruca niyetlenen kişi iyiliğe ve iyi kalmaya niyet etmiş olur. Çevresindeki her türlü çirkinlik ve olumsuzluklara rağmen, diken tarlasında yetişen gül gibi, iyi kalabilmeye azmetmiş olur. Bununla birlikte oruçluysen de öfkesine hâkim olamayıp sonrasında yüzünün kızaracağı fiiller işleyen kişi, aslında açlığı oruca dönüştürememiş kimsedir.

Zaman ve oruç

Modern dünyanın en büyük problemlerinden biri zaman israfıdır. Zaman darlığından şikâyet etmeyemiyoruz. Ziyaretlemeye, kitap okumaya, bir kardeşimizin derdini dinlemeye çok kere zaman bulamayız. Oruç ibadeti bize zamanımızın ne kadar da bol olduğunu gösterir. Açlıkla birlikte âna odaklanan insan zamanı anbean yaşar. Sabah ile öğle arası, öğle ile ikindi arası, ikindi ile akşam arasının aslında ne kadar da uzun olduğunu öğrenir. Kısa olduğunu sandığımız bir günün aslında kısa olmadığını anlar. Böylece, zaman bilinci eğitimini de sunan oruç ibadeti, bize zamanı değerli kılmayı öğretir. Artık iyilik yapmak için vaktimizin yeterli olduğunu öğreniriz. Akrabalarımız, komşularımız, dostlarımız için ayrabilecek bol bol vaktimizin olduğunu anlarız. İmdat dileyenin imdadına koşmaya, bir yetimin başını okşa-

maya, başkalarının derdiyle hemhal olmaya ayıracak zamanımızın olduğunu anlarız. Nice insan boş vaktini heba eder, değerli vaktini değersizleştirir. Nice insan da ramazan-ı şerif sayesinde zamana anlam katar, anını bir ömre dönüştürür. Zaman, onun için iyi kalabilmenin ve iyilik yapmanın adı olur. Artık zaman zevküsefadan arındırılmış, iyilik cihetine çevrilmiş olur.

İbadetler ve oruç

Ramazan ayında dinî ve sosyal mükellefiyetlerin fazlaştığı bir gerçektir. Sair zamana göre daha fazla oruç, daha fazla namaz, daha fazla infak, daha fazla sosyal ilişki vardır. İbadetlerin fazlaştırılmasının hedefi ramazan sonrası için enerji depolamaktır. Daha fazla ibadetle ramazan ayında büyük bir enerji depolarız. Mukabeleler, nafileler, teravihler, fitre-zekât, hayır ve hasenat gibi ibadetlerimiz bizi âdeta kuşatır. Ramazan ayında yapılan bu ibadetler oruçla birlikte, tatlı bir heyecana, neşeli bir koşuşturmaya, doyumsuz bir lezzete dönüşür. Böylece iyiliğe alışmış oluruz. İyilik eyleme dönüşür ve artık ramazanla sınırlı kalmaz. Bir ay teravih namazı kılan kimseye,

ramazandan sonra beş vakit namaz kılmak kolay gelir.

Zekât, fitre, sadaka ve fidye gibi ibadetler bizi vermeye ve iyiliğe alıştıırır, cimrilikten kurtarır. Cimrilikten kurtulmak bizi sadece cömert kılmakla kalmaz, aynı zamanda başımıza bir felaket gelip bütün malımızı kaybettiğimizde bunu metanetle karşılamayı öğretir. Kendisine uzanan eli boş çevirmemeyi öğretir. Fakirleri, yetimleri, kimsesizleri doyurmayı öğretir. Allah'ın kendisine bahsettiği rızıktan Allah yolunda harcamaya alışmayan insan servetini kaybettiğinde tutunacak bir dal bulamaz.

Sosyalleşme ve oruç

İftarlarda, teravihte ve beş vakit namazda daha çok insanla bir araya gelerek sosyalleşme sağlanır. Ramazan ayı buluşmanın, kaynaşmanın, tanışmanın, bir araya gelmenin en yoğun yaşandığı aydır. İnsan, yalnız olmadığını anlar ramazan ayında. Çevresinde dostluk kuracak, dayanışma içinde olacak kimselerin de var olduğunu fark eder. Kimsesizlerin, hastaların, muhtaçların varlığından haberdar olur.

Ramazan ayı buluşmanın, kaynaşmanın, tanışmanın, bir araya gelmenin en yoğun yaşandığı aydır. İnsan, yalnız olmadığını anlar ramazan ayında. Çevresinde dostluk kuracak, dayanışma içinde olacak kimselerin de var olduğunu fark eder.

Görüldüğü gibi ramazan ve oruç kişiyi madden ve manen kuşatır. İyilikleri devam ettirebilecek güç kazandırır. Zira iyilik yapmak ve güçlülere tahammül belli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmaz. Ramazan ayı bize her yıl kendimizi yenileme, iyiliklerle bezenme, kötülüklerden arınma ve zor şartlara hazırlanma fırsatı verir. Şu hadis-i şerif konumuzu özetlemektedir: "Ramazan ayı geldiğinde cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanın ayakları bağlanır." (Buhari, Savm, 8-9.) Burada cennetin kapılarının açılması iyiliklerle bezenme, cehennem kapılarının kapanması kötülüklerden arınma, şeytanın ayaklarının bağlanması ise zor şartlara tahammül şeklinde anlaşılabilir.

Sonuç olarak; ramazanı iyi değerlendiren, ramazandan sonra karşılaşabileceği her türlü zorluğa karşı dayanma gücü kazanır. Alıştığı iyilikleri ve güzellikleri devam ettirme imkânı elde eder. Bunu her yıl tekrar eden mümin, ömrünü ramazana dönüştürmüş olur. Ramazana dönüşen ömür ise iyiliğe adanmış bir ömür olur.

“Emr-i bülendsin ey Ezan-ı Muhammedî.
Kâfi değil sadâna cihân-ı Muhammedî.
Sultan Selîm-i Evvel’i râmetmeyüp ecel,
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî.”

Yahya Kemal

Selahaddin ÇELEBİ
Cami Hizmetleri Daire Başkanı

Ezanlarımız

EZAN ulvi bir davettir. Ezan, günde beş defa yüksek bir nida ile okunan tüm insanlığa yönelik ilahî çağrının adıdır. Ezan, ilahî huzura, ikrama ve muhasebeye davettir. Ezan hürriyete, hâkimiyete ve namaza davettir. Dünyaya gelen çocuğun yeryüzünde duyduğu ilk sestir. Zira yeni doğan çocuğun sağ kulağına hafif sesle ezan, sol kulağına da kamet okumak men-dup sayılmıştır. (Ebu Davud, Edeb, 108; Tirmizi, Edahi, 17.)

Ezanın ortaya çıkışı

Namaz, Müslümanlara Mekke döneminde farz kılındığı hâlde Müslümanlar ibadetlerini gizlice yapmış, namazlarını da kimsenin görmeyeceği şekilde kılmışlardır. Medine’ye hicretle, Mescid-i Nebevî’nin inşasıyla namazlar bir arada kılınmaya başladı. İlk zamanlarda sokaklarda namaz vaktini haber vermek için “es-Salah, es-Salah/namaza, namaza” diye çağrıda bulunuldu. Fakat bunun yeterli olmadığını düşünen Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), namaza davetin nasıl olması gerektiğine dair ashabıyla istişare etmek için onları topladı. Sahabenin görüşlerini aldığı anda ortaya değişik teklifler çıktı. Bunlardan bazıları; nakus çalınması, ateş yakılması, boru öttürülmesidir. Nakus Hristiyanlar’ın, boru Yahudiler’in, ateş de Mecusiler’in davet aracı olduğu için Müslümanların gönlüne hoş gelmedi. İslam’ın farklı ve özgün bir daveti olmalıydı. İstişare sonucunda bir netice çıkmayınca sahabe düşünceli bir şekilde evlerine dağıldılar. Bu toplantıda olup istişare edilen konuyu kendine dert edinenlerden biri de Abdullah b. Zeyt idi. Olanları kendi diliyle şöyle anlatır: “Ben de o gece üzüntülü ve düşünceli olarak yatmıştım. Uyku ile uyanıklık arasında iken yeşil elbiseli biri yanıma

geldi, bir duvarın üzerinde durdu. Elinde bir çan vardı. Onunla aramızda şu konuşma geçti.

- Onu bana satar mısın?

“Ne yapacaksın ki?”

- Namaz için çalarız.

“Ben sana daha hayırlı bir şey versem olmaz mı?”

diyerek ezanın bilinen metnini kendisine ezberletmiştir.

Abdullah b. Zeyt, ertesini gün heyecanlı bir şekilde Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve durumu haber vermiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz ondan ezan cümlelerini Bilal-i Habeşi'ye öğretmesini istemiştir... Bu arada, Hz. Ömer de Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelip aynı rüyayı kendisinin de gördüğünü ancak Abdullah b. Zeyt'in erken davrandığını ifade etmiştir. (*Buhari, Ezan, 1; Müslim, Salat, 1.*) Bilal yüksekçe bir yere çıkıp ilk sabah ezanını okumuştur. (*Ebu Davud, Salat, 3.*)

Bir gün sabah vaktinde Bilal-i Habeşi'nin, evinin önünde “Es-salatü hayrun mine'n-nevm” diye seslenmesini Hz. Peygamber (s.a.s.) çok beğenmiş ve bu cümleyi sabah ezanına ilave etmesini istemiştir. (*Ebu Davud, Salat, 3.*) Hicri 1. yılda (m. 622) gerçekleşen ezanın meşru kılınması hadisesi ezanın hususi özelliklerini de ortaya koymaktadır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

Ezan orijinaldir.

İslam, kendinden önceki dinlerin bir devamı olmakla birlikte aynı zamanda bünyesinde birçok orijinal özellikleri ve yenilikleri de barındırmaktadır. Bunlardan biri de ezandır. Tevhidin sembolü olan ezan, Yahudi ve Hristiyanlar'ın ibadet için toplanmalarını sağlayan davetlerden çok farklıdır.

İlk ezan yankılandığında din ve tarih bilgisi konusundaki yetkinlikleriyle tanınan Medine'deki Yahudiler: “Ey Muhammed! Daha önce hiç bilinmeyen bir çağrı ortaya çıkarttın.” (*İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I, 76-77.*) diyerek hayretlerini dile getirmişlerdir.

Ünlü şair Bahtiyar Vahabzade'nin ifadesiyle:

Gece sükût içinde... Yer gök uykuda...

Birden açılan ele benzer yüce minarelerden

Bu göklerin sesidir, bu olamaz yer sesi

Gelir kulaklarıma “Allahü Ekber sesi...”

Ezan davettir. Namaz icabettir.

Mümin, ezanla, bir ömür günde beş defa namaza davet edilir ve bu davete icabet eder. Ezanda cümleler kısa ve anlaşılırdır. Muhteva

tevhidin bir ifadesidir. “Allahü Ekber” cümlesi varlık âleminin yegâne sahibi olan Yüce Allah'ın büyüklüğünün en güzel ifadesidir. Müezzinle birlikte yer gök şahitliklerini yineler. Allah'ın yüceliğinin ve teklîğinin ifade edilişi, Hz. Muhammed'in ismen zikredilişi ezanın verdiği mesajın net ve berrak oluşunu gösterir. Haydi Namaza... Haydi, Yüce Allah'ın huzurunda durmaya, Allah ile konuşmaya...

Müminlerin ezana icabet etmeleri gerektiğine dair herhâlde en güzel örnek şu olsa gerektir: Abdullah ibn Ümmi Mektum gözleri görmeyen âma bir sahabeydi. Camiye her vakit gelmesinin zorluğunu Hz. Peygamber (s.a.s.)'e anlatıp izin istedi. Allah Rasulü ona, “Ezani işitiyor musun?” diye sordu. Abdullah ibn Ümmi Mektum, “Evet işitiyorum.” deyince Hz. Peygamber; “O hâlde ezana icabet et ve camiye gel.” buyurdu. (*Müslim, Mesacid, 255; Nesai, İmamet, 50.*) Eviyle cami arasında bir ip çekildi ve Abdullah ibn Ümmi Mektum o ipe tutunarak camiye gelip gitmeye devam etti. Ulvi davete muhteşem bir icabet...

Ezan şair-i İslam'dandır.

Ezan, bir beldenin, köy, kasaba ve şehrin İslam diyarı olduğunun en açık ifadesidir. Merhum Akif'in ifadesiyle:

Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli / Ebedî yurdumun üstünde yer benim inlemeli.

Ezan, coğrafyaları, dilleri farklı da olsa bütün Müslümanların kardeşliğini ilan eder. Bütün Müslümanlar ezanla ortak değerlere sahip olduklarını anlar ve birbirlerine yakınlaşır. Taşdığı anlamla ezan, İslam'ın şiarı olmuştur.

Ezan müminlere anbean imanlı

olmanın heyecanını bahşederken, bütün insanlığa da İslam'ı anlatır.

Ezan ümmetin ortak değeridir.

Bölge ve dilleri farklı da olsa ezan müminlerin ortak değeridir. Ezanın kendine has manevi havası başka hiçbir dil ve tercümede herhalde bu kadar yüksek seviyede hissedilemez. Ezan, Müslümanların ortak dili olan Kur'an dilinde okunur. Mümine kimlik ve aidiyet kazandıran bu evrensel davet, kişiyi ümmet-i Muhammed'in bir ferdi olduğu şuuruna ulaştırır. Bu yönüyle de ezan evrensel ve lahutiliği ile herkesi kuşatır.

Ezan manevi koruma sağlar.

Mümin, abdestle şeytani duygu ve düşüncelerden arınır. Ezan okunduğu zaman da bütün şeytanlar ortadan kaybolur. (*Ebu Davud, Salat, 31, Darimi, Salat, 11.*) Bu eşsiz çağrı, yaratan, yaşatan ve koruyan Yüce Allah'ın adını anmaktır. Onun himayesine girip emniyette olmaktır. Hz. Peygamber (s.a.s.) yerleşim yerleri için ezanın önemini; "Bir yerleşim yerinde üç hane bulunur da ezan okunmaz ve namaz kameti getirilmezse, onlara ancak şeytan galip gelir." (*İbn Hanbel, IV, 445.*) ifadesiyle ortaya koymaktadır.

Ezan fetih/güvenliğin simgesidir.

Hız. Peygamber'in bir gece gözyaşlarıyla ve hüzünlü bir şekilde ayrılacak zorunda kaldığı Mekke'yi fethettiğinde yaptığı ilk iş Bilal-i Habeşi'ye ezan okutmak olmuştur. Allah Rasülü bir şehre İslam'ın mührünün nasıl vurulacağını en güzel şekilde öğretmek için bu güzel uygulamayı gerçekleştirmiştir. O günden sonra gerçekleştirilen fetihlerde şehre İslam mührü ezanla vurulmuştur. Ezan okunan yer zulmün, küfrün tasallutundan

kurtulmuş demektir. Ezanla şehir halkına İslam'ın söze dökülmüş bir özeti sunulmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) gazaya çıkan askerleri, bir yere baskın yapmadan önce gece ise sabahı beklemelerini ve ezanı gözetmelerini salık vermiş ve ezan okunduğunu duyduklarında oraya asla baskın yapmamalarını emretmiştir. (*Buhari, Ezan, 6; Müslim, Salat, 9.*)

Ezan günü taksim eder, vakti bereketlendirir.

Modern zamanların en sık duyulan cümlelerinden biri de zamanın çok hızlı bir şekilde akıp geçtiği ve bereketsiz olduğudur. Daralan zaman ezan ve namazla genişler.

Müminin hayat tarzı ibadet merkezli olduğu için onun kulağı ezanda, gözü namazdadır. Ezanla göz aydınlanır, gönül inşirah eder, vakit bereketlenir.

Ezan dinlenir, dinlendirir, hidayete erdirir.

Ezan gür bir sada ve güzel bir sesle okunur. Tevhidin ve risaletin en özlü cümleleri okunmaktadır. Ezan hürmetle okunduğu gibi hürmet ve edep ile dinlenir. Müezzinin söylediği cümleler tekrar edilir. (*Buhari, Ezan, 7.*) Ezan Müslümana haz ve coşku verdiği gibi gayrimüslimlerde de heyecan uyandırır. İhtida edenlerin İslam dinini seçiş hikâyelerini anlatan kitaplarda ezanla ilgili dikkat çeken duygulara yer verilir. (Örn. İhtida Öyküleri, DİB Yayınları.) Ezanın insana huzur veren bir nida olduğu ve insanın ezanı dinlemekten kendini alamadığı ifade edilir.

Ezanı okuyan müezzin itimada layık şerefli bir kişidir.

Ezan okurken teganniye kaçılmaz,

ölçülü okunur. Sesi aşırı derecede yükselterek ve mekanikleştirerek dinleyenlere, çocuk, hasta ve yaşlılara rahatsızlık vermeyecek şekilde usulüne uygun okunur. Müezzin ezan okurken kullandığı ses sistemlerini toplumu rahatsız etmeyecek şekilde kullanır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.); "İmam sorumluluk sahibi bir kişi, müezzin ise kendisine itimat edilen bir kişidir. Allah'ım imamları irşat et! Müezzinleri bağışla!" (*Tirmizi, Salat, 39.*) diyerek meslek erbabına sorumluluklarını hatırlatmış ve duada bulunmuştur. Yine Hz. Peygamber ezan okumanın fazileti hakkında şöyle buyurmuştur: "İlk safta durmanın ve müezzinlik yapmanın faziletini bilseydiniz birbirinizle yarışırınız." (*Buhari, Ezan, 9-32; Tirmizi, Mevakit, 52.*)

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in; "Kıyamet günü insanların en uzun boyusu/en şerefli müezzinlerdir." (*Müslim, Salat, 14.*) müjdesine nail olabilmek için Hz. Ömer; "Halifelik görevim olmasaydı müezzin olmayı arzu ederdim." diyerek müezzinliğin şerefine dikkat çekmiştir.

Ezanın bitiminden sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'in öğrettiği ve şefatine vesile olacağını haber verdiği duayı okunur.

"Ey bu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver. O'nu, vaat ettiğin Makam-ı Mahmut üzere dirilt." (*Buhari, Ezan, 8; Ebu Davud, Salat, 28.*)

Vakit tamam, bütün car ü civarı yoklayan o eşsiz nida, ezan okundu, haydi namaza!

Dünyaya gelişimiz ezanla, gidişimiz namazla olsun...

Oruç ile Gelenler

Doç. Dr. Ahmet ÇAPKU

Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

HER dinin kendine özgü ibadet biçimleri vardır. İslam'ın getirdiği namaz, oruç, zekât, hac ve diğer ibadetlerin kişinin iç ve dış dünyasına yansımaları söz konusudur. Hemen her birinin farklı görünümü olan ibadetlerin, nihai manada kişinin yetkinleşmesini ve dünya ahiret mutluluğunu gözettiğini söylemek mümkündür. Muhtelif gerekçeler dile getirilmekle birlikte ibadetlerin var oluş amacı ilahî hikmet boyutu ile ilişkilidir.

İslam dininin inanç ilkelerinden kabul edilen oruç, Arapçada 'sıyam' kelimesi ile ifade edilmiştir ki, bu kavram, kişinin bir işi yapmaktan kendini alıkoyması, susmak, durgunlaşmak, gibi manalara gelir. Oruç için önemli kavramlardan biri olan 'ımsak' (tutmak), oruçlunun, fecirden akşama kadar yemek, içmek ve cinsel ilişkiden kendini tutması/alıkoyması olarak anlaşılmıştır. Bu yönüyle mezkûr kavram, kişinin iradi açıdan yetkinleşmesi yanında bedeninin dünyevi ilgilere kapılmasını

önlemek ile de yakından ilgilidir. Bir dinin yapısını ana hatları ile üçe ayırmak mümkündür: a) İtikat denilen ve inanç ilkelerini oluşturan kısım. b) İbadetler denilen ve kendisi bu dünyada olduğu hâlde kişinin iç dünyasını metafizik alana bağlayan kısım. c) İnanan insanların dış dünyada yapıp etmelerini birtakım ölçülere bağlayan kısım (hukuk, ahlak vb.). Bunlar arasında ibadetlerin, itikat ile hukuk-ahlak arasında orta bir yerde durduğu görülür. Nitekim ibadetler içinde namaz, her

Ezcümle oruç, gerek kişinin iç dünyasında ve gerekse dış dünyada meydana getirdiği etki ile madde âleminde yaşayan insanı mana âleminin eşiğine taşıyan bir köprü görevi görür. Maneviyat ikliminin doğurduğu bu etki ile olsa gerektir ki, İslam toplumunda bu ayda insani haller en güzel kıvamına erişir.

ne kadar kişisel bir etkinlik olarak görülse de cemaatle namaz olunca toplumsal bir yapıya bürünür, mabetler ile mimari ve estetik bir görünüm kazanır. Hac ve zekât zengin kabul edilen müminin ibadeti olsa da işin içine fedakârlık, sabır, merhamet, sevgi, şükür gibi hâllerin girmesi ile kendini toplumsal bir örgü hâlinde var kılar. Büyük hekim ve hakîm İbn Sina'nın, eğer ki ibadetler olmasa idi din ve onun varlığının devamını sağlayan şekiller bir iki asırda yok olur giderdi (*Ibn Sina, Metafizik-III (el-İlahiyât), çev. E. Demirli, Ö. Türker, İst. 2005, Litera Yay., sf. 193.*) şeklindeki bakış açısı, ibadetlerin, dinin toplumsal açıdan kalıcılığında ne denli etken olduğuna işaret eder.

İbadetler içinde oruç, denilebilir ki, diğerlerinden daha ileri seviyede kişiseldir. Bu yönüyle toplumsallığa pek elverişli görülmez. Çünkü konu doğrudan kişi ile Allah arasındadır. Kimin oruç tutup tutmadığı da ancak bu ikisi arasında bilinen bir mahiyet arz eder. Orucun sadece Allah'a özgü bir ibadet oluşu ve mükâfatının da bu husus dikkate alınarak verilecek olması belki de meselenin söz konusu boyutu ile ilgilidir. Şu kadar var ki, oruç ve ramazan ayı, gerçekte derinden işleyen ve âdeta sessizce akıp giden sular gibidir. Çünkü oruç ibadeti, kişinin gündelik hayatında maddî boyutuyla beden, manevi boyutuyla sabır-şükür çizgisinde yaşanan bir özelliktedir. Oruçlunun iç dünyasında yaşadığı manevi hâl, dış dünyaya tevekkül, tahammül, teşekkür olarak yansır. Bu durum, orucun sadece bedene değil iradeye de tutturulmasının bir neticesidir. Oruçlunun kavga ve gereksiz tartışma gibi hâllerden kendini uzak tutması gerektiği tavsiyesi bununla ilgili olsa gerektir.

Oruç ayında müminin, kazandığı malından tasaddukta bulunması ayrıca tavsiye edilmiştir. Böylece kişinin, mal canın yongasıdır fehvasınca varlığının devamı açısından muhtaç olduğu malından feragatte bulunması ve iradesini bu yönde eğitmesi onu biraz daha Yaratıcıya yaklaştırır. Bu durum, güven duyulması gereken varlığın sadece Allah olduğunun bilincine erişme yürüyüşüdür. Kişi bu dünyada sağlığı ve imkânları yerinde biri olabilir. Ancak oruçluluk hâli, insanı belli şeylerden mahrum kılması itibarıyla onu diğerleri ile eşitler. Bunun da insanda başkalarına karşı bir farkındalık bilinci oluşturması umulur. Ki, başkalarını anlayabilmek ve onların hâli ile hâllenebilmek insanı hodkâm/bencil olmaktan uzaklaştırıp diğerkâm olmaya sevk eder.

Ramazan ayının son on gününde itikâf ibadeti bu noktada ayrıca önem arz eder. İtikâf, hâli vakti yerinde olduğu hâlde kişinin kendini dünyaya bir nevi kapatarak zahiri alakalardan bātuna yönelmesi ve onun maddeden manaya yükselişin bir remzidir. Anlayışlı, şahsiyetli ve gayretli kişilerden oluşan toplumlar erdemli toplum olmaya hak kazanırlar ve sözü edilen toplumlar başkalarının orada bulunmaya can attığı yaşana-sı yerler olurlar. İlerlemek, ileride olmak sadece maddeye çeşitli biçimler vererek diğer toplumlara nispetle belli bir mesafeyi katetmek değil aynı zamanda sözü edilen manevi hâlleri de kuşanmış olmak olsa gerektir.

Tasavvufta az yemek, az uyumak ve az konuşmak şeklinde formüle edilen edeplenme hâli ramazan ayında oruçlunun dikkat etmesi gereken bir hâldir. Bu açıdan oruçlu mümin, dünyaya karşı perhizkâr tavrı ve malından infak-

ta bulunması itibarıyla çağımızın hastalığı olan kibir ve bencillikten kendini arındırma yoluna girmiş olur. İrade eğitimi ve yetkinleşme noktasında Endülüslü filozof İbn Bacce'nin idealist bakış açısıyla hâkim ve hekimsiz bir erdemli toplum tasarımında oruç gibi bir ibadetin ne çok etkisi olabileceği açıktır. Bu yönüyle oruç, bedenin gereksiz maddî ilgilerden uzaklaşması açısından kişisel sağlığı beraberinde getirir, tasadduk ve infakta bulunma etkinliği yönüyle toplumda şefkat ve sevgi atmosferi oluşturur. İtikâf ise benin dünyevileşmesi önüne âdeta bir perde gibidir. Şu hâlde oruç, bedenin maddi alışkanlıklarına ve maddileşmeye karşı bir imsak olmaktadır ki, bu yönüyle kişi her ne kadar oruç tutuyor olarak görünse de aslında oruç, kişiyi olumsuz gidişata karşı tutmuş olmaktadır denilebilir.

Ezcümle oruç, gerek kişinin iç dünyasında ve gerekse dış dünyada meydana getirdiği etki ile madde âleminde yaşayan insanı mana âleminin eşğine taşıyan bir köprü görevi görür. Maneviyat ikliminin doğurduğu bu etki ile olsa gerektir ki, İslam toplumunda bu ayda insani haller en güzel kıvamına erişir. Hemen her türlü yüz kızartıcı işlerin belli ölçüde azalması, buna karşılık yardımlaşma, anlayış gösterme (müsamaha) gibi hâllerin belirgin şekilde tezahürü herhalde ramazanın bereketi ile açıklanabilir. Bu yönüyle o, Kur'an'ın kendisinde indirildiği bir rahmet olmaktadır. Onun için söz konusu kişisel ve toplumsal iyiliği tesis adına, "Sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun." (*Bakara, 2/185.*) buyruğu bir hakikatın ifadesidir.

Sükür, Nimeti Bağlar

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Diyânet İşleri Uzmanı

HİÇ düşündün mü sahip olduğun nimetlerin sayısını, bolluğunu ve büyüklüğünü? O nimetlerin nasıl olur da bu kadar kolaylıkla önüne serildiğini ve bu nimetlerin karşılığını ödemenin ise imkân dâhilinde olmadığını? Çoğumuz âdeta nimetler içinde yüzmemize rağmen nice nimetlere malik olduğumuzun farkında bile değiliz. Nimetin kadrini bilmek için önce nimetin marifetine sahip olmak gerek diyor İmam Gazali. Yüce Allah nimetleri kolaylıkla önümüze serdiği için onları hakkımız olarak görür, herkese verildiği için o nimetin bize özel verilmediği yanlıgısına kapılırız. Öyle değil mi? Hava, su, güneş, ay, toprak, bitkiler, hayvanlar ve dünyada gözümüzün değdiği her yerde O'nun bize ihsan ettiği nimetleri müşahede etmek mümkün. Hâl böyle iken, bunları nimet kabilinden saymayanlar şükürünü hakıyla eda edemez ve neticede elindeki nimetten de mahrum kalırlar.

Gazali'nin İhya'da tüm mahlukata verilen nimetlerden gaflette olanların hâlini anlattığı darb-ı mesele bak da ibret al. Bir kişi fakirliğini basiret sahiplerinden birine şikâyet ederek hâline çok üzüldüğünü söyleyince o zat "iki gözünün kör olup da karşılığında on bin dirhemnin olması seni sevindirir mi?" diye sorunca adam "hayır!" dedi. Bunun üzerine basiretli kişi: "O hâlde Mevla'nın senin yanında

sayısız nimetleri olduğu hâlde şikâyet etmeye utanmıyor musun?" diyerek Yüce Allah'ın sınırsız nimetlerini hatırlattı ona.

Nimetlerin ve nimeti verenin marifetine sahip isen hep şükür makamında olursun. Nimetin sahibine tevazu ile boyun bükerek O'nu anar, nimetlerini itiraf eder sonra da hamt, şükür ve methederek şükürün her hâlini kuşanırsın. Nitekim "Rabbinin nimetini anlat da anlat." (*Duha, 93/11.*) emrine icabet ederek dil ile şükürü eda etmek ve ihsan buyurduğu nimetlerini hamt ile anmak ve dili döndüğünce anlatmak gerek. Her ne kadar kelimeler yetmese de şükür tam anlamıyla yapmaya, sen şükre devam et, ta ki şükür sende kulluğun bir cüzü hâline gelene kadar.

Şükürün sadece dil ile ifadesi kâfi gelmez, Rabbin verdiği nimetlere bedenle de şükretmelisin. Hak Teala'nın sana bahşettiği iman ve İslam için, sağlıklı ve sıhhatli beden için, ailen, dostların, arkadaşların için... Kulluk vazifelerini yerine getirmek şükürün beden ile yapılmamasıdır. İbadetlerde devamlı ve dikkatli olmak, Allah'ın emir ve yasaklarına riayet etmek, Kur'an'ı okumak ve anlamak, Allah'ı çokça zikretmek ile şükürünü eda etmek kulluğunun gereğidir. Zira gecelerini bitap düşünceye kadar namaz ile nurlandıran Hz. Peygamber, neden bu kadar çok ibadet ettiğini soran Hz.

“Nimetlere şükretmeyen onların yok oluşunu kendi istemiş olur. Rabbine nimetleri için şükreden kimse ise, onları sağlam bir iple bağlamıştır.”

İbn Ataullah İskenderi

Aişe’ye: “Ya Aişe şükreden bir kul olmayayım mı?” (*Buhari, Teheccüd, 6.*) buyurarak şükürün nasıl yapılması gerektiğini göstermiştir.

Diğer taraftan her nimetin şükürü kendi cinsi ile olur. Yüce Mevla’nın saymakla bitmeyen nimetlerine karşılık her ne yaparsan yap yetersiz gelir. Ancak nimet olarak bize verdiklerini başkalarının da istifadesine verirsen şükreden kullardan olursun. Eğer mal vermişse onu fakir-fukara ile muhtaç ve kimsesizlerle paylaşarak şükürünü eda edebilirsin. İlim vermiş ise ilmin şükürü başkalarına öğretmekle olur. Gücün kuvvetin yerindeyse insanların yardımına koşarak, hayır işlerinde çalışarak şükür borcunu bir nebze olsun ödemiş olursun. Şükür Yüce Allah’ın sana bahsettiği nimetleri O’nun için sarf etmendir.

Şükür alışkanlık hâline getirmek her faniye nasip olmaz. Zira nimetler kolaylıkla elde edildiğinden onun üzerinde fazla düşünmez insanoğlu. Bu gaflet perdesinin kalkması için tefekküre ihtiyaç vardır ki, irfan ehli bize bunu öğretmişlerdir. Mesela onlardan bazıları şükür hakkıyla yapmak için hastanelere, mezarlıklara gider, orada Allah’ın kullarına verdiği çeşitli belaları görür, sağlık ve selamette olduklarına şükrederlerdi. İrfan ehlinin bir öğüdü de dünya işlerinde kendinden kötü hâlde olanlara bakmak, ibadet ve takva hususunda ise ken-

dinden daha iyi halde olanlara bakmaktır. Her hâllerine şükreden Allah dostları, şükretmek kadar sıkıntı ve musibetlere sabır göstermeyi de şükürün bir parçası olarak görmüşlerdir. Zira müminler “lütfun da hoş kahrın da hoş” diyerek Cenab-ı Hak’tan gelen her şeyi gönül rızasıyla karşılamış, şikâyetle bulunmaktan hayâ etmişlerdir. Hz. Peygamber müminin bu hâlini şöyle resmediyor bize: “Müminin durumu ne kadar da şaşırtıcıdır. Zira her ili onun için hayırdır. Üstelik bu başkasına değil sadece mümine has bir durumdur. Ona memnun olacağı bir şeye gelse şükreder; bu hayırdır. Hoşlanmadığı bir zarar gelse sabreder; bu da onun için hayır olur.” (*Müslim, Zühd, 64.*)

Hayat galesi içinde koşturmaktan, dünyaya ziyadesiyle dalmaktan tefekkürü ne az yapar olduk. Varlıkla imtihanı şükürle geçmek varken, unutup aldanmak da var. Hep daha fazlasını isteme, verilenle yetinememe hastalığına duçar olduğumuzdan şükürü de yitirdik. Hâlbuki, “Eğer şükrederseniz size elbette nimetlerimi artırırım.” (*İbrahim, 14/7.*) diye buyuran Cenab-ı Hak, lütuf ve keremiyle bize ikramlarını cömertçe sunmayı vadediyor. Nimeti bağlamanın, artarak devam etmesinin yolu çokça şükretmektir. Rabbimin bizleri şükürde daim olanlardan kılması duasıyla...

İftarlık Atom

Ali AYGÜN

*Bu kaçınıcı ramazan, daha kaç tane kaldı?
Renk uçuk, nakış silik, ocak sönük... Ne kaldı?*

Necip Fazıl Kısakürek

NİHAYETSİZ lütf ve ihsan günlerini içinde barındıran bir ramazan ayına daha ulaştık. Modern dünyada örselenmiş ruhlarımıza şifa olacak, kalbimizi bereketlendirecek yeniden ramazan. Müminler yine kardeşlerine sofralarını açacak, fakir ve yoksullara, garip ve kimsesizlere dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardım edecek. Komşusu açken tok yatamayan müminin iyiliğinden herkes gibi bu ramazanda da istifade edecek. Ruhlarımız oruçla, kardeşlikle, iyilikle tedavi olacak ve böylece oruç ruhların şölenine dönüşecek.

Çocukluğumun ramazanları

Ramazan geldi dayandı

Camiler nura boyandı

Top atıldı kandil yandı

Cümle âlem buna inandı

1980'li yılların Samsun'unda, çocukluğumun ramazanlarını anımsıyorum. Aylar öncesinden ramazan hazırlığına başlardı gençler, ablamlar... İmce usulüyle açılan yufkalar, özellikle sahur sofralarının vazgeçilmez lezzetleri arasında yer alırdı. Ramazana yakın bir zamanda komşular toplanır, bahçeye kocaman bir odun ateşi yakar, üzerine bir sac yerleştirir ve sırası ile açılan yufkaları

burada pişirirlerdi. İlk pişen yufkaları yemek için ateşin başında sıraya girmek biz çocukların pek hoşuna giderdi. Sonra hazırlanan yufkalar, çarşafırlara sarılıp ramazan yiyeceği olarak dolap üzerinde itina ile saklanırdı.

Ramazan davulunun sesi zaman zaman maniyle mezcolup yankılanırdı çocukluğumun ramazanlarında:

On bir ayın sultanı

Kıymetlidir her anı

Süslersin şu cihanı

Hoş geldin ya ramazan!

Ramazanın on beşinden sonra davulcular maniye değiştirir yavaş

yavaş ramazanı uğurlamaya geç-
cerlerdi:

İşte geldi gidiyor

Mutlu günler bitiyor

On bir ayın sultanı

Bize veda ediyor.

Bu manilerle geçirdi ramazan ge-
celeri. Uyanık olsam da yatağın
içinde kalır, davulcunun o yanık
sesini dinlerdim, ta ki sahur sofrası-
nın hazır olduğunu haber veren
annemin sesini duyana kadar.

Çocukluğumun ramazanları bi-
raz da atom demek. Samsun'da,
ramazanla özdeşleşmiş bir tatlı-
dır atom. Hâlâ üretilmeye, satıl-
maya ve yenmeye devam edilir.
Ramazan pidelerinin üzerine sür-
ülen yumurtanın sarısından arta
kalan beyazını değerlendirmek
için yapılır atomlar. Atomun ra-
mazanla özdeşleşmesi de bun-
dandır. 1980'lerde, çocukluğunu
Samsun'da geçirip de ramazanda
atom yememiş, hatta atom sat-
maya yeltenmemiş çocuk bula-
mazsınız desem abartmış olmam.
Ramazanda özellikle simit fırın-
larında yapılan atom, yağlı bir
kâğıdın üzerine itina ile yerleşti-
rilir, oradan da tepsilere dizilerek
satışa çıkarılır. Satıcılar gün boyu
sokakları: "Atom var atoom, iftar-
lık atoom!" diye inletir. Hatta bu,
teravih sonrasına da uzar. Cami-
den huzurla çıkan kalpler, atomla
daha da neşelenir.

Samsun Kavak Kazancı köyünde ramazan

Ramazanın ibtidası

Kuruldu cennet binası

Bu ayda oruç tutanın

Kabul olur her duası

İlk mihrap görevimi aldığım da
ramazan ayıydı. 1997'nin karlı, so-
ğuk, son günleriydi. Anneciğim:
"Ramazan ayı; iftarda, sahurda tek
başına ne yapacaksın!" diyerek
beni yalnız bırakmamış, beş hane-

li bu köyçeğize benimle gelmişti.
Her akşam bir eve iftara davetliy-
dik. Annemle onlara iftara gitme-
mizden çok memnun oluyorlardı.
Gitmezsek gönül koyacaklardı
bize. Altıncı gün, köy halkını sı-
rayla biz iftara davet ediyorduk.
Anneciğimle misafirleri iştiyakla
ağrılıyorduk. Sonra yeniden biz
onlara iftara gidiyorduk.

Namaz, oruç, iftar, teravih, sahur,
vaaz, sohbet, Kur'an tilavetleri ve
davetlerle geçmişti ramazan...

Samsun Bafra Elalan köyünde ramazan

Cümle âlem mesrur olur

Hep günahlar mağfur olur

Cümle yer gök pür-nur olur

Mübarek kadir gecesi

16 yıl aradan sonra öğretmenlik
müktesebatıyla yeniden mihra-
ba geçmiştim, on bir haneli bir
köyçeğizde. Bu sefer yanımda ne
anneciğim ne de bir başkası vardı.
İşte ilk teravih başlamıştı. Tera-
vihten önce yirmi, yirmi beş da-
kika vaaz etmişim. Kadın cemaat-
imiz üst katta yerini almıştı. Ço-
cuklarımız da camideydi. Sonra
namaza geçildi. Kalpler bir olup
Allah'a yöneldi.

Ramazan 2014'te yaz Kur'an
kurslarıyla gelmişti. Öğleye ka-
dar derslerimiz devam ediyordu,
öğleden sonra da sosyal etkinlik-
lerde bulunuyorduk. Kadir gece-
sinde, yaz Kur'an kursuna devam
eden öğrencilerimizle bir prog-
ram gerçekleştirmiştik.

Namazdan sonra köyün ileri ge-
lenlerinden Muzaffer Dayı: "Hocam,
saladan sonra seni sahurda
bekliyoruz." dediğinde çok şaşır-
mış, "İftara değil miydi, Muzaffer
Dayı?" diye tepki vermişim. "Tek
başına mı bırakacağız seni hocam,
keşik var bizim köyde, bekâr ho-
calarımızı hem iftara hem de sa-
hura sırayla davet ediyoruz?" de-

mişlerdi. "Sizi gece gece rahatsız
etmeyeyim." sözlerim onları ikna
etmeye yetmemişti. Kendi evlat-
ları gibi bağrılarına basmışlardı
beni.

Sahur salası okumaya gider-
ken keşiğin olduğu evin ışığının
çoktan yandığını görüyordum.
Sahurda evlerin ışıkları bir bir
yandığında köy, bir şölen hazır-
lığındaymışçasına uyanıyordu.
Beni en güzel şekilde ağrlamaya
çalışıyorlardı. Hele çocuklar, ben
geleceğim diye heyecanla yolumu
gözlüyorlardı. Adeta her evin bir
üyesi olmuştum burada.

Ve bugünün ramazanı

Ya Rab, şu muazzam ramazan

hürmetine,

Kaldır aradan vahdete hail ne ise.

Ya Rab, şu asırlarca süren

tefrikadan

Artık ezilip düşmesin ümmet ye'se

Mademki verdin bize bir ruh-ı nevîn

Ya Rab, daha bir nefha-i te'yd

insin.

Mehmet Akif Ersoy

Bugün, zaman ve mekân itibarıyla
o günlerden çok uzak bir yerde,
kendi kendime iftar ve sahur ya-
pacağım. O kalabalık iftar, sahur
sofraları olmayacak. "Ramazanlar
her sene başkalaşiyor". "Ah, nere-
de, o eski ramazanlar!", "Çocuk-
larımız eski ramazanları bilme-
yecekler." yakınmaları bir tarafa
akraba ve komşulardan uzakta
ramazanı idrak etmenin büyük
bir mahrumiyet olduğunu anlıyo-
rum.

Bu ramazan, yitirdiğimiz sılayıra-
him, kardeşlik ve dayanışma duy-
gularımızı canlandırсын!

İnsani ilişkilerimizin yeniden in-
şasına katkılar sağlasın!

Hayatımızı bereketlendirsın!

Ramazan-ı şerifiniz mübarek ol-
sun.

Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ
Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Edebiyat Penceresinden RAMAZAN

Ramazân erdi yine her gece yanar kandil
Ehl-i İslâma salar şu'le ser-â-ser kandil

EDEBİYAT, toplumun aynasıdır. Topluma ait inanç, düşünce, âdet, gelenek vb. hususiyetler hemen hemen her dönemde az veya çok edebî eserlere yansımıştır. Bu bağlamda köklü bir İslami geleneğe sahip olan milletimizin inanç ve yaşayış sisteminin tezahürlerinden birisi kabul edebileceğimiz ramazan ayına ait pek çok hususiyet edebî eserlerimizde yer bulmuştur.

Edebiyatımızda ramazan; genellikle mesnevilerde, Ramazaniye adı verilen kasidelerde, ilahilerde, manilerde ele alınır. Ramazana ait çeşitli hususiyetleri ihtiva eden gazel ve rubailer de vardır. Ayrıca, müstakil eser olarak veya çeşitli eserler içinde bir bölüm şeklinde orucun faziletlerinin anlatıldığını söylemek gerekir. Bu tür eserlerde, ramazan münasebetiyle toplumsal hayatta mey-

dana gelen değişiklikler renkli ve canlı tasvirlerle okuyucuya sunulur.

Müstakil bir mesnevi şeklinde kaleme alınan Süleyman Nahifi'nin Fazilet-i Savm adlı eseri, ramazan ayının öneminden ve oruç tutmanın faziletlerinden söz eden dikkat çekici bir eserdir.

Ramazanın en canlı olarak tasvir edildiği edebî ürünlerden biri şüphesiz Ramazaniyelerdir. Şairler, ramazanı vesile ederek padişahlara, vezirlere ve devrin önemli şahsiyetlerine âdetâ bir ramazan tebriki mahiyetinde kasideler yazmışlar; bu kasidelerin özellikle nesip bölümlerinde bu ayın öneminden ve bu ayda toplumda yaşanan hareketlilikten, canlılıktan özellikle bahsetmişlerdir. Sabit'in Baltacı Mehmet Paşa'ya sunduğu kasidesi ve Nedim'in Sadrazam İbrahim Paşa

için yazdığı Ramazaniye bu türün en başarılı iki örneği olarak kabul edilmektedir. Sünbülzade Vehbi, Enderunlu Vasıf, Şeyh Galip, Koca Ragıp Paşa, Süruri, Sami, Nahifi, Haşmet gibi başka şairlerin de başarılı Ramazaniyeler kaleme aldıkları görülmektedir.

Genellikle tekke edebiyatı çerçevesinde değerlendirilen ilahilerin, ramazan ayına has bir yeri vardır. Ramazanın gelişyle yaşanan sevincin şiire yansımaları olarak düşünülmeleri gereken "hoş geldin" ilahileri; bir yandan bu kutsî ayı edeple karşılarken, diğer yandan da insanlara bu ayın önem ve kıymetini hatırlatır. Bursalı İsmail Hakkı'nın bir ilahisinden aldığımız aşağıdaki dörtlük, ramazan ayında yapılması gerekenlerin bir şairin diliyle nazma dökülmesidir:

Kıl terâvîhi safalar bulagör

Et tesâbîhi vefalar bulagör

Zikr ü tâat nûru ile dolagör

Hamdülillâh geldi mâh-ı Ramazân

(Amil Çelebioğlu (1998). "Edebiyatımızda Ra-

mazan”, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: MEB Yayınları s. 692.)

Ramazan ayının on beşinden sonra ise elveda ilahileri okunur. 16. yüzyılın önemli gönül insanı Üftade Hazretlerinin bu meyanda bir ilahisi vardır:

Ey dostlarım ağlaşalım

Oruç ayı gitti yine

Hasret ile inleşelim

Oruç ayı gitti yine

Bir nâr idi Hak'tan gelip

Yere göğe nûru dolup

Sâdıkların elin alıp

Oruç ayı gitti yine

Zâlimlerin yollarını

Kesmiş idi ellerini

Yıkılmış idi illerini

Oruç ayı gitti yine

(Amil Çelebioğlu (1998). “Edebiyatımızda Ramazan”, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: MEB Yayınları, s. 693-394.)

Bahti mahlasını kullanan Sultan I. Ahmet’in aşağıdaki Der-Hakk-ı Ramazân-ı Mübarek başlıklı gazelinden aldığımız aşağıdaki beyit, ramazan ayına şiir yazma geleneğinin Osmanlı sarayındaki yansımasıdır. I. Ahmet, ramazanın gelişle camilerde yakılan kandillerin Müslümanların dünyalarını nasıl aydınlatıldığını heyecan ve coşkuyla anlatır:

Ramazân erdi yine her gece yanar kandil

Ehl-i İslâma salar şu'le ser-â-ser kandil

Edebiyatımızda, mağfiret ve marifet ayı olan ramazan bu türden beyitlerle heyecan ve coşkuyla anılırken bu heyecan ve coşku konuyla ilgili yazılan eserlerin muhtevasına da yansımıştır.

Şairler, ramazanda şahit olduklarını, toplumun bu ayı ihya ediş şekillerini kelimelerle resmederler. Mesela Sabit’in Baltacı’ya sunduğu kasidede:

Yevm-i şekk niyetine şîre sıkarkan yârân

Sıkboğaz itdi gelüg şahne-i şehri Ramazân

sözleri, “yevm-i şekk”in yani hilalin görülüp görülmediği münakaşaları arasında ramazanın geldiğini yansıtan bir ifade olarak karşımıza çıkar. Gerek bu kasidenin devamında ve ilgili başka şiirlerde ortaya konan tabloda, ramazanın nasıl canlı bir şekilde idrak edildiğini görmek mümkündür.

Ramazanı bir medeniyet olarak yaşayan ve yaşatan milletimizin, recep ayından başlamak üzere dinî vecibelerini yerine getirme gayretine girdiği görülür. Üç ay oruçlarına niyet edenler ve hatim okumak, nafilâ namazlar kılmak gibi ibadetler yanında; evlerde mevsimine göre ramazana mahsus yiyecekleri güllaç, tarhana, kavurma, şekerleme ve reçelleri hazırlamak başlıca kaygı olurdu.

(Abdülaziz Bey (1995). *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri; Toplum Hayatı, (Hzl: Kazım Ansan-Duygu Ansan Günay), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.*)

Ramazân başlayınca hayat, tamamıyla bu ayın üzerine kurulurdu. İnsanlar öğleye doğru uyanırlardı. Çalışma saatleri, kuşluk vaktiyle ikinci arasına alınırdu. Ramazanda ibadetlere ayrı bir önem verildiği için diğer zamanlarda namazlarını aksatanlar veya kılmayanlar, bu aya gelince muttaki olurlardı. Mümkün olduğu kadar namazlar cemaatle kılınırdı. İkinci namazından sonra iftar vaktine

kadar camilerde Kur’an okunur, vaaz ve mukabele dinlenirdi.

Heyecanla beklenen iftar sofrası en mükemmel şekilde hazırlanmaya çalışılırdı. İftardan sonra sokaklarda şahit olunan heyecan, coşku ve hareketlilik görülmeye değerdi.

Teravih namazı büyük bir coşkuyla ikame edilirdi. Camilerin önleri, ramazan ayının bereketinden kendi paylarına düşeni almak isteyen şekerciler ve tatlıcılarla dolardı.

Ramazân’ın gelmesiyle, halkın kolay ulaşabileceği mekânlarda pazarlar kurulur, tablalar şekerle doldurulurdu. Ayrıca, dönme dolaplarıyla meşhur eğlence merkezleri, oyun parkları hazırlanırdı. Genellikle iftar sonrası çocuklar buralarda eğlenirler. Yine karagöz, ortaoyunu gibi çeşitli seyirler ve eğlenceler ramazanın neşeli bir şekilde yaşanması için önemli alternatiflerdendi. Evde vakit geçirme niyetinde olanlar da kendi imkânları çerçevesinde aileleriyle, komşularıyla birlikte olurlar.

Sahuru beklemek genel bir âdetti. Sokakların canlılığı karşısında insanlar temcit yemeğine kadar keyifle ayakta kalırlardı. İbadet etmek isteyen ibadetiyle meşgul olur, sohbet etmek isteyen ise bir yârân meclisine dâhil olurdu.

Toplumumuzun ramazana verdiği önemin ve onu ihya ediş şekillerinin edebiyatımıza yansımasını bir yazıya sığdırmak mümkün değildir. Ecdadımızın ramazan medeniyetini iyi öğrenmek ve “Nerede o eski ramazanlar!” dememek için, ramazânı hak ettiği şekliyle idrak etmeye çalışma temennisisiyle...

Gönülden Kopan Beyitler

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şamil BAŞ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

*Bir nefes didâr için bin can fedâ etsem n'ola
Nice demlerdir esîr-i iştiyâkıdır gönül*
Nefî

İNSANIN hissiyat merkezi, yüreğin manevi cihetinin adıdır gönül. Kalp, dil, can, sadr, lüb ve fuad gibi kelimelerin karşısında Türkçedir gönül. Bizden, içimizdendir. Eskiler kâf-ı Türki ile söyleyip yazardı gönül kelimesini. Gerek şiirimizde gerekse halk dilinde pek çok atasözü, deyim ve terkiplerle birlikte yaşayıp kendini hem beşerî aşkın hem de ilahî aşkın mekânı bilmiştir gönül. Bu yüzden şiirin doğduğu yere de gönül denir ki aşkın ve ateşin bir sada ile gönülden çıkar şiir.

Edebiyatımızda Ahmet Paşa'nın meşhur, "Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül" nakaratlı murabbası başta olmak üzere gönülle ilgili beyitleri incelediğimizde atasözü, deyim ve terkiplerin seçkin örneklerine rastlamaktayız. Örneğin, "Gönül çocuğa benzer her gördüğünü ister" atasözü Levni'nin şu beytinde yer etmiştir:

Gözlerim cemâl-i cânâne hayrân

Gönül ma'sûmdur umar dimişler

"Gönül kalsın yol kalmasın" atasözümüzün güzel bir örneğini ise Misali Hasan'ın şu beytinde görmekteyiz:

Koyun küyünde gönlüm râh-ı gurbet ihtiyâr itdim

Gönül kalsun begim yol kalmasun dirler meseldir bu

"Gönül sultandır". Ona söz geçirilmez. Zati'nin dediği gibi:

İşğinde gâh sekbân ü gehî derbân olur

Hoş dimişler bunu ey dil kim gönül sultan olur.

Güzellik görecelidir ama güzelin farkına varan gönüldür. Ki "gönül kimi severse güzel odur". Gönülün güzel dediğine gayrısı çirkin dese ne gam. Kalender de öyle demiyor mu:

Güzel görünür işbu gönül her kimi seve

Tahkik budur özge haberler dimesünler.

Öyle ki sevmek için göz değil gönül gereklidir. Bu yüzden ki "göz gördü, gönül sevdi" denir. Bütün mesele âşğın bir gönle sahip olmasıdır. Çünkü acıyı çekecek olan da vuslata erecek olan da gönüldür. Taşlıcalı Yahya ne güzel dile getirmiş:

Göz görür gönül sever cevri ü cefâyâ sabr ider

Göz hemân ayn-ı inâ gönül belâdır aşka

Gönül bu bağlamda gözle temaşa eyler. Gönülü haberdar etmekte olan gözden irak bir gönle sabır gerektir. Bu nedenle "göz görmeyince gönül katlanır" denir. Atayı bu manayı şu beytinde dile döker:

Didedir aşka veren neşv ü nemâ

Katlanur göremeyicek dide gönül

İnsanın yıllar geçtikçe vücudu ihtiyarlar. Ancak, beden ne kadar yaşlanırsa yaşlansın “gönül kocamaz”. Bu, gönlün her dem gençlik ateşiyle yandığına delildir. Pertev Efendi'nin şu beyti buna güzel bir örnektir:

Sıfat kocar amma gönül kocamaz

Hevâ-yı aşkda fark-ı şebâb ü şeyb itmeme.

Beşerî aşkın yurdu olmakla birlikte gönlün asıl işlevi ilahî aşka mekân oluşudur. Kendisine şahdamarından daha yakın olan Allah'ı arayan insan onu gönlünde bulacaktır. Ancak gönlünden masıvayı çıkarmayanların kalbi kararmıştır. Şemseddin Sivasî'nin meşhur ifadesi ile “Sür çıkar ağyarı dilden tâ tecelli ide Hak / Padişah konmaz saraya hâne ma'mûr olmadan”. “Gönül Tanrının evidir” atasözümüz bu bağlamda değerlendirilmelidir. O yüzdendir ki bu evi imar etmek gerekir. Allah bedenlerimize, elimize ayağımıza değil kalbimize bakacaktır. Kaygusul Abdal'ın dediği gibi:

Hacce varan kişünün gönül yapmak işüdür

Gönül Hakkun beytidür pek sakın emmâreden

Benzer ifadeleri Yunus Emre'nin Divan'ında sıklıkla görmekle birlikte Yunus Emre'nin gönül mü Kâbe mi sorusuna Hak durağı şeklinde gönül cevabını verdiğini görmekteyiz:

Sorun bana akli eren gönül mü yeğ Kâbe mi yeğ

Ben aydıram gönül yeğdir gönülde Hak durağı

Âşık Paşa da gönül yıkanların doğru yoldan uzaklaşacağını “gönül yıkan Tanrıya ermez” atasözünü işleyen şu beytinde dile getirmektedir:

Kim ki bu könlü helâk eyler yıkar

Ol sebebden yol eri yoldan çıkar.

Çünkü gönül kıranlar hata içindedirler. “Gönül yarası onulmaz”dır. Bu yara diğer yaralara benzemez. Bu yarayı saracak, ona merhem olacak bir çare varsa o da gönül yapmaya çalışmaktır. Emrah bu hususu Müslüman kardeşinin gönlünü kırmamak üzerine söylediği şu beyitte dile getirir:

Tut bu nasihatim elden bırakma

Gönül beytullahdır taş urub yıkma

Hakkın tecelligâhı olan gönül imar edilmemişse ya da başkasının nazargâhını yıkmak ne kadar kötü ise

bir gönlü yapmak da o kadar iyidir. Ömer Hulusi, “nazargâh-ı ilahî” denilen gönle sahip kişilere yakın olmayı ve bekâya ulaşmayı şöyle nazmediyor:

Hoş gönülden fâriğ olma Hakk nazâr-gh eylesün

Sen bekâyı bul fenâda dilde dergâh eylesün

Nitekim “gönül yapmak Kâbe yapmaktır” sözü buradan gelmektedir. Fedayi Dede'nin şu dörtlüğü mevzuyla başka bir derinlik katmaktadır:

Ömür akar su gibidir fi'l-mesel

Cismın o su üzre yüzer bir hesap

Yapsa gönül hânesini ol sanem

Kâbeye varmış kadar eyler sevâb

Gönül yapmanın önemi üzerine “Hişm eyledin yüreciğim kopardın / Hatırcığım yapsan Kâbe yapardın” diyen Kul Mustafa ile Nevres'in gönül yapmanın önemine dair söylediği şu beyit, Yunus'un çağlar aşan “Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmağa geldim” ifadesi ile örtüşen zarafettir:

Bekâ-yı nâmdır üftâdegâne dest-gîr olmak

Gönül yapmaktığı mü'tâd iden mü'min harâb olmaz

Peki, bir gönlü yapmak nicedir. Bu sorunun cevabı “gönülden gönüle yol vardır” atasözümüzde saklıdır. Dadaloğlu'nun ifadesiyle “Gönülden gönüle yol gider dirlir / Onu sürmeğe bir hoş can gerek”. Bu yol zorlu bir yoldur. Dervişlik gerektirir. Ancak dervişlik de ne hırka ne de taç iledir. Yunus'un dediği üzere: “Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtaç değil”dir. İnsanlara sıkıntı ve zarar veren şeylerden azat olmuş bir gönüldür ancak gönülden gönüle varacak yolu yürüyecek olan. Şeyh Galip'in diliyle işte o zaman bir aynada görür gibi sırları keşf ediş başlayacaktır:

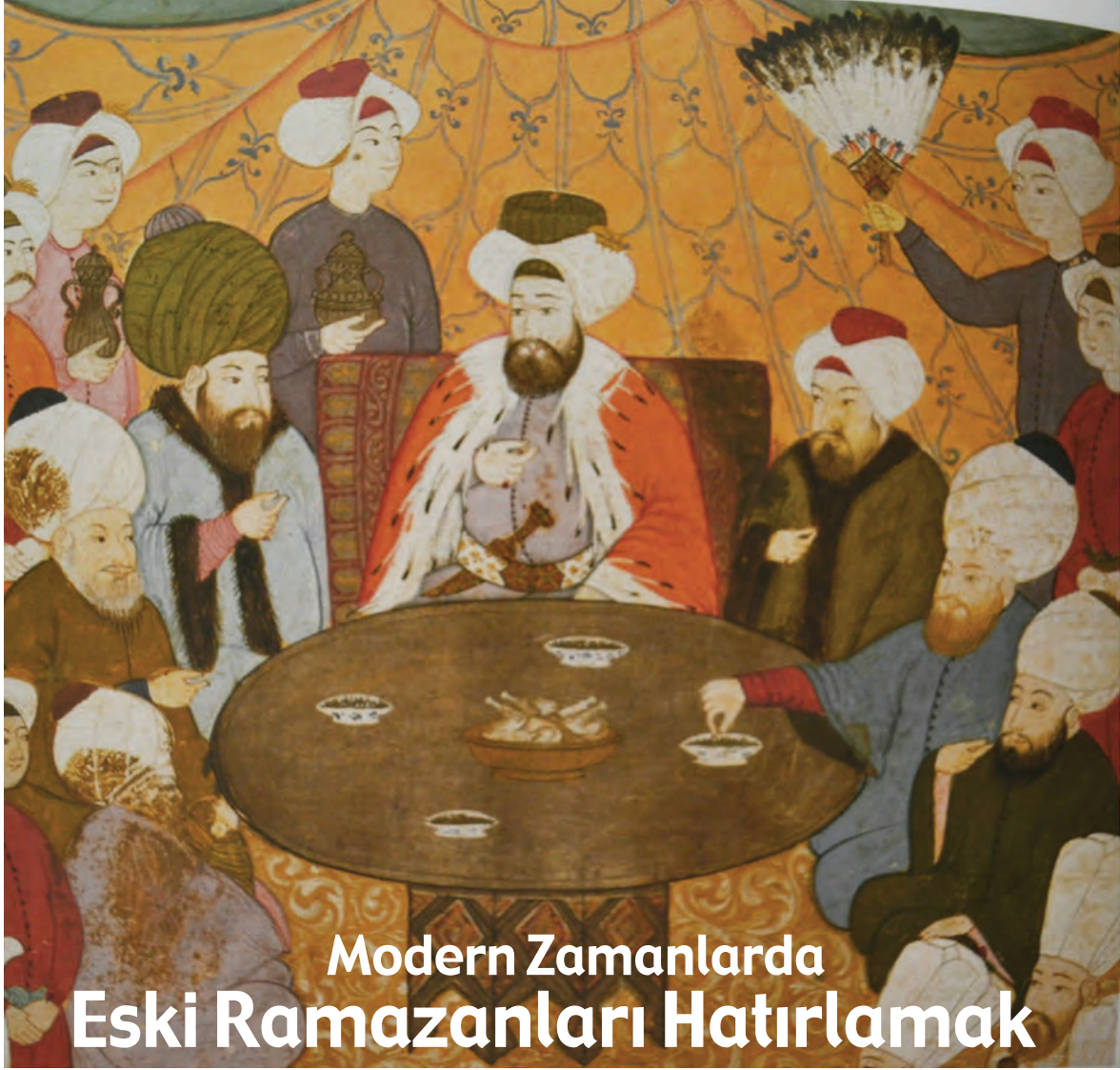
Almada vermede mir'ât-ı mukâbil gibidür

Keşf olur sırr-ı azîzân gönülden gönüle

Edebiyatımızda hiçbir şairimiz, mutasavvıfımız yoktur ki gönülle ilgili bir beyti olmasın. Gönle dair yüzlerce müelliften binlerce örnek beyit bulmamız mümkün. Bütün mesele kişinin bir gönle sahip olmanın farkına varabilmesinde ve kendini tanıyarak Rabkini bilmesinde gizlidir. O hâlde Niyazi-i Mısıri'nin konuyu özetleyen beytiyle noktalayalım:

Anladınsa sen seni, bildinse cân u teni,

Gayri ne var ey gönül cân u canân sendedir

Modern Zamanlarda Eski Ramazanları Hatırlamak

Prof. Dr. Alâattin KARACA

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

NECİP Fazıl “Ramazan” başlıklı şiirinde ramazanı;

“Ramazan mübarek ay, müminlerin balayı;

Hatırla der, suyu bal kaybedilmiş sılayı...”

dizeleriyle anlatır. Ramazan, insanın ‘sıla’yı, geldiği ve gideceği asıl yurdu hatırlamasına da bir vesiledir ona göre. Bütün bir yıl boyunca iş, şehir ve yollarda yorulan ruhumuzu dinlendirmek, kirlenen kalbimizi temizlemek için işte Kur’an’ın indirildiği kutsal ay geldi, Sezai Karakoç’un deyişiyle; “...vakit erişti ve saat, mucize saati çaldı da ufkumuzda, incecik,

gümüşten bir yay hâlinde, o ‘eski-mez, yıpranmaz, kararız hilâli gördük.” Tıpkı Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Hıra’ya çekildiği, ashab-ı kehf’in mağaraya sığındığı gibi biz de yıpranan ruhumuzu arındırmak, inancımızı tazelemek, unuttuğumuz ‘sıla’yı hatırlamak için oruca sığınıyoruz... Kalbimizi, dilimizi, kulağımızı, gözümüzü, elimizi metafizik pınarlarda yıkayacağız. Artık susmak vakti, oysa ne kadar konuştuk, ne kadar koştuk, ne kadar yorulduk gölgelerin peşinde... Şimdi görkemli binalar, vitrinler, neon lâmbaları ve ekranlar arasında unuttuklarımızı hatırlamak vakti...

Ramazan telaşı...

Mazi daima kendine çeker insanı; çünkü mazi, çocukluk cenneti gibidir, çocukluksa masumiyetin bahçesi... Kim masumiyet bahçesinden çıkmak ister ki!... Hepimizin mazide kalan ramazanları var, bir de sadece kitaplardan okuduğumuz, keşke görseydik dediğimiz ramazanlar... Eski İstanbul’un ramazanları da öyleymiş, hatıralardan okuyoruz. Ramazan gelmeden önce camilerde, sokaklarda, evlerde hummalı bir telaş... Sermet Muhtar Alus’un anlattığına göre; önce camiler temizlenir, ramazana on beş, yir-

mi gün kala şerefelere kandiller takılır, selatin camilerde minareler arasına mahya ipleri bağlanır, Beyazıt'ta Serasker Kapısından içeri beygirlerle iki mantelli top çekilir, dükkânların raflarına pırl pırl reçel kavanozları, renk renk şerbet şişeleri dizilir ve Beyazıt Camisi'nin avlusuna türlü malların satılacağı bir sergi açılmış... Şair, İstanbul'daki bu manzarayı; "Donanıp al akideyle şeker tablaları

Etti her küşe-i İstanbul'u Sük-i Mercân"

beytiyle tasvir ediyor. Direklerarası da eğlenceye hazırlanıyor tabii. Sokaklarda, kahvelerde, dükkânlarda hummalı bir telaş anlayacağımız... Hatta askerî mekteplerin tatil oluşu ve mekteplilerin cadde ve sokakları doldurması da ramazanın geldiğine işaretmiş... Şaban'ın on beşi oldu mu, tüm askerî öğrenciler evci ve sılacı edilmiş... Evler!... Evlerde de bir telaş!... Önce kilerlere erzak alınıyor. Yine Alus ve Musahipzade Celal'in anlattığına göre; büyük konaklarda iki türlü kiler varmış: Biri kalın, öteki ince kiler... Kalın kiler selamlıkta vekilharca emanet, ince kilerse haremde kâhya kadına. Kalın kilere yağlar, unlar, pirinçler, soğanlar, patatesler vs. konuyor, ince kilere ise türlü zeytinler, reçeller, turşular, peynirler, pasturmalar sucuklar, güllâçlar...

Hazırlık tamam, artık İstanbul hilalin doğmasını bekliyor!...

Hilalin doğuşu...

Bekleyiş!.. Şaban'ın 29'u... 'Kutsal gün' kapıda. Müminler ramazanın arifesinde hilali gözet-

liyor. A. Ragıp Akyavaş'ın naklettiğine göre, hilali görmede Cerrahpaşa İmamı epeyce ustaymış. İstanbul'da hilalin görüldüğü günün Şeyhülislam Kapısı'nda İstanbul kadısının huzurunda ispatı gerek. Hilali görenler, Şeyhülislam Kapısı'na koşuyor, biri alacaklı, diğeri borçlu gibi davranarak durumu kadiya arz ediyorlar, neticede hilalin görüldüğü şahitlerce de teyit edilince, görenlere para veriliyor. Sonra durum bir mazbata ile saraya bildirilip alınan irade gereğince Salıpazarı önünde demirli bulunan Utarit adlı gemiden toplar foga ediliyor, Süleymaniye'de kandille işaret veriliyor ve İcadiye, Selimiye, Beyazıt Meydanı'ndaki toplar ateşe başlıyor. Artık ramazan-ı mah-i gufran gelmiştir... Hoş gelmiş!... Nedim'in dediği üzere; "Sen kim gelesin meclise yer mi bulunmaz/ Baş üzre yerin var." Bursalı İsmail Hakkı da Ramazaniye'sinde bu kutsal mağfired ayını sevinçle karşıyor:

"Sâye saldı ehl-i imân üstüne

Hamdülillah geldi mâh-ı ramazan

Doğdu ol nûr ehl-i irfân üstüne

Hamdülillah geldi mâh-ı ramazan."

Her yerde bir neşe, kucaklaşmalar, el öpmeler, çocukların sevinç çığlıkları, davullar, sokakları çınlatan tekerlemeler:

- Ramazan geldi hoş geldi, baklava tepsisi boş geldi!!!..

Şimdi eski mahalle yok, çocuk seslerinin yerini araba kornalarının garip çığlıkları ve motor homurtuları aldı, mahyaları görmek de zor onca beton arasından...

Mahyalar...

Eski İstanbul'da ramazanın bir başka işareti de mahyalar. Ramazandan on, on beş gün önce iki minare arasına halatlar geriliyor, bu halatlara meşakkatli ve ince hesaplarla kandiller dizilerek çeşitli yazı ve resimlerden oluşan mahyalar kuruluyor. Camilerde minareler arasında kurulan mahyalara dış mahya deniyor. Bir de camilerin içinde, kubbeye kurulan iç mahyalar var. İstanbul'un semalarında mahyalar parlıyor: Önce; Merhaba Ya Şehr-i Ramazan, Safa Geldin... On beş gün sonra; Ya Hazret-i Allah, Ya Sübhan, Ya Rahman, Bismillah, İnna Fetahna Leke, Elhamdülillah... On beşinci gece Hırka-i Şerif Alayı münasebetiyle bu kez; araba, vapur, piyade kayığı, gül, lâle, hercai, menekşe resimleri... Kadir Gecesi'nde; Ya Kur'an, Ya Leyletü'l-Kadir... Arife gecesi ise; Elveda ve El-firak mahyaları...

İstanbul nur içinde!...

İftar sofrası...

İftar, sabrın meyvesi. Rezaizade'nin oğlu Ercümen Ekrem ve Sermet Muhtar Alus yazılarında Müslüman İstanbul'da iftar vaktinin bekleliğini tasvir eder. Şöyle; iftar yaklaşınca, tavuklar küme-se sokulur, hane halkı sofraya oturur, civardaki caminin kandilini gözetlemek ve top sesine kulak vermek için küçük besleme cihannümaya çıkarılır, sofrada herkesin kulağı kırışte...

- Atıldı galiba?... Bir ses işittim...

- Ne münasebet! Rüzgâr kapıyı çarptı, top değil...

Dakikalar geçmek bilmez, dudaklarda; "Allahümme ya vasie'l-

mağfire iğfiri..” duası... Derken besleme rasathanesinden inip müjdeyi verir. Bir yudum su, bir zeytin tanesi, reçele banılmış bir lokma pideyle açılır oruç... Sofrada neler yok ki!... Dilim dilim pide, simit, en az iki türlü reçel, zeytin, peynir, pastırma, sucuk, frenk üzümü, mandalina, bergamot, ağaç kavunu, zencefil, incir, salep kökü... Makamat-ı Mübareke ile münasebeti olanlar, sofraya ayrıca zemzem suyu ilave eder, oruçlarını zemzemle açarlarmış. İftar geleneğine göre önce çorba gelir, sonra mutlaka yumurta, ardından et yemeği, börek, bir sebze yemeği, pilav ve sıra tatlılarda. Bu arada eskiler, çorbadan sonra akşam namazını kılar ardından yemeğe devam ederlermiş. İftardan sonra ise gelsin kahve...

Musahipzade Celal, eski İstanbul'un zengin konak veya köşklelerinde kapılar herkese açılır, iftar davetleri verilir, bu evlerde kırk elli, hatta yüze yakın sofra kurulurdu, diyor. Ahbap ve akraba arasında, davetsiz ve ilk hafta içinde iftara gitmek, bir nezaket ve hürmet sayılırmış. Sonra iftarda misafirlere 'diş kirası' adıyla hediyeler vermek âdettenmiş, bilhassa fukaraya bir miktar para 'diş kirası' olarak verilirmiş.

Bunun dışında sarayda da ilk gün vükelaya, dokuzuncu güne kadar ise devletin ileri kademesinde bulunan zevata iftar yemeği verilmiş.

Teravih namazı ve sonrası...

Eski İstanbul'da iftardan sonra halk, ellerine fener ve mumlu fanuslar alarak sokağa koşar,

yaz ise, Fatih, Şehzadebaşı, Lâleli, Beyazıt, Sultanahmet, Ayasofya, Mahmutpaşa, Eyüp, Yeni Cami, Sultan Selim Cami meydanları hıncahınc dolar, teravihe kadar çubuklar, nargileler tüttürülür, deve tüyü fincanlarda köpüklü kahveler içilirmiş. Teravih vakti erişince de camilerde namazlar eda edilirmiş. Eskiden hâl ü vakti yerinde olanlar, ramazanda imam ve güzel sesli hafızlar tutar, teravih namazlarını konaklarında kılardıkları. Ama asl olan camilere gitmek... Vakit erişti mi, selatin camileri dolarmış. Teravihi, şimdiki gibi hızlı kıldırın da var, uzatan da... Hatta A. Ragıp Akyavaş, Fatih'te Sofiye tarikatı mensuplarının teravihte Kur'an'ı baştan sona okuduklarını ve teravihi sabah namazına bağladıklarını söyler. Tersine hızlı kıldırınlar da var. Örneğin Kadıköy Osmanağa Cami imamı rahmetli Said Efendi ile Kuyubaşı Cami imamı İsmail Efendi hızlı imamlardanmış. Teravihi hızlı kıldırınlara halk, hızından kinaye 'torpido imam' dermiş.

Ve teravihten sonra... Faytonlar, kupalar, konak ve köşklelerden çıkan türlü arabalar, katarlar hâlinde Direkleri'ne akıyorlar... Camilerden dağılan halkın bir kısmı Yeşiltulumba, Çemberlitaş, Tavukpazarı semai kahvelerine dağılıyor, bir kısmı Kambur Sarı Efendi, Mevlanakapılı Ahmet Efendi, Hayali Kâtip Salih ve Şeyh Fehmi efendilerin Karagöz oyunlarını, bir kısmı da Saraçhanebaşı'nda Meddah Sururi veya Çarşıkapısı'nda Meddah Aşki Efendi'yi seyretmeye gidiyor...

Haydin sahura...

Sahur vakti erişti... İstanbul halkı evlerine çekildi, kimi uykuda, kimi sahur beklemeye. Sokakta davulcular... Ramazan davulcuları bunlar. Gecenin bir yarısı davul sesinden camlar zingirdamakta... Davulcunun dilinde türlü maniler, İstanbullular sahur kalkıyor:

“Enginarı taşladılar

Teravihe başladılar

Mahallenin çocukları

Fenerimi taşladılar”

Malik Aksel, İstanbul'un Ortası'nda, eski davulculardan Bekçi Ömer Ağa'yı “...Ömer Ağa, ramazan davulunu çalarken âdeta kendinden geçer, bazen poturlu dizi ile davulu havaya fırlatır...” sözleriyle uzun uzun anlatır.

Sahurda çocuklar unutulmamalı! Sahura kalkmak için büyüklere ne kadar yalvarırlar bilirsiniz! Ne masum hevestir o! Ninem, beni sahur kaldıracaksın tamam mı? Tamam kuzum. Sevinçle, heyecanla kalkarlar yataklarından gecenin bir yarısı!... Enderunlu Vasıf, bu masum hevesi bir beytinde dile getirmiş. Bu çocuk nasıl kırılır! Anası onu sahur nasıl kaldırmaz!

“Sıbyân heves-i ni'met-i savm ile demekde

Bu şeb beni cânım nine sâhûra uyardır”

Kalk bakalım yumurcak! Ohoo kalkmış zaten!..

Bayram: Elveda ya şehir-i ramazan...

Hilal, iftar, teravih, camiler, sahur, mahyalar, meddah, karagöz, orta oyunu, Hırka-i Saadet ziyareti, Kadir Gecesi Ramazan ayının

Camilerden dağılan halkın bir kısmı Yeşiltulumba, Çemberlitaş, Tavukpazarı semai kahvelerine dağılıyor, bir kısmı Kambur Sarı Efendi, Mevlanakapılı Ahmet Efendi, Hayali Kâtip Salih ve Şeyh Fehmi efendilerin Karagöz oyunlarını, bir kısmı da Saraçhanebaşı'nda Meddah Sururi veya Çarşıkapısı'nda Meddah Aşki Efendi'yi seyretmeye gidiyor...

sonuna geldik. Kadir Gecesi, tüm eğlence yerleri kapatılmış, minareler kandillerle donatılmış, İstanbullu müminler camilerde, ramazana veda ediyorlar artık! Bayrama eriştik...

Bayram da hilalle ispat edilirdi eskiden, davullar, toplarla ilan edilirdi. Bayram öncesi evlerde yine bir telaş... Bayramlıklar alınıyor, temizlik vs. Refik Halit anılarında annelerin çarşıdan düzinelerce 'bayram mendili' aldığını, bayramda gelen çocuklara, içine ak ve sarı akçelerin konulduğu bu mendillerden verildiğini söyler. Bu âdet sonra unutulmuş. Bayram sabahı, minarelerde

ilahî nağmelerle temcit veriliyor, müminler camilere koşuyor akın akın... Namaz, tekbirler ve dua sesleri yayılıyor semaya... Namazdan sonra herkes, camide el sıkışıp, kucaklaşıp, küçükler büyüklerin ellerini öpüp, bayramlaşıyor... Yüzlerde nur, gözlerde sevinç! Evlerde bayramlaşma, ortaya renk renk şekerler, şekerlemeler konuyor, konu komşu ziyaretleri başlıyor. Saraylarda, konaklarda misafirlere şeker yerine lokum ikram ediliyor... İşte ramazan davulcuları da geldi. Bu da ayrı bir merasim. Davul kapı önünde zıngır zıngır, dilde yine maniler. Bahşişlerini isterler. Bu işin de bir usulü var:

“Davulumun ipi ilmek
Sırtımda kalmadı gömlek
Bahşişimi çokça verin
Hak müyesser etsin gülmek”...

Bu duaya bahşiş verilmez mi? Refik Halit, bu davulcuları anılarında şöyle tasvir eder:

“Ramazan Bayramı sabahı, davulu ile mahalleyi dolaşan bekçi babanın arkasında bir yardımcı da yürürdü; elinde bir sırk tutardı, bu sırk evlerden verilen irili ufaklı mendillerle donatılmıştı. (...) Mendil hevengi, donanmış bir gemi direği gibi bayram gününü şenlendirirdi!”

Ve çocuklar, büyüklerin verdiği akçeleri kaptıkları gibi bayram yerlerine koşuyorlar; eski İstanbul'un meşhur bayram yerlerine; Fatih, Vefa, Cinci Meydanı, Kadırga, Üsküdar'da Doğancılar, Haydarpaşa, Beşiktaş'ta İhlamur Köşkü civarı, Beyoğlu'nda Firuzaga, Karabaş, Kasımpaşa'da Tabakhane Meydanlarına... Bu meydanlarda çadırlar kurulmuş, büyükçe bir çadırda hokkabazlar, cambazlar, deniz kızları... Diğer yanda salıncaklar, atlıkarcılar, çek-çek arabaları, seyyar satıcılar, oyuncakçılar, kuşlokumcular, gevrekçiler, börekçiler, simitçiler, şerbetçiler... Bir curcuna, bir neşe... Mehmet Âkif, “Bayram” adlı şiirinde anlatır bu neşeyi:

“Âfâk bütün hande, cihan başka cihandır

Bayram ne kadar hoş, ne şetaretli zamandır”

İşte bizim ramazanımız bu! Tanpınar'ın Mahur Beste'de söylediği gibi “Ramazan'ın ta kendisi...”

Ali AYGÜN

Sayın Hocam, uzun yıllar bir derginin editör ya da yöneticisi olmaktan uzak durdunuz. Şu anda Hece dergisinin yayın yönetmenisiniz. Bu konuda neler söylersiniz?

Evet, uzun yıllar Maveria dergisinden sonra, her ne kadar dergilerde yazmaya devam etmiş olsam bile, yönetici olarak editör olarak yahut dergilerin yönetimiyle organik bir ilişkim olmamıştı ama Hece dergisi bize böyle bir teklifle geldiğinde bunu kabul ettim. Gerçi kabul ederken epey zorlandım. Acaba üstesinden gelebilir miyiz, acaba yeni akımlara, yeni anlayışlara kendimizi açabilir miyiz endişesi bana hâkim olmuştu. Ama netice itibarıyla kabul ettik. Bu benim kendimi yenilememin yolunu açtı. Bir yandan biz kendi düşündüklerimizi kendi yeniliklerimizi bu dergi çerçevesinde yansıtmaya çalışırken bir yandan da yenilikleri görmeye, tanımaya ve benimsemeye çalışmanın yolunu açmış oldu Hece dergisi.

Türk edebiyat ve düşünce tarihinde derin izler bırakan hepsi birbirinden değerli yedi güzel adamın ortak hikâyesinin ekrana taşınmasıyla özellikle genç nesiller yedi güzel adamdan haber-

Rasim ÖZDENÖREN:

“Efendimizin (s.a.s.)

Mekke’yi geride bıraktığı

gibi, küfrün bütün

kurumlarını, kavramlarını

bir tarafa bırakacağız,

kendi Medine’imize, zihinsel

Medine’imize taşınacağız.”

dar oldu. Yedi güzel adamı günümüz gençliğine biraz anlatır mısınız? Yedi Güzel Adamın dünyaya karşı duruşu neydi, okuyucularına hangi mesajı vermekteydiler?

Bu arkadaşlar, lise 1. sınıftan itibaren birbirlerini tanıyan, birbirlerini tanıdıklarını zamanda da hepsi müstakil olarak, birbirinden bağımsız olarak edebiyata ilgi duyan genç adamlardı.

Bu arkadaşlar, birbirlerinden habersiz ve bilgisiz olarak hepsinin ortak paydası edebiyattı. Şiirle ilgileniyorlardı, ben bir tek öyküyle ilgileniyordum onların arasında. Tanışmamız gerçekleştiğinde bir süre sonra birbirimizin bu özelliklerini de tanımış olduk. Bu özelliklerimizi Maraş’ta oranın edebiyat, oranın mahalli gazetelerinde edebiyat sayfaları hazırlamaya yöneltti. Ali Kutlay ile ben Gençlik gazetesinde sanat ve edebiyat sayfaları düzenledik. Yıllarca da çıkardık. Alaattin Özdenören’le Cahit Zarifoğlu Hizmet gazetesinde, Erdem Bayazıt ile Cahit’in kardeşi, ağabeyi Sait Zarifoğlu Engizek gazetesinde sanat, edebiyat sayfası düzenlediler, uzun yıllar da devam ettiler. Ayrıca biz bu gazetelerde günlük yazılar yazıyor-

duk, lise öğrencisi olmamıza rağmen. Uzunca bir süre onları devam ettirdik. Sonra yeni edebiyat dergisi olarak 50 senelik yayın organı olan Hamle dergisini çıkarma teşebbüsümüz oldu. Üç beş sayı kadar onu çıkarma imkânımız oldu.

Edebiyat ortak paydasında buluştular, fakat bununla yetinmediler, onlar aynı zamanda birbirleriyle bir dava arkadaşlığı diyeceğim ama bu kelime şimdi farklı camiaların nerdeyse malî hâline gelmeye başladığı için o kelimeyi de kullanmak istemiyorum. Bunlar hayatları boyunca bir dayanışma içinde oldular. Bunların cepleri birbirinden farklı olmadı. Birinin cebi, hepsinin cebiydi. Birbirlerinden ödünç aldıkları şeyi geri vermemecesine aırlardı veya almamacasına verirlerdi. Dolayısıyla onların tuzları, aşları, evleri, mutfakları birbirlerine sürekli açık kalmıştır, sürekli dayanışma içinde kalmışlardır. Bu arkadaşlarımızın en güzel özelliklerinden biri cömert olmalarıydı. Daha da önemlisi bunlar birbirlerinin başarısını asla kıskanmadılar. Bilakis birinin başarısına şahit olduğunda, o başarı, bu arkadaşların tamamının ortak sevinci olarak yaşandı. Böyle bir dayanış, anlayış içinde ömürlerini sürdürdüler. 1955 yılında başlayıp bu arkadaşlarımızın her birinin ölüm anına kadar devam etmiş olan bu dayanışma sürecinde birbirlerine karşı bir defa olsun birbirleriyle yüksek sesle konuştuklarını hatırlamam.

“Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler”, “Müslümanca Yaşamak”, “Yeniden İnanmak” adlı eserleriniz, sizin düşünce dünyanızın yapı taşları konumunda. Bize bu eserler çerçevesinde neler söylersiniz?

Biz bu eserlerle şöyle bir şeyi denemeye gayret ettik. Şimdi günümüzün kurulu düzeninde, bunu Türkiye olarak bizim kendi ülkemiz olarak kabul ettiğimizde. Bu ülkede İslam hayata geçirilmiş mi, hayır. Münferit Müslümanlar bu ülkede 70 küsur milyon insan yaşıyor, fakat bunların ayak bastığı zemin İslami bir ortam mıdır, hayır. İslam dışı bir ortam içinde yaşıyoruz. Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler’de bunu anlatmaya çalıştım. Müslümanca Yaşamak’ta da bunun hayata nasıl geçirebileceğinin yollarını göstermeye çalıştım, bunun tabii bir reçetesi yok, keşke reçetesi olsa da onu yazabilsem, Yeniden İnanmak’ta

Daha fazla dünyevileştik ya da dünyevileşmedik, hepimiz modern hayatın darbesini bir şekilde yemişiz. Bunun farkında olmamız gerekiyor. Ben bunu öneriyorum. Şayet bunun farkına varırsak modern hayatın bizim zihnimizi ne ölçüde darbelemiş olduğunun farkına varırsak teşhisimizi doğru yapabilirsek tedavimizi de aynı istikamette, doğru bir şekilde yapabiliriz diye düşünüyorum.

ise bize örnek olabilecek modellerin ne olduğu üzerine düşünmeye çalıştık, o modelin de asr-ı saadet insanı, yani sahabilerin olduğunu düşündük. Sahabiler nasıl yaşıyordu, sahabiler kendilerine bir tebliğ geldiğinde namaz kılacak, zekât vereceksin, şarap içmeyeceksin tebliği geldiğinde bunun müzakeresini yapmazlardı. Bunu yapacaksın denildiği anda her şey bir tarafa o emir bir tarafa diye düşünülürdü. Bugün peki Müslümanın ne yapması lazım? Bugün Müslümanın hicretini ikmal etmesi lazım. Efendimizin yaşadığı hicret, farz hicret, bir defaya mahsus yaşandı bitti. Bütün Müslümanları da içine aldı o hicret. Fakat bugün bizim yerine getirmemiz gereken bir başka hicretin olduğunu düşünüyorum o da bizim zihinsel hicretimiz. Küfrün bize telkin ettiği bütün kurumları, kavramları Efendimizin (s.a.s.) Mekke’yi geride bıraktığı gibi, küfrün bütün kurumlarını, kavramlarını bir tarafa bırakacağız, kendi Medine’mize, zihinsel Medine’mize taşınacağız. Yeniden inanmanın yolunun da bu zihinsel hicret olduğunu düşünüyorum.

Müslümanların daha da dünyevileştiğini mi düşünüyorsunuz?

Daha fazla dünyevileştik ya da dünyevileşmedik, hepimiz modern hayatın darbesini bir şekilde yemişiz. Ama bunun farkında olmamız gerekiyor. Ben bunu öneriyorum. Şayet bunun farkı-

na varırsak modern hayatın bizim zihnimizi ne ölçüde darbelemiş olduğunun farkına varırsak teşhisimizi doğru yapabilirsek tedavimizi de aynı istikamette, doğru bir şekilde yapabiliriz diye düşünüyorum.

Günümüz Müslüman sanatçısının dünya algısı nasıl olmalıdır? Edebiyat ve estetik nedir, İslam estetiği nasıl algılanmaktadır?

İslam estetiği denildiğinde bir çıkış yolu bulmamız hemen hemen imkânsız gibi bir şey olur. Nitekim bizim mezheplerimizde de İslam'a göre budur demiyoruz dikkat edersek. İmam-ı Azam böyle söylemiştir, İmam Şafii böyle söylemiştir, İmam Malik böyle söylemiştir diyoruz. İmamların ismine nispet ediyoruz, İslam böyle söylemiştir demiyoruz. O insanlar neye göre konuşuyor, o insanlar da hadis-i şerifleri, ayet-i kerimeleri zikretmek suretiyle bunu ben böyle anlıyorum diyorlar. Bunun mutlak manası budur demiyorlar. Nitekim hepsi kendi fikrini der-beyan ettikten sonra Allahü âlem diye bitiriyor kanaatini. Bunun manası nedir, ben bunu böyle yorumluyorum arkadaşlar, benim bu yorumuma katılıyorsan katılırsın. İslam böyle diyor diye bir şey yok.

İslam estetiği, benim kendi yorumum var, falanca arkadaşımızın başka bir yorumu var, dolayısıyla İslami estetikten ziyade Müslümanca bir estetiği ön görüyoruz. Nitekim bizim kitabımızın adı: "Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler." Biz onu İslam'a izafe ettiğimiz takdirde, Allah muhafaza, kendi yanlışımızı da İslam'a izafe etmiş oluruz. Bizler hatalıyız İslam'da hata yok. Bizler İslam'ı yanlış anlayabilir, yanlış uygulayabiliriz, o yanlış bize aittir, İslam'a değil. İslam estetiği dediğimizde de yine konuyu bu şekilde İslam'a mal etmeye teşebbüs etmiş oluruz. Biz hatadan müstağni kalırız, kendi yaptığımız hatayı İslam'a izafe etmiş oluruz. Onun için ben elimden geldiği kadar, bir sürçülisan etmedikçe İslami düşünce demekten, İslam estetiği demekten geri duruyorum. Ama Müslüman dediğimiz takdirde hatalar, kusurlar kula ait kalır, İslam münezzeh olarak kalır. Benden daha iyi düşünen, daha iyi mütalaa sahibi olanlar benden daha iyi yorumlar, o yorumlara da açık tutulur olay. Bu girişten sonra şunu söyleyebilirim: İslam bize belli bir

devlet düzeni ön görmemiş, ama belli bir devleti yönetmemiz için ilkeler ön görmüş. Adalet ilkesini ön görmüş. İslam estetiği, bizi önceden sınırlamamış, şiiri şöyle yazacaksın, konusu şu olacak, şekli bu olacak, böyle bir şiirin vezniyle, kafiyesiyle gelmemiş, ama güzelliği ön görmüş. Hikâye, roman yazacaksın veya yazmayacaksın dememiş. Ama bunların ilkesini ön görmüş. Bize bir ahlak ön görmüş, bize bir estetik ilkesi ön görmüş. Efendimizin (s.a.s.) bütün hadis-i şerifleri gerek fiili gerek şifahi, çok enteresandır, hangisinden hareket edersek edelim interaktif şekilde bir hadis-i şerif bizi diğer bütün hadis-i şeriflere iletiyor, bize onların yolunu açıyor, ayrıca Kur'an'ın yolunu açıyor. İnteraktif şekilde. Nasıl ki kitabın bütün her bir ayeti en somut gibi görünen bir ayeti bile nasıl ki bize diğer bütüne ulaşmanın anahtarını veriyor ise hadis-i şeriflerin de böyle çok ilginç bir özelliği var bize diğer bütün hadis-i şeriflerin yolunu açıyor. Çok sade bir örnek aktarayım: Mezarı kazmışlar, mevtayı defnetmişler, defin esnasında küçük bir çıkıntı varmış Efendimiz mübarek eliyle o çıkıntıyı düzeltmiş. Ashabın da dikkatini çekmiş, bilahare sormuşlar Efendimize: "Ya Rasulallah o çıkıntının ölüye bir zararı var mıydı?" O da demiş ki: "Hayır, ölüye zararı da faydası da yoktu. Ama gözü rahatsız ediyordu." İşte bize bir estetik kural: "Gözü rahatsız etmemek." Türkçedeki güzel kelimesi aslında "gözel"dir. Göz, gözden, göze uygun olan demek. Göze uygun olması yani göze güzel görünsün. Göze güzel görünen şey, kulağa çirkin görünebilir mi? Hayır, kulağa da güzel görünür, görünmesi gerekir. Kulağımıza güzel olan şey, söze aykırı olabilir mi? Hayır, sözü de güzel olacak. Bunların hepsi birbiriyle interaktif şekilde bağlantılıdır. Cenab-ı Allah insanogluna üç temel sembol bahşetmiş: notalar (sesler), rakamlar (matematik) ve harfler (kelimeler). Bu üçünün birbiriyle ilişkisi vardır. Biz bu üç sembol dünyası içinde kendi estetiğimizi inşa ederiz. Şimdi bir anlayış tarzı, müzik mi kaç. Hayır, öyle şey olur mu? Kâinat bir ritim üzere dönüyor. Bir hesap üzere, şayet kâinat kendi eksenini etrafında dönüyorsa, bu hesabın içinde matematik, ritim, melodi ve kelime hesabı var. Bunun üçü de birbiriyle ilgili. O hâlde biz estetiğimizi bu üç temel üzerine kuralmalıyız. Şiirimiz, matematikle,

melodiyle ahenkli olmalı. Sözümüz, kelimamız, matematikle ve notayla ahenkli olmalı. Notamız, kelamla, matematikle, ritimle ahenkli olmalı. Velhasıl bunların üçü birbiriyle interaktif bir şekilde rabitali olmalı ve biz kendi estetik dünyamızı bunun içinde kurmalıyız. Kurarken de bize sınır yok. Biz batıdan da doğudan da kuzeyden de güneyden de yerden de gökten de arzdan da istifade ederiz. Yeryüzünün bize mescit kılınması, biz sadece bunu eğer namaz kılma biçiminde anlarsak olayı çok daraltmış oluruz. Yeryüzünün bize mescit kılınması, bize toprak kılınmış olması, bize zemin kılınmış olması; biz yeryüzünün bütün nimetlerinden istifade edeceğimiz, oraya ayağımızı basacağız. O zeminde kıyamda duracağız, o zeminde rükûda duracağız ve secdeye varacağız. Bunların her biri bizim estetik dünyamıza katkısı olan şeyler. Yeryüzünün bize mescit kılınmış olmasını sadece ibadet bağlamında değil, ibadeti de içine alan ama bizi rakamlar, notalar, kelimaya iletmenin zemini olarak da düşünmeliyiz. Öyle geniş bir alana yaymamız mümkün diye düşünüyorum Müslümanın estetik yaşantısını.

2015 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri'nin edebiyat alanındaki ödülüne; 2015 Necip Fazıl Kısakürek Saygı Ödülüne layık görüldünüz. Duygu ve düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?

İkisi de ülkemizin önde gelen edebiyat ödülleri. Ben bunların içinde Cumhurbaşkanlığı ödülünü özellikle önemsiyorum, bana verildiği için değil. Farklı bir bağlamda önemsiyorum. Tabii bana verilmiş olmasını da ayrıca önemsiyorum, onun sebebini bu münasebetle söylemiş olayım. Şimdi biz yazı hayatına ta baştan itibaren muhalif olarak başladık. Kurulu düzene bizim bir muhalefetimiz var. Entelektüel adam da zaten muhalif adam demektir. Biz kurulu düzenin neyine muhalefet ediyoruz. Kurulu düzenin temel ilkelerine muhalefet ediyoruz. Bizim az önce adını andığımız veya anmadığımız hangi kitabımıza bakılırsa bakılınsa öykülerimizde, deneme kitaplarımızda bu muhalefeti dile getirdiğimizi görürsünüz. Cumhurbaşkanlığı gibi ülkenin en üst düzeydeki yönetim makamı, şayet bizim bu muhalefetimize ödül veriyorsa ben bunu kıvançla karşılarım hatta teşekkürle karşılarım. Bu şu

İslam estetiğiyle ilgili benim kendi yorumum var, falanca arkadaşımızın başka bir yorumu var, dolayısıyla İslami estetikten ziyade Müslümanca bir estetiği ön görüyoruz. Nitekim bizim kitabımızın adı: "Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler." Biz onu İslam'a izafe ettiğimiz takdirde, Allah muhafaza, kendi yanlışımızı da İslam'a izafe etmiş oluruz. Bizler hatalıyız İslam'da hata yok. Bizler İslam'ı yanlış anlayabilir, yanlış uygulayabiliriz, o yanlış bize aittir, İslam'a değil.

manaya geliyor. Demek ki Cumhurbaşkanlığı katı bu muhalefeti ödüllendirecek kadar bilinç sahibi. Bu muhalefete sahip çıkmayı kendine şiar edinmiş bir olgunluk, bir kemal düzeyine gelmiş manasını görüyorum ben bunda. Bunun manası nedir, bu cümlenin manası şudur: Cumhurbaşkanlığı, yani bu ülkenin en üst düzey yönetim makamı, kendini öz eleştiriye açıyor. Hocam bu çok önemli bir şey. Hâlbuki benim bu kitap-

İslam 1400 senedir hâlâ hayatta. Müslümanlarla kaim değil onun hayatta kalması. Müslümanları aşıyor, Cenab-ı Allah'ın eli var, bu ayrı, işin manevi tarafını söylemiyorum, ama İslam her yüzyılda yenileniyor, tecdide uğruyor. Tecdit, yenilenme demek, yenilenme öz eleştiri demek, kendini öz eleştiriye tabi tutuyor.

larda terennüm ettiğim bir başka fikir vardı. O fikir beni tekzip ediyor olmasına rağmen ben o tekzibi yemekten mutluyum. O tekzip şu: Ben kurulu düzenin kendini öz eleştiriye tabi tutacağına kani değildim. Ama bu öz eleştirininki şu anda yapılmakta olduğunun veya yapılacağına ipucunu veriyor bana bu ödül. Bir ülke, gâvür Müslüman fark etmez, bir yönetim diyelim ülke demeyelim, bir yönetim kendini öz eleştiriye kapatmışsa kendisinin yıkımını hazırlıyor demektir, batacak demektir. İki kere iki dördür, bunun istisnası da yoktur. En yakın örneğini Sovyetler Birliği'nde yaşadık gördük. 1917'de Bolşevik İhtilali oldu. Kısa bir süre içinde kendisini öz eleştiriye kapattı, yenilenemedi, yenilenemediği için de yıkılıp gitti. 1917-1989, 72 sene geçmiş. 72 sene sonra batıp gitti Sovyetler Birliği. Bunun en temel sebeplerinden biri kendisini yenileyemedi. Yenileyebilmesi için öz eleştiriye açmış olması lazımdı kendisini. İslam 1400 senedir hâlâ hayatta. Müslümanlarla kaim değil onun hayatta kalması. Müslümanları aşıyor, Cenab-ı Allah'ın eli var, bu ayrı, işin manevi tarafını söylemiyorum, ama İslam her yüzyılda yenileniyor, tecdide uğruyor. Tecdit, yenilenme demek, yenilenme öz eleştiri demek, kendini öz eleştiriye tabi tutuyor. Öz eleştiriye yanlış anlamayalım. Reform değil, öz eleştiri. Batılıların, Hristiyan dünyasının

yaptığı reformlar, İslam'ın asla tasvip etmeyeceği bir olay. Reform, bidatleri dinde içselleştirmenin yolunu açıyor, hâlbuki İslam'ın tecdidi kendini bidatlerden arındırıyor.

Peki, son olarak dergimiz vasıtasıyla okuyucularımıza iletmek istediğiniz bir mesaj var mı?

Ben genelde şunu söylüyorum: Herkes ne iş yapıyorsa en iyisini yapmaya çalışsın. Yönetici mi? En iyisini yapmaya çalışsın. Yazar mı? En iyisini yazmaya çalışsın. Aylaklık mı yapıyor? En iyisini yapmaya çalışsın. İstirahat mı ediyor? En iyi şekilde dinlensin. Her ne yapıyorsa en iyisini yapmaya çalışsın. Uykunun da çalışmanın da hakkını versin. Selamın da hakkını versin. Selam almanın da hakkını versin. Ne yapıyorsa en iyisini yapmaya çalışsın.

Rasim ÖZDENÖREN

1940'ta Maraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Maraş, Malatya, Tunceli gibi güney ve doğu şehirlerinde tamamladı. İ. Ü. Hukuk Fakültesini ve İ. Ü. Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi. Devlet Planlama Teşkilatı'nda uzman olarak çalıştı. Bir ara araştırma amacıyla ABD'nin çeşitli eyaletlerinde, 1970-1971'de iki yıl kadar kaldı. 1975 yılında Kültür Bakanlığı Bakanlık Müşavirliği görevine geldi. Aynı bakanlıkta bir yıl da müfettişlik yaptı. 1978'de istifa ederek ayrıldığı devlet memurluğuna bir süre sonra tekrar döndü.

Türk öykücülüğünün ve deneme yazıcılığının gelmiş geçmiş en usta kalemlerinden biri olarak temayüz etti.

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, 2015 yılında kendisine tevdi edilmiştir. Ayrıca Star gazetesinin geleneksel "Necip Fazıl Kısakürek Ödülleri"nde "Saygı Ödülü"ne layık bulunmuştur (2015).

Hakkında çok sayıda tez, özel sayı ve kitap hazırlanmış seçkin bir öykü ve deneme yazarı Özdenören, Hece dergisinin genel yayın yönetmenliğini sürdürmektedir.

Sıkıllıyye'den Sicilya'ya-1 PALERMO NOTLARI

Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

*“Hep beraber başlayalım
Ayva turunç aşlayalım
Biz bu işi işleyelim
helessa ya lessa
helessa ya lessa
helessa ya lessa
Helessa ya lessa
Heya mola yessa yessa hop
Mola heyam mo
ya mo heyam mo
Ya mo heyam mo
Hele sallim yessa”*

(Sarı Recep'ten alınmış bu türkü, 09.10.1942 tarihinde derlenmiştir.)

MUZAFFER Sarisözen'in İnebolu/Kastamonu'dan derlediği bu türkü, gemici/denizci türküsü olarak bilinmektedir. Çocukluktan beri bu türküyü dinlerken “Heya Mola Hey” ifadeleri hep garibime gitmiş ve ne anlama geldiğini hep merak etmişimdir. Sözlükte “gemicilerin demir çekerken, ağır bir yük kaldırırken hareket birliğini sağlamak için hep birden yüksek sesle söyledikleri söz” olarak geçen bu ifadenin ne anlama geldiği eminim ki sizin de merakınızı celbetmiştir.

Birlikte yapılan bir iş esnasında, daha uyumlu olabilmek için ortak söylenmiş kelimeler olarak ifade ettik heyamola'yı, fakat ne anlama geliyordu bu kelimeler! Rast gele söylenmiş ifadeler mi? Yoksa zaman içerisinde harflerin yer değiştirilmesi ile anlamsız kelimelere dönüşmüş sözcükler mi idi?

Türk halk musikisinde bunun gibi birçok kelime bulunmaktadır. Annelerimizin yıllardır çocuklarını uyutmaya çalışırken, tekrar ettikleri, hicaz makamındaki, “Dandini dandini dastana” isimli ninninin başındaki bu kelime ile yine Kerkük gelin türküsü, “Hel hele verin geline, deste gül verin eline” isimli türküdeki helhele kelimesi gibi.

Emin olun ki bunlar rastgele söylenmiş kelimeler değildir. Arapça'da dandine ez-zubâb ev gayruhu: sinek vs. vızıldamak, sözü vızırta gibi söyleyip işittirip anlaştırmak, homurdanmak anlamında kullanılırken, helhele es-savt ise nakarat yapmak anlamlarına gelmektedir. Zaten bu ifadenin arkasından da zılgıtlar çekilmektedir.

İşte heyamola da böyle! Sicilyalı denizciler denize açıldıklarında ve balık tutmak için ağlarını attıktan sonra bunları toplarken hep

birlikte “Hayya mevlaya (Haydi Rabbim)” derlermiş? Sicilyalı denizcilerin toplu hâlde söyledikleri bu ifadeler zamanla Akdeniz ve Karadeniz’de Müslüman ve gayrimüslim halkların türkü ve şarkılarında zikredilmiş ve bizde de heyamolaya dönüşmüştür.

Sicilya denilince aklımıza mafya ve bilhassa son dönemlerde meşhur olan Godfather isimli mafya filminin serisi geliyor. (Bu arada Sicilyalıların mafya ile ünlenmelerinden rahatsızlık duyduklarını belirtmeliyiz) Aslında sadece bunlar akla gelmemelidir. Zira burası bir zamanlar Endülüs gibi Müslümanların uzun yıllar hakimiyet kurdukları, muhteşem eserler verdikleri ve Avrupa’yı bilim ve teknik bakımından aydınlattıkları önemli bir coğrafyadır. İşte bu yazımızda sizlerle Sicilya’ya gideceğiz.

Müslüman Arapların Sıkkiliye dedikleri Sicilya’ya ilk sefer 31/652 yılında Suriye valisi Muaviye’nin gönderdiği küçük bir donanmayla gerçekleştirildi. Ne var ki bu seferde başarı kazanılmadı. Amr b. el-Âs’ın vefatıyla birlikte Mısır’a vali olarak tayin edilen Muaviye b. Hudeyc, 50/670 yılına kadar olan valiliği müddetince Tunus bölgesinde fetihlerde bulunmuş ve bu arada Sicilya’ya 200 gemilik bir donanmayla sefer düzenlemiştir. Bu seferde de ada ele geçirilememiş, sadece büyük çapta ganimet alınmıştır. Sicilya hâlen denizlerde güçlü olan Bizans’ın kontrolünde idi ve Müslümanlar için büyük tehlike arz ediyordu. Abdülmelik’in Ifrikiyye Valisi Hassan b. Numan, Tunus’ta oluşturduğu tersanede ilk gemileri inşa ettirmiş, görevlendirdiği tabiinden Haneş b. Abdullah es-San’ani yönetimindeki bir İslam donanması da Sicilya’nın Sarakossa şehrini ele geçirmişti. Haneş’in

burada bir cami inşa ettirdiği belirtilmektedir. Bu dönemde Sicilya’ya yakın bir ada olan günümüzde Pantelleria adası olarak bilinen Kavsara adasının İslam hakimiyetine girdiğini belirtelim. Ne var ki bu arada Bizanslılar, Rum ateşi ve güçlü donanmaları sayesinde denizlerde üstünlüklerini sürdürüyorlardı.

Abbassiler döneminde ise Ağlebilerin kurucusu İbrahim b. Ağleb ile Sicilya’ya yönelik askerî faaliyetler başladı. Müslümanlar 827’de Mazere, 831’de Palermo, 842 Platani, Caltabellota ve Corleone’yi ele geçirdiler. Ertesi yıl ise stratejik öneme sahip Messine boğazı fethedildi. 845’ten 902 yılına kadar adanın tamamının fethi gerçekleştirildi. Ağlebiler kurdukları güçlü filolarla Fransa, Sardunya ve Korsika sahillerini de tehdit etmeye başladılar. 846’da Roma’nın limanını Ostia’yı ele geçirdikten sonra Roma’ya yürüdüler, ancak sağlam sur duvarlarını aşamadıkları için Saint Peter ve Saint Paul katedrallerini yağmalamakla yetindiler. 909’da Fatimiler Ağlebileri ortadan kaldırıncaya, Palermo’daki Arap kabileleri Şii yönetime isyan ettiler ve İbn Kurhub adında bir zat, Sünni bir yönetim kurarak Abbasi

halifesi adına hutbe okuttu. 915’te Fatimiler adayı tamamen ele geçirdiler. Şii yönetime karşı peş peşe isyanlar vuku buldu. İsyancıları bastırması için görevlendirilen Hasan b. Ali el-Kelbi ile birlikte adada doksan yıl yarı bağımsız olarak hüküm sürecektir olan Kelbiler dönemi başladı.

Kelbiler’in 1053’te yıkılması ile İslam hakimiyeti zayıfladı ve mahalli beylikler ortaya çıktı. Güney İtalya’da hüküm süren Roberto Guiscardo’nun kardeşi I. Roger, 1061’de Messina, 1071’de Katanya, 1072’de Palermo’yu ele geçirdi. 1091 yılında Noto’nun zaptıyla da adadaki İslam hakimiyeti sona erdi. Norman yönetimi adadaki Müslümanlara karşı ilk zamanlar hoşgörülü davrandı, onların vatandaşlıklarını tanıdı, İslami yasa ve uygulamaları tatbik etmeye devam etti. Bu dönemde Sicilya güçlü ve müreffeh bir adaya dönüştü. 1194’de krallığın evlilik yolu ile Alman Hohenstaufen hanedanına geçmesiyle, adada bir dizi isyan vuku buldu. Mezarı Palermo’daki katedralde bulunan Alman imparatoru ve Sicilya kralı II. Friedrich isyanları bastırmak amacıyla dağlık bölgelerdeki Müslümanları sürdü. XIII. yüzyıla

gelindiğinde ise İslam ülkelerine göç edemeyen Müslümanların tamamı, Endülüs'te olduğu gibi asimile edilmişti. Bu kısa tarihî süreci verdikten sonra gezimize dönelim.

Sicilya bir İslam tarihçisi için önemli bir yerdirdi. Ne zamandır buraya gitmeyi düşünüyordum. Türk Hava Yollarının promosyon biletini sadece birkaç ay önceden almıştım. Bu gezip bana İslam tarihi hocası Prof. Dr. Mehmet Azimli ve mahdumu, tarih öğrencisi Musa Kazım eşlik ediyordu. Uçağımız Sicilya'nın turistik bölgesi olan Katanya'ya inmişti. Buradan hiç beklemeden trenle Palermo'ya gitmeyi planlamış ve tren biletlerimizi de önceden almıştık. Üç saatlik bir yolculuk sonrasında adanın başkenti Palermo'daydık. Akşam karanlığında pek fark edememiştik, fakat ertesi günü şehir merkezinin bakımsız olduğu hemen anlaşılıyordu. Halkı İngilizce bilmiyordu. Tabii olarak bu bizim için bir miktar sorun oluşturmuştu. Bir saat beklememize rağmen Palermo'da şehir turu yapacağımız otobüs gelmemişti. Palermo'da vakte riayet herhalde yoktu. Bir buçuk saat süren gezi boyunca şehirde ziyaret edebileceğimiz yerleri tespit etmiş -ki zaten daha önce de okumuştuk- olduk. M. Azimli hocanın adanın tarihine dair bir çalışma yapmış olmasından dolayı şanslıydım. Onun bilgilerinden gezi boyunca istifade ettim.

Otobüsümüzle eski şehirde iki tur atmıştık. İlkinde Porta Nuova kapısından eski şehre girdik. Tunus'u 1535 yılında zapteden Palermo Kralı V. Karl'ın zafer girişi törenleri için 1583 yılında yaptırılan bu kemerli kapının girişinde yer alan, 4 esir Fash'ın (ki bunlar Türk'tür) çektiği, kemerli ve üzeri üçgen bir fenerle örtülü

bir yapı bulunuyordu. Aracımız kapının altından geçerek, Palermo Katedrali yanından merkeze doğru gitmişti. İkinci turumuzda ise Mercato del Capo'da indik. Eski binaların arasında kurulan ve doğuyu hatırlatan bu mahalli pazardan alışverişler yaparak ve ara sokaklardan geçerek merkezdeki görkemli katedrale ulaştık. Eski katedralin ilk Hristiyanlık zamanlarında yapıldığı, İslam hakimiyetinde ise camiye dönüştürüldüğü ve 1072'deki Hristiyanlar'ın zaptıyla da tekrar kiliseye çevrildiği belirtilmektedir. XII. yüzyılda Normanlar'ın yaptırdığı apsis (bizdeki mihrabın karşılığı) kısmında, eski caminin mukarnash süslemeleri fark edilmektedir. Önümüzü kapatan demir parmaklık nedeniyle çok zor fotoğraf alabildik. Bu katedralde Sicilya krallarından VI. Haçlı Seferi'ne komuta eden Frederick II, Roger II, Henry VI, Altavillalı Constance, Aragonlu Constance ve William II'nin mezarları bulunuyordu. İkinci ziyaret yerimiz ise ara sokaktan görülen kubbeleri ve çevresindeki palmye ağaçları ile bir cami silüetini taşıyan San Giovanni Degli Eremiti Kilisesi idi. İslami dönemde bazı değişiklikler ile cami olarak kullanılan bu yapı 1142-1148 arasında tekrar kiliseye dönüştürülmüştü. Hoş ve latif bir bahçe içinden kemerler arasından geçerek girdiğimiz caminin, -hâlen cami görünümü

daha belirgindir- içerisi sessiz ve dinlendiriciydi. Mihrap üstünde fenerli bir kubbesi bulunuyordu. Caminin içinde kimsecikler yoktu, sessizdi ve bana oldukça mahzun göründü. Yüzlerce yıldır minarelerinde ezan okunmadığından şikayetçi gibiydi. Ben de önce bir ezan, ardından şehitlerimizin ruhları için ihlas ve fatihalar okudum. Palermo'daki önemli yapılardan birisi de Castello de Zisa isimli saraydı. Zisa, Aziz'in İtalyanca ifadesi. Aziz Kalesi ya da Sarayı. Eski şehrin duvarlarının dışında, geniş bir bahçe içerisinde inşa edilen bu üç katlı saray, Palermo krallarının ava çıktıkları ve dinlendikleri bir yer olarak kullanılmıştır. Saray 1164-1180 yılları arasında Mağripli ustalar tarafından yaptırılmıştır. Zemin kattaki, üç tarafı mukarnashlarla örtülü eyvanın yer aldığı kısımda, Mardin Kasımiye Medresesi'nde olduğu gibi, Anadolu motiflerinin yer aldığı duvardaki çeşmeden eskiden suyun aktığı ve de küçük bir dereye dönüşerek bahçedeki havuza karıştığı anlaşılmaktadır. Yapının diğer kısımlarında İslami dönemlere ait muhtelif sütunlar, sütun başlıkları, kap ve kacaklar ile üst katlarda ise bir kabul salonu çevresinde Memlûklü ve Osmanlı dönemlerine ait meşrebiyyeler (evlerde bulunan ışığı perdeleyen, fakat hava akımına izin veren, ahşap kafesler) sergileniyordu.

BU isim Rabbimizin kudretine iman, ihsanına itimat ve nezaketine şükran duymamızı telkin eden büyük isimlerden biridir. Çünkü Latif, en ince işlerin bütün inceliklerini bilen ve onları kolayca yapandır.

Latif olan Allah bizim bile anlayamadığımız en derin duygularımızı anlar, kimseyle paylaşmadığımız en gizli dertlerimizi bilir ve lütfedeceği zaman en akıl almaz yollardan nezaketle lütfeder. Gazali'ye göre lütuf, fiilde şefkat ve nezaketle, idrakte nüfuz ve inceliğin aynı anda bulunması demektir ve bu sadece Allah'a mahsustur. Bu açıdan bakıldığında Yüce Allah'ın indirdiği dini, gönderdiği peygamberi de bir lütuf olarak algılamak gerekir. Her akıl sahibi kabul eder ki üzerinde gitmekte olduğumuz, fakat nereye çıktığını ve ne gibi tehlikeler içerdiğini bilmediğimiz bir yol hakkında bize önceden bilgi verilip sakınılacak tarafların gösterilmesi bir mihnet değil, bir lütuftur.

Kısaca Latif her şeyden haberdar ve sınırsız lütfekâr olandır. O'nun her hâlimizi ve sıkıntımızı bildiğine, istediği zaman istediği nimeti bize ulaştırabileceğine ve bunu da zarif bir şekilde yapacağına iman etmenin vereceği huzur da bu ismin ikramlarından.

Latif ismi Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde geçer. Bu yedi ayetin beşinde Habir ismiyle birlikte. (En'am, 6/103; Hac, 22/63; Müлк, 67/13-14; Lokman, 31/16; Ahzab, 33/34.) Bu ayetlerde Latif isminden hemen sonra -bir konunun en gizli yönlerine bile vukufiyet demek olan- Habir isminin gelmesi O'nun lütuf

İncelikle Lütfeden: el-Latif

Fatma BAYRAM

ve ihsanlarının nasıl yerli yerinde olduğunu gösterir. Çünkü her şeyden haberdar olan lütfetmektedir. O hâlde Allah bizim durumlarımızdan kesinlikle haberdardır ve eğer isterse O'nun lütfelerini bize erişirmesine hiç kimse engel olamaz. Bu kesinlik kendimizi çaresiz hissedip, ümitlerimizi yitirmeye engel olur. Malumunuz daima ümit var olmak

ruh sağlığının en önemli şartlarından biridir ve mutlak ümitsizlik Allah hakkında suizan içerdiğinden küfür kabul edilmiştir.

Allah'ın lütfunu kuluna nasıl akıl almaz yollarla eriştireceğini en güzel şekilde anlatan Yusuf Kıssası'nın neticeye erdiği bölümde Hz. Yusuf yaşanan bütün olumsuzluklardan sonra erişilen güzel sonucu Latif ismiyle ilişkilendirir. (Yusuf, 12/100.) Mekke döneminin en karanlık günlerinde inen bu sure Allah'tan asla ümit kesilmeyeceğini müminlerin kalbine işlerken Latif isminin muhtevasını da gözler önüne serer.

Buna göre belalara düşer olanlar karamsarca hayata küsmek yerine her durumda elinden gelenin en iyisini yapmak ve Allah'ın lütfundan da ümit kesmemek durumundadır. Burada gözden kaçırmamız gereken şey, belaya uğrayanın istikametini bozmaması ve hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmadığı gibi, sonucu hepten Allah'a bırakıp elini kolunu bağlamak yerine her durumda elinden gelen en güzel hali ortaya koymaya çalışmasıdır. Hz. Yusuf'un hayatı baştan sona bu yaklaşımın en güzel örneğidir. Allah Latiftir; elbette lütfeder. Ama O'nun nizamına göre bu lütuf kulun gayret ve istikametini ortaya koymasını bekler.

Allah'ın lütfunu kuluna nasıl akıl almaz yollarla eriştireceğini en güzel şekilde anlatan Yusuf Kıssası'nın neticeye erdiği bölümde Hz. Yusuf yaşanan bütün olumsuzluklardan sonra erişilen güzel sonucu Latif ismiyle ilişkilendirir. (Yusuf, 12/100.) Mekke döneminin en karanlık günlerinde inen bu sure Allah'tan asla ümit kesilmeyeceğini müminlerin kalbine işlerken Latif isminin muhtevasını da gözler önüne serer.

Rabbimizin lütfkârlığından kulları şüpheye düşüren şey bu lütufların bazen kahırlarla karışık olarak gelmesidir. Dünyada her lütf bir elemin gizlendiğini; her ıstırabın da gizli bir lütf içerdiğini göremeyenler Latif isminin tecellisinden kuşkuya düşer; öyle olunca da kahırlar içinde boğulup gider, yaşadıkları durumlardan lütufları çekip çıkaramazlar. Niyazi Mısri'nin şu beyti tam da bu durumu açıklar:

Kahrı lütfu şey-i vahid bilmeyen çeker azap,

Ol azaptan kurtulup sultan olan anlar bizi.

Bazen vermek lütufsa bazen de vermemek lütuftur. Allah'ın vermediklerindeki lütfu görebilmek ancak O'na sonsuz güven duymakla mümkündür. Kişinin Rabbine güvenmesinin birinci şartı; iç dünyasındaki güven yeteneğini kaybetmemiş olması, ikincisi ise Rabbini mümkün olabildiğince bütün esmasıyla tanımasıdır. Eğitimcilerin söylediğine göre insanın güvenme kapasitesini geliştiren ya da yok eden şey ise hayatın ilk yıllarında en yakınlarından gördüğü muameledir. Çocuklarımıza bebeklik dönemlerinde yaptığımız yanlışların onların hayata, insanlara hatta Allah'a karşı güvensiz kalmalarına sebep olduğunu, bir inanca tutunma becerilerini yok ettiğini bilmek ve bu sorumluluğun kime ait olduğunu görmek gerekir. Yetişkinliğinde Allah'ın lütfuna güvenebilmesi için, çocukluğunda anne babasına güvenebilecek bir ilişki kurmak şarttır. Konunun detayları için bu yazı doğru bir yer olmadığından ilgilenenleri çocukta güven duygusunun oluşumunu daha yakından incelemeye davet etmekle yeteniyoruz.

Her insan kendince Allah'ın isimlerinin mazharıdır ilkesine göre Latif isminin tecelli ettiği insanın ahlakı ve davranışları nasıl olur, şimdi ona bakalım:

Öncelikle bu isme tamamen inanmış ve teslim ol-

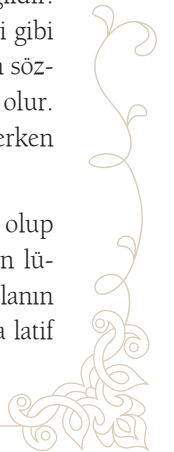
muş kişiler yukarıda değindiğimiz gibi kahırlarda gizli olan lütufları görür ve onlara yönelirler. Efendimizin söylediği gibi her durumdan hayırla çıkmayı bilirler.

Aynı zamanda Rabbimizin Latif ve Habir isimlerini içselleştiren bir mümin her türlü gösterişçiliği ve yapmacıklığı terk edip samimiyet ve ihlası yakalayabilir. Böylece Rabbine karşı iç dünyasını tertemiz kılan kişi tüm âleme iyilik düşünen ve herkesle latifçe geçinen bir kişi olur. Gazali'nin dediği gibi bu ismin tecellisiyle ahlakını donatanlar iyilik yaparken hissettirmeden, onur kırmadan ve gönül incitmeden yaparlar. Allah'ın kullarına müşfik davranır, insanları Allah yoluna davet ederken nezaket ve yumuşaklıkla hareket ederler.

Allah Teala'nın bize ihsan ettiği şu kısacık ömürdeki sınırlı iyiliklerimizi sonsuz cennetlerle ödüllendirmesi O'nun lütfu olduğu gibi Allah'ın latif kulları da ellerinin altındaki insanların çaba ve gayretlerini onların tahmininden de fazlasıyla dikkate alır ve ödüllendirirler. Çünkü bilirler ki lütfkârlık büyüklüğün şanıdır.

Kâinata gözlemlediğimiz ve insan fitratının da aktığı güzellik ve estetiğe dair her şey Latif isminin tecellisidir. O nedenle İslam'ın güzellik anlayışı letafeti de içerir. Latif olmayan güzel de değildir. Letafet insanın suretine ve siretine tecelli ettiği gibi nutkuna da tecelli eder. Bu durumda o kişinin sözleri ince nükteler barındıran latif sözlerden olur. Sözün ustaları "latife, latif olmak gerekir" derken bunu kastetmişlerdir.

Netice olarak; bütün varlık âlemi ve orada olup biten kevnîyat hep Allah'ın lütfudur. Allah'tan lütf isteyen olandaki lütfu görmeli, olacak olanın da kendi latifliğine bağlandığını bilmeli... Zira latif davranan lütfu daha çok hak eder.

Gönlü Kur'an'la dopdolu Sarıcaoğlu hocamız, hac yahut umre ibadetini eda için mübarek mekânlara her gittiğinde, Kâbe'yi tavaftan sonra hep şu duayı yaptığını talebelerine söylerdi: "Yarabbi benim canımı ya namaz kılarken ya Kur'an okurken ya da Kur'an okuturken al."

Eskişehir'de Bir Kıraat Âlimi: Mehmet Sarıcaoğlu

Mustafa BODUR

Ankara Rifat Börekçi Eğitim Merkezi Müdürü

DEVAM eden satırlarda anlatılacakları bilmeyenler, kıraat öğretimi ve "Eskişehir" ikilisini yan yana getirmekte zorlanabilirler. Zira kıraat talimi, İstanbul, Trabzon, Konya gibi meşhur beldeleri çağırıştır. Eskişehir de bu meşhur şehirlerin arasına çoktan katılmıştır. Eskişehir'de kıraat ilmini okunur hâle getiren ve toplam beş dönem kurs açarak pek çok hafıza aşere-takrip-tayyibe icazeti verilmesine vesile olan bu müstesna kişi merhum Mehmet Sarıcaoğlu Hocaefendi'dir.

İnsan ömrü, varılması arzulan hedefleri içine sığdıramayacak kadar kısacıktır. Kısa ömrü faydalı işlerle uğraşarak geçirmek gerekir. Zamanın kıymetini bilme konusunda bizi uyarın Rasulül-lah Efendimizin tavsiyesine hepimiz uyuyasak da Sarıcaoğlu Hoca gibi müstesna kişiler, yaptıklarıyla Peygamber Efendimiz'in tembihi-

ne uyduklarını herkese göstermişlerdir.

Pek çok Kur'an üstadı gibi onun da doğum yeri Trabzon'un Of ilçesidir. Köyünün ismi sonradan Saraçlı olan Halman'dır. Halman'da 1920 yılında doğan Sarıcaoğlu Hoca, Topal Hafız olarak bilinen Hasbi Efendi'den 9 yaşında hafızlığını tamamlamıştır. Ona 1939'da aşere okutacak kişi merhum Kurra Mehmet Rüştü Aşikkutlu Hoca'dır.

Sarıcaoğlu Hoca'nın yolu Eskişehir'e kalaycılık yaparak geçimini sağladığı yıllarda düşecektir. 1951 yılında Beylikova ilçesinde okuduğu bir ezanı beğenen dönemin ileri gelenleri ona Eskişehir'de kalmasını tavsiye edeceklerdir. Sarıcaoğlu Hoca görevi kabul eder ve tam 19 yıl merkez Çarşı Camii'nde imamlık yapar, Kur'an öğretir. Yıl 1968'e geldiğinde aşere hocası merhum Kurra Mehmet

Rüştü Aşikkutlu'nun Trabzon Ofta açtığı ilk ihtisas kursuna katılır ve takrip ve tayyibede de icazetini alır. Yeniden Eskişehir'e döner. Eskişehir'de kıraati ile hep dikkat çeken ve saygı gören Sarıcaoğlu Hoca, Reşadiye Camii imamı merhum Şifavermez Hoca'nın da teşvik ve gayretleri ile Reşadiye Camii yeniden inşa edilmek üzere yıkılıncaya kadar orada, sonra da Çarşı Camii'nde merhum Bahri Hoca'nın emekliliğinden sonra görev yapar. Bahri Hoca gibi ona da Çarşı Camii İmam-Hatipliğinden emekli olmak nasip olur. Sarıcaoğlu Hoca'dan önce Eskişehir'de kıraat ilmini bilen birkaç kişiden bahsedilse de bu ilmi okutan olmamıştır. Merhum Sarıcaoğlu Hoca bu bakımdan bir ilki başlatmıştır. 1970 yılında Eskişehir Ak Camii'de on dokuz imama aşere ve takrip okutmaya başlamıştır. Ne var ki 12 Mart

1971 muhtırası, pek çok hayırlı hizmetin aksamasına yol açtığı gibi başlanan bu girişimin sonuçlanmasına imkân vermemiştir. Dersler kesilmek durumundadır. Bu kesinti ilk mezunlarını 1984 yılında verecek ikinci girişime kadar devam edecektir. Bu arada ülke 1980 darbesini yaşamıştır. Sarıcaoğlu Hoca, ilk grubu 1984 yılında tamamlayabildiği aşere-takrip-tayyibe kurslarına artık ara vermemiş ve 1987 yılında ikinci grubunu mezun etmiştir.

Sarıcaoğlu Hoca'nın büyük bir özveriyle sürdürdüğü üçüncü dönem 1993 yılında tamamlanmış ve bu defa kurs resmi bir hüviyet kazanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın izni ile 1993 yılında resmî statüye kavuşan aşere-takrip-tayyibe kurslarıyla yetinmeyen Sarıcaoğlu Hoca bir yandan talebelerine hafızlık yaptırmaya, tashih-i huruf ve talim dersleri vermeye de devam etmiştir. Kendisinden hafızlık yapanlar sadece mihrap gönüllüleri değildir. Onun rahle-i tedrisinden Kur'an kursu öğrencileri hatta resmî görevi olmayan ancak gönüllü Kur'an'a hizmetle dolu Müslümanlar da geçmiştir.

Kur'an hizmetkârlığını hayatının gayesine dönüştüren her âlim gibi Sarıcaoğlu Hoca da bu işlerin yanında Kur'an ve hafızlık eğitiminin kurumsallaşmasında da elini taşın altına sokmuş, Eskişehir ve civarının hafız ve mihrap görevlisi ihtiyacına önemli katkı sağlayacak olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Ziya Paşa Yatılı Erkek Kur'an Kursu'nun 1979'daki ilk kuruluşunda görev almıştır. İlerleyen dönemde kendisi de bizzat burada talebe okutmuş, kendi açtığı aşere-takrip kurslarını bitiren talebeleri de bu kursta görev almışlardır.

1995 ve 1997 yıllarında iki dönem daha aşere-takrip-tayyibe kurslarından mezun veren Sarı-

caoğlu Hoca'nın bu kurslardan yetiştirdiği talebeler Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilatlarıyla ilahiyat fakülteleri ve imam-hatip liselerinde yeni nesillere Kur'an öğretmeye devam etmektedirler.

Merhum Kurra Hafız Mehmet Sarıcaoğlu Hoca, hemşehrisi ve hocası merhum Aşikkutlu Hoca'dan Mısır tariki diye bilinen usul üzere okumuş, kendi kurslarında da Mısır ekolünün iki mesleğinden biri olan Şeyh Ataullah mesleğini talebelerine okutmuştur.

Kıraat ilminin ana metni elbette İbnü'l-Cezeri'nin mukaddimesidir. Hafızlığını güzel bir şekilde tamamlamış talebeye öncelikle bu metin ezberletilir. Ardından arz ve sema metoduyla öğretim devam eder. Sarıcaoğlu Hoca, kursa başladığı ilk zamanlar, Cezeri metnini ezberleyerek talebelerine dersi kendi okur, sonra talebelerini tek tek dinlerdi. Bir süre böyle devam ettikten sonra talebelerin okuyuş inceliklerine nüfuzları, usul ve tavırları gelişmeye başlayınca yavaş yavaş Hoca, kendisi daha az okuyup talebelerin okuyuşlarını dinlemeye geçerdi.

Son derece tertip ve düzenli olan Sarıcaoğlu Hoca, talebelerinden de aynı titizliği göstermelerini isterdi. Ciddi bir görünümü olan ve ciddiyetini hep muhafaza eden Sarıcaoğlu Hoca'nın talebeleriyle çok yakın diyaloglara girebildiğini ve onlarla hep bir arkadaş gibi vakit geçirdiğini talebeleri sitayişle naklederler.

Hafızlık cemiyetlerinin en mümtaz misafiri olarak ömrünün sonuna kadar saygınlığını koruyan Sarıcaoğlu Hoca, bu programlarda bir karinin yaptığı hataya hemen müdahale eder ve düzeltilen hâliyle o kısmın yeniden okunmasını sağlardı.

Çoğu Eskişehir'in merkezindeki camilerde hâlen görevde olan toplam elli dört aşere-takrip-

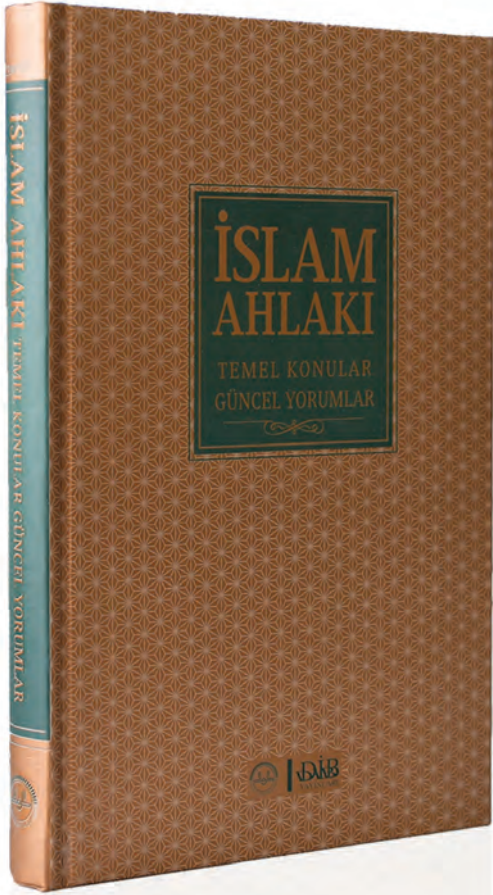
tayyibe okumuş cami görevlisi vardır. Bunlardan on sekizi bizzat Sarıcaoğlu'nun talebeleridir. Rahmetli Sarıcaoğlu Hoca da yerine kıraat öğretimini sürdürecektir. Bunlardan Kurra Hafız Yaşar Tekeli Hoca, görevde olduğu yıllarda Sarıcaoğlu'nun başlatıp sürdürdüğü kıraat kurslarını fasilasız devam ettirmiştir. Genç yaşta emekli olduktan sonra da kıraat öğretimine Eskişehir'den katkı yapmayı sürdüren Yaşar Tekeli'nin 1997'den bu yana açtığı kurslarda toplam otuz altı kurra hafız yetiştirilmiştir. Böylece Eskişehir camilerinin mihraplarında da kurra hafız hocaların tilavetleri, kalpleri Kur'an sedasıyla itminan bulmuş müminlerin kulaklarında uzun yıllar çınlayıp durmuştur.

Gönlü Kur'an'la dopdolu Sarıcaoğlu hocamız hac yahut umre ibadetini eda için mübarek mekânlara her gittiğinde, Kâbe'yi tavaftan sonra hep şu duayı yaptığını talebelerine söylerdi: "Yarabbi benim canımı ya namaz kılarken ya Kur'an okurken ya da Kur'an okuturken al." Gönülden yapılan her duanın Rabbimiz kânda icabet bulduğuna biz Müslümanlar iman ederiz. Sarıcaoğlu Hoca'nın duası da bu anlamda müstecap bir dua olmuştur. 23 Ağustos 1997'de Trabzon'un Of İlçesi Hayrat Beldesi'nde bir hafızlık merasiminde Saff suresinin 8. ayetini okuduktan sonra başka da bir dünya kelamı konuşmadan ruhunu Rabbine teslim etmiştir. Merhum Sarıcaoğlu Hoca'nın son okuduğu ayetin meali şöyledir: "Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu kesinlikle tamamlayacaktır." Rabbimiz, onun ve Kur'an yolunda hizmeti olan bütün geçmişlerimizin ruhunu şad eylesin.

İSLAM AHLAKI

Temel Konular, Güncel Yorumlar

Hamdi KARANFİL
Ankara Rifat Börekçi Eğitim Merkezi
Eğitim Görevlisi

“Ahlaki içerikten yoksun bir dindarlık kalıplaşmış, maneviyattan yoksun bir yaşantıdan ibarettir.”

İSLAM ahlakı, iyi ve kötünün Kur'an ve sünnet perspektifinden anlaşılması, yorumlanması ve sonuçta iyinin hayata geçirilmesini hedefler. İslam'ın gözettiği nihai hedef ahlaklı bireyler yetiştirmek, onlardan oluşan ahlaklı toplumlar ve nihayetinde ahlaklı bir dünya meydana getirmektir. Ahlakî endişelerin giderek arttığı toplumumuzda bu nedenle ahlakî sorunlar ve çözümlerine dair çalışmalar büyük ivme kazanmıştır. Bu çalışmalardan bir tanesi de Başkanlığımız yayınları arasında bulunan, “İslam Ahlakı Temel Konular ve Güncel Yorumlar” adlı eserdir.

Kur'an ve sünnet esas alınarak Başkanlığımız tarafından uzman bir heyete hazırlattırılan bu eser toplam sekiz bölümden oluşmaktadır. Makaleler, alanında uzman hocalarımız tarafından yazılmıştır. Bu eserde makaleler yazılırken anlaşılır, akıcı ve edebî üslubun takip edilmesine, terimlerin sade bir dille ifade edilmesine ve akademik tartışmalardan mümkün olduğunca uzak durulmasına dikkat edilmiştir. Kitabı bilgi ile günlük hayat arasında bir köprü kurulmaya çalışılmıştır. İncelenen konu ile ilgili ayet ve hadislerle ve onların genel kabul gören yorumlarına öncelik verilmiş ve bölümler arasında bütünlüğe riayet edilmeye çalışılmış olup, bölümler arasında tekrarlardan veya örtüşmelerden kaçınılmıştır. Eser özellikle İslam ahlakının teorisini güncel bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamıştır.

Birinci bölümde; Prof. Dr. Recep Kılıç tarafından kaleme alınan, “İslam Ahlakının Tanımı ve Kapsamı” adlı makalede; ahlak, Gazali ve İbn Miskeveyh'ten hareketle insanda yerleşmiş bir meleke ve bu meleke davranışların herhangi bir zorlama olmaksızın kolayca ortaya çıkması olarak tanımlandıktan sonra ahlak ilmini de bilinçli olarak icra edilen iradi davranışlar bilimi olarak tarif edilmiştir.

İkinci bölümde; Prof. Dr. Hüseyin Karaman tarafından kaleme alınan, “İslam Ahlakının Kaynakları” adlı makale yer almaktadır. Bu makalede İslam ahlakının temel ve tali kaynaklarının olduğu, temel kaynak olarak, İslam ahlakının hem varlık ve hem de bilgi açısından ilk ve asli kaynağının Kur’an ve onun pratik hayata açılımı olan sünnet olduğu konusunda ittifak olduğu dile getirilmiştir. Tali kaynak olarak ise, naslarla uyumlu olmak şartıyla toplumun örf, âdet, gelenek görenek, yazılı ve sözlü kültürü olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümde; Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran tarafından kaleme alınan, “İslam’a Göre Ahlaki Davranış ve Kıstasları” ile “İslam Ahlakında Erdem” adlı makaleleri yer almaktadır. Makalelerde ahlaki davranışın; bilmek, olmak, yapmak ve yaymak üzere dört temel ögesinin olduğu ifade edildikten sonra, ahlaki davranışların temel özellikleri, ahlaki davranışların genel ve özel kıstasları ayrıntılı olarak yazar tarafından izah edilir.

Beşinci bölümde; Prof. Dr. Hüsamettin Erdem tarafından kaleme alınan, “İslam Ahlakında Hak ve Vazife” konulu makale yer almaktadır. Yazar bu makalesinde hak ve vazifeyi şöyle tanımlamıştır. Hak; korunması, gözetilmesi, sahibine ödenmesi gereken maddi ve manevi karşılıktır. İslam ahlakında hakkın kaynağı Kur’an ve sünnettir. Vazife ise; şahsi ve sosyal hayatımızın düzenini sağlamak, saadet ve selamete ulaşmak için manen üzerimize aldığımız fiil ve durumlardır. Daha sonra hak, sorumluluk ve vazife arasındaki ilişkiyi İslam ahlakı açısından şöyle değerlendirmiştir. Her hakkın bulunduğu yerde bir sorumluluk, her sorumluluğun bulunduğu yerde de bir vazife vardır.

Altıncı bölümde; Dr. Ahmet Hadi Adanalı tarafından yazılan, “İnsan İradesi ve Ahlaki Sorumluluk” adlı makale yer almaktadır. Yazar makalesinde, irade hürriyeti ile ahlaki sorumluluk arasındaki yakın ilişkiyi, Kur’an ve sünnet perspektifinde değerlendirdikten sonra irade hürriyeti konusunun da kelimacılar ve filozofların

görüşlerini de ortaya koyarak, ahlaki sorumluluk konusunda bir takım sonuçlara varmıştır.

Yedinci bölümde; Prof. Dr. Mustafa Çağrıncı tarafından kaleme alınan, “Ahlaki Müeyyide” konulu makale yer almaktadır. Yazar bu makalesinde ahlaki müeyyideyi, ahlak kurallarının, ahlaki fail olan insanı vazifelerini yerine getirmeye zorlayan ya da özendiren gücü olarak tanımladıktan sonra müeyyidesiz bir ahlakın geçerliliğinden söz edilemez düşüncesinden hareketle müeyyidenin çeşitleri olarak; natüralist ahlak düşünürleri tarafından kabul edilen tabii müeyyide, içimizdeki ahlaki otorite olarak vicdani müeyyide, içtimai sonuçlar doğurması açısından toplumun müspet veya menfi tepkisi anlamında sosyal müeyyide ve imani müeyyide olmak üzere dört bölümde incelemiş, bu müeyyideler içerisinde en etkilisinin imani müeyyide olduğunu dile getirmiştir.

Son bölümde ise; Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın tarafından kaleme alınan, “İslam Ahlak Eğitimi” konulu makale yer almaktadır. Yazar makalesinde, ahlak ve eğitim arasındaki ilişkiyi şöyle dile getirmektedir. Ahlak ve eğitim insan hayatının temelinde yer alması gereken birbirini var kılan olgulardır. Bu yüzden insanın eğitiminden söz edilince onun ahlak eğitimi gündeme gelmektedir. Daha sonra İslam ahlak eğitimi, eğitim süreci, eğitilen ve eğiten açısından değerlendirdikten sonra sonuç olarak formal İslam ahlak eğitimi; “bireyde kendi yaşantısı yoluyla İslam’ın ahlak öğretisi doğrultusunda kasıtlı olarak istenilen nitelikte davranış değişikliği sağlama sürecidir.” şeklinde tanımlamıştır.

Sonuç olarak; İslam ahlakı ilk aşamada Müslümanları muhatap alması sebebiyle belli bir dinî geleneğin ifadesi olmakla birlikte, sahip olduğu akli unsurlar sebebiyle de tüm insanlığa hitap edebilecek bir genellik bir evrensellik içerir. İslam ahlakı, inanç ve yaşantı arasında bir bütünlük, uyum hedeflediği gibi bireyin yalnız ahireti değil, dünya mutluluğunu da hedefler.

RAMAZAN

Ramazan geldi mi birer birer yanar evlerin ışıkları sahur vaktinde. Mutfakta hazırlığını tamamlayan anneler, “Sakin beni unutmayın.” tembihleriyle uyuyakalan yavrularını öperek kaldırırlar.

Esmâ CAN

SAHURU iftarı, mukabelesi, teravihi ile bambaşka bir iklimle çıkagelir ramazan ve mevcut günlük akışı daha güzeliyle yeni baştan düzenler. Bol ibadet, açlık ve susuzluğa tahammül, iç disiplin derken bedeni ve nefsi bir hayli zorlayan bu otuz günün sonunda, ancak sebat edenler neşeyle bayrama kavuşurlar.

Zaman zaman dünyaya ve içindekilere meyil hayli artar, hırs kabarıp. Öyle ki kişi fark etmeden peşinde koştuklarının esiri olmaya başlar. İşte tam burada devreye giren oruç, tefekkür eşliğinde gönüllü fren yaptırarak bozulan dengeyi tekrar sağlar. Böylelikle büyük bir iştahla yemek içmek, ölçüsüzce konuşmak, boş şeylere kulak kabartmak için tükettiği vakit ve enerjiden tasarruf eden mümin, iyiliğe ve hayra yönelerek kazançlı çıkar.

Ramazan geldi mi birer birer yanar evlerin ışıkları sahur vaktinde. Mutfakta hazırlığını tamamlayan anneler, “Sakin beni unutmayın.” tembihleriyle uyuyakalan yavrularını öperek kaldırırlar. Hafif ama gün boyu kifayet edecek şekilde besleyici beş on lokmadan sonra imsakla beraber niyet edilir, abdest alınır, erkekler sessizce caminin yolunu tutarlar sabah namazını eda etmek üzere. Gündüz işini, aşını ayarlayan hanımlar, tayin edilmiş bir saatte, kapısı herkese açık komşu evde toplanıp mukabele okurlar. İftar açtırmanın sevabını bilenler mütevazı sofralarının başında eş dost ile akşam ezanını beklerler. Fakat en çok da hayır duası kıymetli olan kalbi kınklar, garip ve kimsesizler davet edilir. Davete gelemeyecek kadar yaşlı ya da hastalar için yemek ve erzak gönderilir. Bazen de evin ahalisi pişirdiklerini alır, sevindirmek istediği eve gider ve hep birlikte dualarla iftar edilir. Teravîh sadece ramazan ayına mahsus çok faziletli nafiye ibadettir ki, tüm mahal-leliyi camide bir araya getirir. Şayet sıcaklara denk gelmişse, teravîh sonrası her akşam cemaatten birinin ısmarladığı meşrubat ya da dondurmalarını alıp neşeyle koşturan çocukları seyretmek ise ayrı bir zevktir.

Bu muhterem aya kavuşanların hayır ve hasenatta yarışmaları, dargınlıkları bitirmeleri, sadece midelerine değil, dillerine tüm azalarına da oruç tutturarak Rey-yan kapısından cennete girmeleri nasip olur inşallah...

DİB MOBİL
HİZMETLER

mobiluygulama.diyamet.gov.tr

**Uygulamalarımızı
hemen indirmek için:**

Başkanlığımızın Mobil Uygulamaları

Kur'an-ı Kerim
Elif Ba
Namaz Vakti
Namaz Rehberi
Ramazan Rehberi
Kurban Rehberi
Sure ve Dualar
Diyanet Takvimi
Diyanet Dergilik
Hikayelerle Ayetler
Hikayelerle Hadisler
Kur'an Sureleri
Ahmet Hamdi Akseki Camii

İyilikle kötülük bir olmaz.
Sen (kötülüğü) en güzel
olan davranışla sav; o
zaman bir de göreceksin ki
seninle aranızda düşmanlık
bulunan kimse kesinlikle
sıcak bir dost oluvermiş!

(Fussilet, 41/34.)

App Store'dan
indirin

Google Play'den
indirin

ISBN 978-605-7036-91-1

FIYATI: 6TL